

Didaktika dějepisu a zážitková pedagogika pro 2. stupeň ZŠ na příkladech z historie Sobotecka

Diplomová práce

Studijní program:

N7503 Učitelství pro základní školy

Studijní obory:

Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy

Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy

Autor práce:

Bc. Jan Janatka

Vedoucí práce:

PhDr. Milan Ducháček, Ph.D.

Katedra historie

Zadání diplomové práce

Didaktika dějepisu a zážitková pedagogika pro 2. stupeň ZŠ na příkladech z historie Sobotecka

Jméno a příjmení: **Bc. Jan Janatka**
Osobní číslo: P18000605
Studijní program: N7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obory: Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy
Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy
Zadávající katedra: Katedra historie
Akademický rok: **2018/2019**

Zásady pro vypracování:

Tématem diplomové práce bude vypracování podkladů pro využití koncepce zážitkové pedagogiky v terénu regionu Sobotecka (s možnými funkčními přesahy na Jičínsko a Bousovsko) při snaze o aplikaci nejrůznějších didaktických postupů ve výuce dějepisu na 2. stupni ZŠ.

Sobotecko, kraj s bohatou historií a četnými kulturními památkami, se nabízí jako zdroj mnoha námětů, které lze aplikovat ve výuce dějepisu všech ročníků 2. stupně. Pro každý ročník lze vybrat vícero lokalit spojených s historicky významnými procesy a událostmi, které poslouží jako výchozí bod pro využití nejrůznějších výukových metod (např. valy z doby laténské u Markvartic pro projektovou výuku pravěku v 6. ročníku, hrad Kost jako inspirace pro výuku středověku v 7. ročníku, zámek Humprecht a jeho historie pro výuku novověkých dějin v 8. ročníku či prvorepubliková Sobotka s bohatým kulturním životem pro výuku v 9. ročníku aj.).

Cílem diplomové práce tak bude vypracování koncepce a didaktických podkladů (pracovních listů aj.) pro výuku v terénu, včetně vymezení didaktických postupů, výukových metod a možných forem hodnocení, včetně pracovních listů, s přihlédnutím k závazným obsahům a výstupům RVP včetně rozvíjení tzv. klíčových kompetencí. Smyslem práce je vytvořit pro každý ročník 2. stupně ZŠ didakticky a metodicky soudržný a funkční didaktický materiál, který bude možno prověřit v praxi na základních školách v širším regionu Sobotecka a Českého ráje.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

- BÍLEK, Karol a kol., Malé dějiny Sobotecka. Příroda, osobnosti, data, události, 1.díl-do roku 1850, Město Sobotka: 2008, ISBN 978-80-254-2534-3
- BÍLEK, Karol, Malé dějiny Sobotecka. Příroda, osobnosti, data, události, 2.díl-od roku 1850, Město Sobotka: 2013, ISBN 978-80-260-5391-0
- BÍLEK, Karol a kol., Kdo je kdo v dějinách Sobotecka a Dolnobousovska. Malé dějiny Sobotecka – 3.díl, Město Sobotka: 2015, ISBN 978-80-260-9112-7
- ČAPEK, Robert, Moderní didaktika. Lexikon výukových a hodnotících metod. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-3450-7
- ČAPEK, Robert, Líný učitel. Jak učit dobře a efektivně. Praha: Raabe, 2017. ISBN 978-80-7496-344-5
- ČAPEK, Robert, Líný učitel. Cesta pedagogického hrdiny. Praha: Raabe, 2018. ISBN 978-80-7496-387-5
- ČAPEK, Robert, Třídní klima a školní klima. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4640-1
- GRECMANOVÁ, Helena, URBANOVSKÁ, Eva, NOVOTNÝ, Petr, Podporujeme aktivní myšlení a samostatné učení žáků. Olomouc: Hanex, 2000, ISBN 80-85783-28-2.
- JULÍNEK, Stanislav, Základy oborové didaktiky dějepisu. Brno: Masarykova univerzita, 2004 ISBN 80-210-3495-5
- KOL. AUTORŮ, Sobotka, jubilejní sborník k 450. povýšení na město, Sobotka:1948
- KOL. AUTORŮ, Sobotka, jubilejní sborník k 460. povýšení na město, Sobotka:1958
- KOL. AUTORŮ, Sobotka, jubilejní sborník k 470. povýšení na město, Sobotka:1968
- KYRIACOU, Chris. Klíčové dovednosti učitele: cesty k lepšímu vyučování. Vyd. 4. Přeložil Dominik DVOŘÁK, přeložil Milan KOLDINSKÝ. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262- 0052-9
- PEKAŘ, Josef, Kniha o Kosti, Praha: Elka press, 1998, ISBN
- PETTY, Geoffrey, Moderní vyučování. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-070-7
- ROGGE, Jan-Uwe. Děti potřebují hranice. Vyd. 3. Přeložila Alžběta SIROVÁTKOVÁ. Praha: Portál, 2007. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-330-7
- VALIŠOVÁ, Alena, KASÍKOVÁ, Hana (eds.). Pedagogika pro učitele, 2. rozšířené a aktualizované vydání, Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3357-9
- WALDHAUSER, Jiří, Český ráj očima archeologie. 300 tajemných míst a jejich příběhy, Liberec: Knihy 555, 2006, ISBN
- WALDHAUSER, Jiří, Archeologie kraje básníků. Archeologie Sobotecka v Českém ráji, Jičín: Regionální muzeum a galerie v Jičíně, 2016, ISBN

Internetové zdroje:

<https://is.muni.cz/publication/143933>

http://pslold.psl.cz/projekt-klicovy-rok/tymoveprojekty/docs/handouty_2013_final.pdf

<http://uceniprozitkem.cz/>

htt-

ps://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/Z/Z%C3%A1%C5%BEitkov%C3%A1_pedagogika

https://theses.cz/id/a9jzkn/DP_1.pdf

<http://www.dejepis21.cz/>

<http://www.dejepis21.cz/expedice-podyji>

Vedoucí práce:

PhDr. Milan Ducháček, Ph.D.
Katedra historie

Datum zadání práce: 30. dubna 2019
Předpokládaný termín odevzdání: 30. dubna 2020

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Jsem si vědom toho, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má diplomová práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědom následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

14. září 2021

Bc. Jan Janatka

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu diplomové práce PhDr. Milanu Ducháčkovi, Ph.D. za velmi vstřícný přístup, cenné rady i všechny podnětné konzultace. Dále děkuji Mgr. Václavu Ulvrovi za prvotní nástin tématu práce, Bc. Magdě Šrůtové za pomoc se sháněním odborné literatury, Jarmile Ječné za zapůjčení fotografií z archivu rodiny Brixí, Mgr. Olze Bičišťové za poskytnutí informací o životě pana Brixího a prom. historikovi Karolu Bílkovi za vše, co o Sobotecku napsal. A závěrem to největší poděkování patří mé úžasné rodině, která mě trpělivě podporovala nejen během psaní práce, ale i v průběhu celého studia.

Anotace

Tématem diplomové práce je vypracování podkladů v podobě pracovních listů pro výuku dějepisu 2. stupně ZŠ v terénu regionu Sobotecka. Koncepce těchto pracovních listů se snaží propojit konstruktivistickou pedagogiku, zážitkovou pedagogiku, terénní výuku, závazné obsahy a výstupy RVP, včetně rozvíjení tzv. klíčových kompetencí s konceptem historického myšlení *The Big Six* kanadského didaktika Petera Seixase. To vše na příkladech z historie Sobotecka, regionu bohatého na historické památky i události.

Smyslem diplomové práce je snaha o probuzení historického myšlení u žáků, vytvoření hlubšího vztahu k danému místu a v neposlední řadě i poznání, že školní dějepis může znamenat zábavné bádání nad historickým problémem.

Cílem diplomové práce je tedy vypracování funkčního podkladu pro výuku dějepisu, který obsahuje teoretickou část, metodiku a osm pracovních listů, které pokrývají období od pravěku po 20. století. Tento materiál poslouží nejen výuce dějepisu, ale mohl by být k dispozici i pro zájemce o historii z řad široké veřejnosti, např. seniorů nebo rodin s dětmi.

Klíčová slova

didaktika dějepisu, Sobotecko, pracovní listy, historické myšlení, zážitková pedagogika, terénní výuka

Annotation

The topic of the diploma thesis is the elaboration of materials in the form of worksheets for teaching history of the 2nd level of elementary school in the terrain of Sobotka region. The concept of these worksheets seeks to link constructivist didactics, experiential pedagogy, outdoor education, binding contents and outputs of the FEP, including the development of so-called key competencies with the concept of historical thinking (The Big Six) by Canadian didactic Peter Seixas. All this on examples from the history of Sobotka, a region rich in historical monuments and events.

The purpose of the diploma thesis is an effort to awaken historical thinking in students, create a deeper relationship to the place and, last but not least, the knowledge that school history lessons can mean both fun and research on a historical problem.

The aim of the diploma thesis is to develop a functional basis for teaching history, which contains a theoretical part, methodology and eight worksheets that cover the period from prehistory to the 20th century. This material will not only serve to teach history, but could also be available to those interested in history from the general public, such as seniors or families with children.

Keywords

didactics of history, Sobotka region, worksheets, historical thinking, experiential pedagogy, outdoor education

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Teoretická část	8
2.1 Region Sobotecka	8
2.2 Náhled do historie Sobotecka	9
2.3 Historiografie a prameny	11
2.4 Regionální dějiny	13
2.5 Historická kultura, historické myšlení a historická gramotnost	14
2.5.1 Koncept historického myšlení The Big Six	15
2.6 Zážitková pedagogika a terénní výuka	21
2.7 Výukové metody	23
2.8 Koncepce pracovních listů ve vztahu k RVP.....	27
2.9 Hodnocení pracovních listů	30
3. Přehled lokalit a aktivit	33
4. Praktická část – pracovní listy	36
4.1 Hradiště Poráň – od doby železné k tzv. Slovanům	36
4.1.1 Metodika a praktické pokyny	36
4.1.2 Pracovní list 1	38
4.2 Kost – gotická pevnost.....	41
4.2.1 Metodika a praktické pokyny	41
4.2.2 Pracovní list 2	43
4.3 Sobotka městem – rok 1498.....	47
4.3.1 Metodika a praktické pokyny	47
4.3.2 Pracovní list 3	49
4.4 Humprecht – barokní lovecký zámek	54
4.4.1 Metodika a praktické pokyny	54
4.4.2 Pracovní list 4	55
4.5 Válka roku 1866 na Sobotecku – pomníky a události	60
4.5.1 Metodika a praktické pokyny	60
4.5.2 Pracovní list 5	61
4.6 Život prvorepublikové Sobotky	65
4.6.1 Metodika a praktické pokyny	65
4.6.2 Pracovní list 6	66
4.7 Květen 1945 na Sobotecku a Dolnobousovsku	72
4.7.1 Metodika a praktické pokyny	72
4.7.2 Pracovní list 7	74
4.8 Proměny krajiny – kolektivizace na Sobotecku.....	83

4.8.1 Metodika a praktické pokyny	83
4.8.2 Pracovní list 8	85
5. Závěr	91
6. Seznam použité literatury a pramenů.....	94
6.1 Sekundární literatura.....	94
6.2 Prameny nevydané.....	97
6.3 Online zdroje.....	97

1. Úvod

Pracovní listy koncipované pro výuku dějepisu v terénu nejsou běžným didaktickým materiálem základních škol, a pokud ano, jsou věnovány převážně dějinám 20. století. Pro nejnovější dějiny existuje nepřehledné množství pramenů, se kterými lze pracovat, stačí se na internetu podívat na materiály portálu Dějepis v 21. století - www.dejepis21.cz. Ostatně jednou z inspirací pro podobu této práce byly náměty na badatelské aktivity Expedice Podyjí, které lze nalézt právě na tomto webu.¹

Téma této práce je též regionální, avšak odlišné. Je jím sestavení celkem osmi pracovních listů, které jsou určeny pro výuku dějepisu na 2. stupni ZŠ od 6. do 9. ročníku. Každý z nich je věnován jednomu místu či události z historie regionu Sobotecka. Koncepte těchto pracovních listů se snaží propojit konstruktivistickou pedagogiku, zážitkovou pedagogiku a terénní výuku spolu s konceptem historického myšlení *The Big Six*² kanadského didaktika Petera Seixase právě na příkladech z historie Sobotecka.

Sobotecko má štěstí, že jeho historie a vlastivěda je pečlivě zpracována, a to především díky osobnosti historika Karola Bílka, který historii regionu zasvětil podstatnou část svého profesního života a z jehož třídílných Malých dějin Sobotecka čerpá i tato práce. Vlastivědné tradici a mapování regionální historie se ale věnovali i další sobotecké osobnosti – Vladimír Ruda, Karel Samšíňák, Ivan Kafka, Olga Bičišťová nebo Alena Pospíšilová.

Listy, jejichž cílem je obeznámit žáky s dějinami nejbližšího okolí a s historickým kontextem regionu, pokrývají období od tzv. doby železné po kolektivizaci. Žáci se budou pohybovat nejen v Sobotce, na zámku Humprecht a v nejbližším okolí, ale badatelské aktivity je zavedou i na hrad Kost a do jeho okolí nebo k Hornímu Bousovu. Koncepte pracovních listů stojí na poznávání regionu a regionálních dějin přímo na místě, kde se odehrávaly, a to prostřednictvím aktivizačních didaktických metod zážitkové a terénní výuky s přihlédnutím k závazným obsahům a výstupům RVP, včetně rozvíjení tzv. klíčových kompetencí.

¹ NAJBERT, Jaroslav, PALATKA, Stanislav. *Expedice Podyjí. Devět mlýnů a Podmolí: náměty na badatelské aktivity pro žáky základních a středních škol*. [online]. [vid. 3.2.2020]. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, Znojmo – Správa národního parku Podyjí, 2017, ISBN 978-80-87912-06-5. Dostupné z: <http://www.dejepis21.cz/expedice-podyji>.

² SEIXAS, Peter, MORTON, Tom. *The Big Six Historical Thinking Concepts*. Toronto: Nelson, 2012, ISBN 978-0176541545.

Cílem diplomové práce je tedy vypracování funkčního didaktického materiálu pro výuku dějepisu v terénu včetně metodiky a pracovních listů. Cílem je materiál, který by mohl sloužit nejen přímo pro ZŠ Sobotka, ale byl by k dispozici i pro ostatní školy či další zájemce v regionu, včetně turistů, především seniorů nebo rodin s dětmi se zájmem o dějiny.³

Smyslem práce je snaha o probuzení historického myšlení u žáků, vytvoření hlubšího vztahu k danému místu a v neposlední řadě i poznání, že školní dějepis může znamenat něco jiného, než co znají z „tradiční“ výuky – např. zábavné bádání nad historickým problémem. Výstupem tohoto snažení by tak mělo být rozvíjení klíčových kompetencí.

Úvodní, teoretická část práce se věnuje jednak stručnému popisu regionu Sobotecka a náhledu do jeho historie, ale především se zaměřuje na vysvětlení termínů historická kultura, historické myšlení, zážitková pedagogika nebo terénní výuka. Na závěr teoretické části jsou představeny použité výukové metody, formy hodnocení a koncepce pracovních listů ve vztahu k RVP, klíčovým kompetencím a obecně konceptu budování historické gramotnosti.

Praktická část je rozdělena do dvou částí. V úvodní jsou představeny jednotlivé lokality a aktivity s nimi spojené a dále jsou uvedeny praktické pokyny. V druhé části je metodika a praktické pokyny pro učitele, doplněné o vzdělávací cíle, cíle dle RVP a cíle dle The Big Six. Následují pracovní listy, resp. texty jednotlivých úkolů s obrazovým materiálem, jehož podoba je mnohdy pouze ilustrativní, určená pro potřeby této práce. Úprava pracovních listů do grafické podoby, v jaké by je učitel a žáci měli k dispozici přímo v terénu, včetně obrazového materiálu v dostatečné velikosti a rozlišení, není předmětem této práce.⁴

Závěr reflektuje možný přínos pracovních listů pro rozvoj historického myšlení žáků ZŠ i na rozvoj klíčových kompetencí, ale odráží i úskalí, jež bylo třeba překonat při koncipování diplomové práce, jejíž tvorbou se leccos přiučil i sám autor.

³ Tato práce vznikala v průběhu pandemie nemoci covid-19, a tedy probíhající distanční výuky. Proto nebyla možnost žádný z pracovních listů vyzkoušet v praxi.

⁴ Veškerý obrazový materiál (Obr. 1–52) v této práci byl upraven pro potřeby začlenění do textu diplomové práce. Pracovní listy budou mít ve skutečnosti odlišnou podobu – budou obsahovat prostor pro odpovědi, pro práci žáků a veškeré obrazové materiály budou v takové velikosti a rozlišení, aby bylo možné s nimi vhodně pracovat.

2. Teoretická část

2.1 Region Sobotecka

Region Sobotecka leží v nejzápadnější části Královéhradeckého kraje i okresu Jičín, na jižní hranici CHKO Český ráj. Město Sobotka leží mezi Jičínem (14 km) a Mladou Boleslaví (22 km). Historicky je Sobotecko „*obvod bývalého okresu Sobotka, který vznikl roku 1850 jako okres politický a soudní a po roce 1865 i jako okres samosprávný. Tvořily ho obce bývalého kosteckého panství spolu s vesnicemi malých statků mladějovského a domousnického, doplněné na okrajích několika obcemi z panství Veliš, Staré Hrady, Kosmonosy aj.*“⁵ V současnosti se Soboteckem rozumí území samotného města včetně jeho osmi místních částí, a území nejbližších obcí, kterými jsou Osek, Libošovice, Mladějov, Samšina a Markvartice. Nedaleké město Dolní Bousov sice v současnosti spadá do Středočeského kraje a Mladoboleslavského okresu, ale v letech 1850–1949 bylo součástí soudního a berního okresu Sobotka a v letech 1865–1928 i samosprávného okresu Sobotka.⁶ Část historie obou měst si je tak velmi blízká a v mnoha ohledech provázaná a Sobotecko a Dolnobousovsko se vzájemně překrývá.

Geograficky můžeme Sobotecko vyměřit perimetrem kružnice o poloměru cca 5 km se středem na soboteckém náměstí a hranice tak na severu povede od Podtroseckých rybníků Věžáku a Nebáku směrem k Mladějovu, odtud přes Samšinu a Drštěkryje k Přichvoji, na jižní hranici mine Rakov a Markvartice a přes Dolní Bousov, Horní Bousov, Dobšín a Dobšice se vrátí zpět ke zmíněným rybníkům. (Obr. 1)

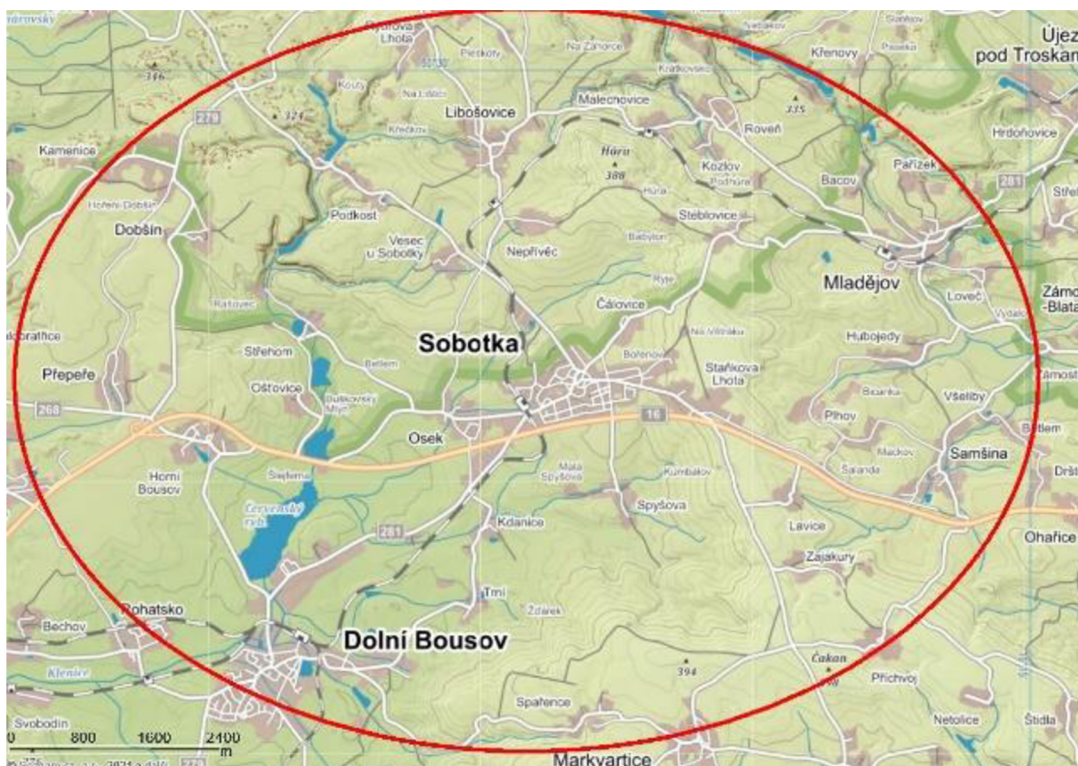
Město Sobotka má v současnosti cca 2400 obyvatel, centrum je městskou památkovou zónou se zachovalou lidovou architekturou urbanisticky hodnotným náměstím, dominantním kostelem a dalšími stavebními památkami především z období 20. – 30. let 20. století. Nad městem se nachází lovecký zámek Humprecht ze 17. století, který je národní kulturní památkou.⁷

⁵ BÍLEK, Karol. *Sobotecko*, Praha-Litomyšl: Ladislav Horáček-Paseka, 2005, s. 5, ISBN 80-7185-711-4.

⁶ BÍLEK, Karol a kol. *Malé dějiny Sobotecka. Příroda, osobnosti, data, události, 1.díl-do roku 1850*, Město Sobotka: 2008, s. 7, ISBN 978-80-254-2534-3.

⁷ *Oficiální stránky města Sobotka* [online]. [vid. 20.5.2021]. Dostupné z: www.sobotka.cz.

Obr.1 - Sobotecko⁸

2.2 Náhled do historie Sobotecka

Poměrně malé Sobotecko má bohatou historii – doloženy jsou četné doklady pravěkého osídlení, leží zde gotický hrad Kost ze 14. století, nebo již zmíněný barokní zámek Humprecht postavený roku 1666. V roce 1866 bylo území dotčeno prusko-rakouskou válkou. Období 2. poloviny 19.století a 1. poloviny 20.století je poznamenáno bouřlivým hospodářským rozvojem Dolního Bousova (železnice a cukrovar) a intenzivním spolkovým a kulturním životem Sobotky.

Samotné město Sobotka má dlouhou historii: „*Pokud jde o stáří Sobotky, pomůže nám je alespoň přibližně stanovit urbanistická situace. Pravidelné čtvercové náměstí a z něho v rozích vyběhající ulice svědčí o kolonizačním založení „na zeleném drnu“.* První historicky doložená zmínka o Sobotce pochází z let 1318–1323, zcela jistě však byla Sobotka již v těchto letech hospodářským a správním centrem pozdějšího kosteckého panství.“⁹

Roku 1346 se objevuje Beneš z Vartenberka, řečený ze Sobotky (předpokládá se, že zde stávala tvrz), který se r. 1349 píše jako pán na Kosti a s tímto hradem je pak spojen osud poddanské Sobotky na několik století. Za husitských válek vládli Kostecku katoličtí

⁸ Mapy.cz.

⁹ BÍLEK, Karol a kol. *Malé dějiny Sobotecka. Příroda, osobnosti, data, události, 1.díl-do roku 1850*, Město Sobotka: 2008, s. 76-77, ISBN 978-80-254-2534-3.

Hazmburkové a kraj trpěl průchody vojsk - např. Jiří z Poděbrad nechal Kost několikrát oblehnout. Roku 1497 bylo panství prodáno Janu ze Šelmberka, nejvyššímu kancléři království českého, který udělil Sobotce různá privilegia a vymohl i to nejdůležitější – přímluvou u krále dosáhl povýšení na město. Stalo se tak „*listinou krále Vladislava Jagellonského z 24. srpna 1498. Zároveň s povýšením na město získali Sobotečtí právo postavit si zdi, brány, věže, bašty, přiekopy a valy k obraně, dostali erb, dva osmidenní jarmarky a mohli pečetit zeleným voskem.*“¹⁰

Rozkvět města a celého kosteckého panství pokračoval za Jana z Bibrštejna, který působil jako boleslavský krajský hejtman a zemřel roku 1551¹¹ a především později za Lobkoviců. Dokladem je dominantní děkanský chrám Maří Magdaleny z roku 1596, stavěný nákladem Oldřicha Felixe z Lobkovic, který se snažil o nenásilnou rekatolizaci. Literátskému bratrstvu sv. Kříže, ustavenému při kostele, daroval Václav z Lobkovic krásný iluminovaný graduál, dnes obecně ceněný. V této době byla získána i největší městská cennost – Sobotecká monstrance. Roku 1637 koupil Kost Heřman Černín z Chudenic a od r. 1666 vyrůstal nad městem zámček Humprecht, který zde nechal postavit jeho synovec Humprecht Jan Černín. Sobotce zároveň přibyla městská čtvrť – Nové město, kde se usídlili různí řemeslníci. Dalšímu rozvoji města uškodily požáry v letech 1710 a 1746 nebo poslední r. 1825, kdy už Sobotka patřila Netolickým.¹²

Celé Sobotecko se pak prudce rozvíjí ve 2. polovině 19. století – roku 1850 se Sobotka stala okresním městem a ve stejném roce byla městská solnice upravena na divadelní sál, vyzdobený malovaným stropem podle návrhu Josefa Mánesa. Roku 1865 se město stalo sídlem samosprávného okresu a bylo jím až do roku 1928 a následujícího léta se Soboteckem prohnala prusko-rakouská válka. Příznačným rysem české emancipace byl rozvoj občanské společnosti a zakládání spolků. V Sobotce to byla např.: Divadelní jednota z roku 1848 – ve které hráli rodáci Václav Šolc, František Věnceslav Jeřábek, Josef Ladislav Turnovský, později Fráňa Šrámek, Občanská beseda (1862), Sokol (1869), Hasičská jednota (1874), příslušníci nejpočetnějšího soboteckého řemesla – ševci – založili roku 1862 své živnostenské družstvo, nejstarší v Čechách,¹³ roku 1883 vznikl Hospodářský spolek pro okres sobotecký, v roce 1893 byla dostavěna nová školní budova.

¹⁰ Tamtéž, s. 85.

¹¹ KOL. AUTORŮ [red. BÍLEK, Karol]. *Modrá krev Sobotecka, Sborník k 520. výročí povýšení Sobotky na město 1498-2018*. Město Sobotka: 2018, s. 28. ISBN 978-80-907305-0-2.

¹² BÍLEK, Karol a kol. *Malé dějiny Sobotecka. Příroda, osobnosti, data, události, 1. díl-do roku 1850*, Město Sobotka: 2008, s. 129. ISBN 978-80-254-2534-3.

¹³ BÍLEK, Karol. *Sobotecko*, Praha-Litomyšl: Ladislav Horáček-Paseka, 2005, s. 15, ISBN 80-7185-711-4.

První tři desetiletí 20. století se nesly ve znamení příjezdu prvního vlaku do města (1905), aktivní činnosti soboteckého rodáka politika a podnikatele Jindřicha Gustava Maštálky (do roku 1926), elektrifikace (1924), stavby vodovodu (1931) a rušné stavební činnosti (nájemní obecní dům z let 1922/24, Okresní záložna hospodářská z r. 1928, sokolovna z r. 1929, dlážděný průtah městem z r. 1932, atd.).¹⁴

Ve 2. polovině 20. století bylo Sobotecko postiženo nejdříve kolektivizací a následně slučováním jednotlivých menších JZD do obřího družstva s názvem JZD Nástup Sobotka, které obhospodařovalo bezmála 6000 ha půdy¹⁵ a výrazně negativním způsobem ovlivnilo krajinou podobu Sobotecka na další desetiletí (rozorání mezí, likvidace polních cest, vznik obřích monokulturních půdních bloků, stavba areálů pro chov hovězího).

Ve městě se rozvíjela výstavba rodinných domů a drobný průmysl. Nicméně větší rozvoj města ustrnul, několik nejen historických budov v centru během čtyřiceti let komunistické totality bylo poškozeno, nebo úplně zničeno. Například „*barbarstvím byla likvidace novorenesanční fasády školy v roce 1953. Byla nevkusně zakryta čedičová dlažba soboteckého náměstí kromě silničních průtahů (1974). Po požáru v roce 1979 nebyl obnoven hotel Beseda. Zbytečně byl zbourán nápadný Slavíkův dům s věžičkou čp. 204 (1986).*“¹⁶ Na druhou stranu město pokračovalo ve své kvalitní kulturní prvorepublikové tradici založením festivalu Šrámkova Sobotka a stalo se díky své poloze oblíbeným letoviskem oblasti Českého ráje. Počet obyvatel města v průběhu 20. století sice postupně klesal (r. 1900–3381 obyv., r. 1950–2554 obyv., r. 1991–2290 obyv., r. 2021–2377 obyv.), ale právě díky turistickému ruchu a rekreantům se Sobotka stala živým střediskem jižní části Českého ráje.¹⁷

2.3 Historiografie a prameny

Jak již bylo uvedeno v úvodu, regionální historiografie Sobotecka je bohatá a je z čeho čerpat. Základním kamenem je samozřejmě Pekařova *Kniha o Kosti*,¹⁸ která obsahuje i velmi podrobné informace o rodu Černínů a stavbě Humprechtu. Klíčovými pro studium historie regionu jsou však práce historika a archiváře Karola Bílka,¹⁹ který v regionu

¹⁴ BÍLEK, Karol. *Malé dějiny Sobotecka. Příroda, osobnosti, data, události, 2.díl-od roku 1850*, Město Sobotka: 2013, s. 29-30, ISBN 978-80-260-5391-0.

¹⁵ Tamtéž, s. 54.

¹⁶ BÍLEK, Karol. *Malé dějiny Sobotecka. Příroda, osobnosti, data, události, 2.díl-od roku 1850*, Město Sobotka: 2013, s. 33, ISBN 978-80-260-5391-0.

¹⁷ *Oficiální stránky města Sobotka* [online]. [vid.10.4.2021]. Dostupné z: www.sobotka.cz.

¹⁸ PEKAŘ, Josef. *Kniha o Kosti*. Praha: Elka Press, 1998, ISBN 80-902353-3-6.

¹⁹ BÍLEK, Karol a kol. *Malé dějiny Sobotecka. Příroda, osobnosti, data, události, 1.díl-do roku 1850*, Město Sobotka: 2008, ISBN 978-80-254-2534-3.

působí desetiletí nejen jako autor, ale i jako hybatel dění – je mj. organizátorem a autorem mnoha odborných přednášek a besed. Stál i u zrodu *Zpravodaje Šrámkovy Sobotky* (ZŠS), informačního a kulturně-historického dvouměsíčníku, který začal vycházet v létě 1964 a nikdy nebyl jen obyčejným městským zpravodajem, ale z velké části obsahoval články z oblasti historie, vlastivědy nebo archeologie.²⁰

V průběhu téměř šedesáti let se ZŠS stal zdrojem jedinečných vzpomínek rodáků a pamětníků, obsahuje výpisy z kronik, mapoval historii Sobotky. Dalším mimořádným zdrojem historických informací o regionu jsou *sborníky Sobotka 1948, Sobotka 1958 a Sobotka 1968*,²¹ které obsahují příspěvky řady nejen regionálních historiků věnované např. Sobotecku v pravěku, nejstarším zprávám o Sobotce, soboteckým privilegiím, stavebnímu vývoji města, historii řemesel a průmyslu apod. I po tak dlouhé době slouží tyto sborníky jako neocenitelný zdroj regionální historiografie. Na ně navázal sborník z roku 2018 nazvaný *Modrá krev Sobotecka*,²² který vznikl na základě stejnojmenného přednáškového cyklu z let 2017/18, který inicioval a připravil opět velmi aktivní Karol Bílek.

Dalším originálním počinem bylo založení *Knihovničky Českého ráje – Sobotka* v 90. letech 20. století, kde vycházely nejrůznější historické²³ a literárně historické práce věnované regionu Sobotecka. Nejstarší, pravěkou historii Sobotecka i celého Českého ráje systematicky mapuje archeolog Jiří Waldhauser,²⁴ naopak moderní dějiny Sobotecka jsou na historiografické zdroje chudší – událostem 20. století se věnuje jen 2. díl *Malých dějin Sobotecka*,²⁵ některé příspěvky ve *Sborníku Sobotka 1948 a Sobotka 1968*, případně publikace vydané v edici Bousovská regionální knihovnička²⁶.

BÍLEK, Karol. *Malé dějiny Sobotecka. Příroda, osobnosti, data, události, 2.díl-od roku 1850*, Město Sobotka: 2013, ISBN 978-80-260-5391-0.

BÍLEK, Karol a kol. *Kdo je kdo v dějinách Sobotecka a Dolnobousovska. Malé dějiny Sobotecka – 3.díl*, Město Sobotka: 2015, ISBN 978-80-260-9112-7.

²⁰ *Oficiální stránky města Sobotka* [online] Dostupné z: www.sobotka.cz [vid.10.4.2021]

²¹ KOL. AUTORŮ [red. ORT, Josef]. *Sobotka, jubilejní sborník k 450. povýšení na město 1498-1948*, Sobotka: Místní národní výbor, 1948.

KOL. AUTORŮ. [red. SAMŠIŇÁK, Karel]. *Sobotka 1958, vlastivědný sborník*, Sobotka: MNV, 1958.

KOL. AUTORŮ [red. BÍLEK, Karol, RUDA, Vladimír, SAMŠIŇÁK, Karel]. *Sobotka 1968, vlastivědný sborník*, Sobotka: Osvětová beseda, 1968.

²² KOL. AUTORŮ [red. BÍLEK, Karol]. *Modrá krev Sobotecka, Sborník k 520.výročí povýšení Sobotky na město 1498-2018*. Město Sobotka: 2018, ISBN 978-80-907305-0-2.

²³ ŠTĚPÁNOVÁ, Emilie. *Válka 1866 na Sobotecku očima kronikářů*. Sobotka: Městská knihovna Fráni Šrámka v Sobotce (Knihovnička Českého ráje – Sobotka, sv.8), 1996.

²⁴ WALDHAUSER, Jiří. *Český ráj očima archeologie. 300 tajemných míst a jejich příběhy*, Liberec: nakladatelství Květa Vinklátová-Knihy 555, 2006, ISBN 80-86660-15-X.

WALDHAUSER, Jiří. *Archeologie kraje básníků. Archeologie Sobotecka v Českém ráji*, Jičín: Regionální muzeum a galerie v Jičíně, 2016, ISBN 978-80-87486-07-8.

²⁵ BÍLEK, Karol. *Malé dějiny Sobotecka. Příroda, osobnosti, data, události, 2.díl-od roku 1850*, Město Sobotka: 2013, ISBN 978-80-260-5391-0.

²⁶ BALATKA, Jaroslav. *Český kotel – květen 1945*. Město Dolní Bousov: 2015, ISBN 978-80-905841-1-2

Cenným zdrojem pramenů moderních dějin je pak Státní okresní archiv Jičín, ve kterém autor práce podnikl rešerše k pracovním listům 6, 7 a 8, které mapují prvorepublikovou Sobotku, konec války a kolektivizaci. Hlavním zdrojem byly kroniky města Sobotky,²⁷ z nichž je v pracovních listech hojně citováno. Pro tvorbu práce byly použity i archivy pamětníků, fotografie k pracovnímu listu 8 poskytla paní Jarmila Ječná,²⁸ v pracovním listu 7 autor čerpal se vzpomínek soboteckého rodáka Františka Stašky.²⁹ A nelze opomenout ani vlastivědné sborníky Českého ráje a Podještědí *Od Ještěda k Troskám* a vlastivědné ročenky *Z Českého ráje a Podkrkonoší*, včetně řady svazků konferenčních suplement Pekařovy společnosti Českého ráje, zejména sborníků věnovaných velkým historikům Českého ráje, Josefu Pekařovi,³⁰ Zdeňku Kalistovi,³¹ Františku Kutnarovi³² a Josefu Vítězslavu Šimákovi,³³ ale též hradům a šlechtickým rodům³⁴ aj. Všechny tyto zdroje tvoří historiografický základ této práce, jakkoli se obvykle neodrážejí přímo v poznámkovém aparátu, jenž byl v přímých citacích zaměřen na jiné cíle, nežli hodnocení sekundární literatury. I na podkladu této badatelské základny byly však posléze v jednotlivých pracovních listech koncipovány konkrétní didaktické aktivity.

2.4 Regionální dějiny

*„Regionální dějiny, přestože nejsou samostatnou vědní disciplínou, mají své opodstatnění v rámci historiografie, a péče věnovaná jejich studiu má značný význam, a to jak v rovině vědecké, tak zejména v rovině výchovné a didaktické. Didaktické využívání výsledků regionální práce by mělo být neodmyslitelnou součástí přípravy na výuku všech učitelů dějepisu.“*³⁵ Příprava učitele v regionalistice by měla spočívat v důkladném studiu

²⁷ SOkA Jičín, f. MNV Sobotka, kn. č. 168, inv. č. 454, *Obecní kronika I. díl*, (1923) – 1958

SOkA Jičín, f. MNV Sobotka, kn. č. 382, inv. č. 781, *Obecní kronika II. díl*, (1959) – 1981

²⁸ Archiv Jarmily Ječné (rodiny Brixí)

²⁹ STAŠKA, František. Žili tu s námi. *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky*. 2000, roč. XXXVII, č. 2, s. 17-19. ISSN 1212-7906.

³⁰ *Josef Pekař a české dějiny 15. - 18. století*. (Z Českého ráje a Podkrkonoší – Supplementum 1), Bystrá nad Jizerou: Státní okresní archiv Semily, 1994, ISBN neuvedeno.

³¹ *Zdeňk Kalista a kulturní historie* (Z Českého ráje a Podkrkonoší – Supplementum 6), Semily: Státní okresní archiv Semily, 2000, ISBN 80-86254-03-8.

³² *Podíl Františka Kutnara a agrárního dějepisectví na formování obrazu české minulosti*. (Z Českého ráje a Podkrkonoší – Supplementum 4), Semily: Státní okresní archiv-Pekařova společnost Českého ráje, 1998, ISBN 80-901284-9-1.

³³ *J. V. Šimák a poslání regionální historiografie v dnešní době*. (Z Českého ráje a Podkrkonoší – Supplementum 2), Semily: Státní okresní archiv Semily, 1996, ISBN 80-901284-5-9.

³⁴ *Šlechtické rody a jejich sídla v Českém ráji*. (Z Českého ráje a Podkrkonoší – Supplementum 13), Semily-Turnov: Státní oblastní archiv v Litoměřicích-Státní okresní archiv Semily pro Pekařovu společnost Českého ráje v Turnově, 2009. ISBN 978-80-86254-19-7.

³⁵ JULÍNEK, Stanislav. *Základy oborové didaktiky dějepisu*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 104, ISBN 978-80-210-3495-5.

regionálních pramenů, odborné literatury a důvěrném historickém i geografickém poznání konkrétního regionu či lokality. Otázkou je, zda je i taková praxe, kde záleží na osobnosti konkrétního učitele. Dalším krokem je zpracování vybraného regionálního materiálu vhodného ke konkretizaci dějepisného učiva a nakonec „*promyšlení účinných metodických postupů při prezentaci regionální látky*.“³⁶ „*Regionální tematika je zároveň optimálním zdrojem pro badatelskou a zájmovou činnost žáků a studentů (referáty, seminární práce, projekty apod.) a je zároveň velmi častým tematickým zdrojem pro projektové vyučování, přičemž se uplatňují interdisciplinární vazby*.“³⁷

2.5 Historická kultura, historické myšlení a historická gramotnost

Pojem „*historická kultura se stala v posledním čtvrtstoletí jednou z nejméně frekventovaných kategorií úvah o recepci historické skutečnosti*. V českém úzu jí rozumíme celek historického myšlení, včetně historického vědeckého poznávání.“³⁸ Tento celek pak obsahuje všechny oblasti historického myšlení v poznávací i v hodnotové rovině a jeho podstatným znakem je sociální rozměr (historická kultura společnosti, skupin, jednotlivců nebo institucí).³⁹ Historickou kulturou v obecné rovině rozumíme „*způsob produkce, distribuce a interpretací historických informací ve společnosti*.“⁴⁰ Historická kultura tak není chápána jako pouhá zásobárna vědění, ale jako zásobárna interpretací, které se staly klíčovým problémem charakteru historického poznání. Tato zásobárna je ovšem proměnlivá, její tvar i struktura se v čase mění podle dané sociokulturní situace.⁴¹

Toto pojetí historické kultury lze následně promítnout do nového pojetí školního

³⁶ Tamtéž, s. 105.

³⁷ LABISCHOVÁ, Denisa, GRACOVÁ, Blažena. *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu* [online]. [vid. 4.4.2021]. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2010, ISBN 978-80-7368-584-3, s. 171. Dostupné z: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/1084984/mod_resource/content/1/Labischova%20-%20Pri-rucka%20ke%20studiu%20didaktiky%20dejepisu.pdf.

³⁸ BENEŠ, Zdeněk. *Co je školní dějepis a co s ním? Dějiny ve škole a škola jako historická dílna*. In: *Historia scholastica* [online], s.14. [vid. 4.4.2021] Dostupné z: http://www.historiascholastica.com/sites/www.historiascholastica.com/files/HS/hs1/Historia_Scholastica_I_BENES.pdf.

³⁹ LABISCHOVÁ, Denisa, GRACOVÁ, Blažena. *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu* [online]. [vid. 4.4.2021]. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2010, ISBN 978-80-7368-584-3, s. 150. Dostupné z: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/1084984/mod_resource/content/1/Labischova%20-%20Pri-rucka%20ke%20studiu%20didaktiky%20dejepisu.pdf.

⁴⁰ BENEŠ, Zdeněk. *Co je školní dějepis a co s ním? Dějiny ve škole a škola jako historická dílna*. In: *Historia scholastica* [online], s. 17 [vid. 4.4.2021] Dostupné z: http://www.historiascholastica.com/sites/www.historiascholastica.com/files/HS/hs1/Historia_Scholastica_I_BENES.pdf.

⁴¹ Tamtéž.

dějepis, které stojí proti tradičnímu podrobnému, daty nasycenému, systematickému a chronologicky řazenému přehledu dějin, jehož podstatou je maximum vědění, ale minimum interpretací. Takto nově koncipovaný dějepis „učí spíše než nabývat značného množství nespojitých faktů historicky přemýšlet, tj. osvojovat si pomocí tvůrčích aktivních činností **historické myšlení** (kompetence, gramotnost). Žáci se učí kritickému vyhledávání a přiměřené analýze a hodnocení dějinných pramenů, dokumentů a literatury i s pomocí nových komunikačních technologií. Jsou vedeni přiměřeně analyzovat historickou situaci, interpretovat ji pomocí historických pramenů a syntetizovat získané a kriticky ověřené informace k řešení zadaného úkolu, řešit didakticky pojatý historický problém či příběh.“⁴² A právě toto pojetí dějepisu, kdy se **žáci neučí dějepis, ale prostřednictvím dějepisu se učí**, např. rozvíjet klíčové kompetence, tvoří východisko této práce. Z tohoto důvodu je vhodné modely historického myšlení více přiblížit na dvou zahraničních konceptech.

Prvním příkladem je Německo, kde výuka dějepisu orientovaná na rozvoj klíčových kompetencí přinesla dva základní poznatky: „Zprvé, že kompetence jsou založeny na znalostech, ale samotné osvojení znalostí ještě nelze pokládat za osvojení kompetence a za druhé, že povaha těchto znalostí nemusí nutně odkazovat na konkrétní historické události, protože kompetence je mentální schopnost řešit různé historické otázky a problémy.“⁴³ Pro výuku dějepisu byl proto vytvořen model historického myšlení, který obsahuje čtyři hlavní kompetence – metodickou, obsahovou, orientační a kompetenci kladení otázek, na jejichž zvládnutí lze založit tzv. **historickou gramotnost žáků**. Výuka dějepisu zaměřená na historickou gramotnost „poskytuje žákům možnost seznámit se s různými výklady historické skutečnosti, řešit badatelské úkoly a trénovat tak aplikaci metod historické práce.“⁴⁴

2.5.1 Koncept historického myšlení The Big Six

Druhým příkladem, který si zaslouží detailnější rozbor, je kanadský didaktický model dějepisu, který vytvořil Peter Seixas se svým týmem. Jedná se o projekt historického

⁴² HERINK, Josef. Ověřování alternativní verze vzdělávacího oboru Dějepis v RVP pro čtyřleté gymnasium a vyšší stupeň víceletého gymnázia ve školní praxi. (úvodní text) [online]. [vid. 23.6.2021] Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/19677/overovani-alternativni-verze-vzdelavaciho-oboru-dejepis-v-rvp-pro-ctyrlete-gymnazium-a-vyssi-stupen-.html/>.

⁴³ HAVLÚJOVÁ, Hana – NAJBERT, Jaroslav: *Hledání nového konsensu: Učíme dějepis ve veřejném zájmu? Historie – otázky – problémy*, [online]. [vid. 23.6.2021]. Public history – Dějiny ve veřejném prostoru. 2018, č. 1, s. 25. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/104529/Jaroslav_Najbert_%E2%80%94_Hana_Havlujova_15-31.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

⁴⁴ Tamtéž.

myšlení, který pracuje se šesti odlišnými, ale úzce propojenými mentálními koncepty, považovanými za základ historického myšlení žáků – tzv. The Big Six.⁴⁵ Aby mohli žáci historicky myslet, musí být schopni následujícího:

1. **Stanovit historický význam** <Establish historical significance>
(klíčová otázka: Co z minulosti pokládáme za významné a proč?)
2. **Použít důkaz primárního zdroje (pramene)** <Use primary source evidence>
(klíčové tážení: Jak se můžeme o minulosti něco dozvědět?)
3. **Identifikovat kontinuitu a změnu** <Identify continuity and change>
(klíčová otázka: K jakým změnám v minulosti docházelo a co zůstalo stejné?)
4. **Analyzovat příčinu a následek** <Analyze cause and consequence>
(klíčová otázka: Proč se minulost odehrála tak, jak se odehrála, a jak to ovlivnilo budoucnost?)
5. **Zohlednit dobové perspektivy** <Take historical perspectives>
(klíčová otázka: Jak můžeme lépe porozumět jednání lidí v minulosti?)
6. **Pochopit etický rozměr historických interpretací** <Understand the ethical dimension of historical interpretations>
(klíčová otázka: Jak nám povědomí o minulosti pomáhá žít současné životy?)⁴⁶

Stanovit historický význam

Minulost je všechno, co se kdykoli někomu stalo a je tedy zřejmé, že tím pádem existuje příliš mnoho historických událostí, které si nelze pamatovat. Na základě čeho se tedy rozhodujeme, co stojí za zapamatování? Proč je konkrétní událost důležitá? Kdo rozhoduje o tom, co je významné, a jak se může jeho pohled na tuto otázku lišit od našeho? Mezi významné události patří bezpochyby ty, které vedly k velkým změnám na dlouhou dobu u velkého počtu lidí – např. 2. světová válka. Ale co by mohlo být významné v životě vojáka na frontě 2. světové války nebo obyčejného dělníka ve válečné výrobě? A co moji vlastní předci, kteří zažili válku a jsou pro mě jasně významní, ale ne nutně pro ostatní? Důležitost historického významu tak závisí na dané perspektivě a účelu.⁴⁷

Zároveň je důležité mít na paměti, že historicky významná událost musí vést ke změně a musí mít jasné důsledky, být smysluplná, a pokud poslouží k vysvětlení určitého historického a ideálně i současného problému.⁴⁸

⁴⁵ Projekt historického myšlení. [online] [vid. 23.6.2021] Dostupné z: <https://historicalthinking.ca/>.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ Projekt historického myšlení. [online] [vid. 23.6.2021] Dostupné z: <https://historicalthinking.ca/>.

⁴⁸ SEIXAS, Peter, MORTON, Tom. *The Big Six Historical Thinking Concepts*. Toronto: Nelson, 2012. s. 10, ISBN 978-0176541545.

Použit důkaz primárního zdroje (pramene)

Prameny je mj. míněn i tzv. „odpad historie“ – dopisy, dokumenty, záznamy, deníky, kresby, noviny a další kousky a kousky zanechané těmi, kteří je předali – to jsou primární zdroje, které se mohou odhalit tajemství života v minulosti a historici se učí tyto zdroje číst. Toto čtení však vyžaduje jiný přístup než čtení běžného zdroje informací.

Autoři Seixas a Morton uvádějí příklad mezi četbou telefonního seznamu a zkoumáním („četbou“) stopy boty ve sněhu na místě zločinu (tedy nějaké uplynulé události).

U telefonního seznamu se neptáme, kdo jej napsal, nebo jaký to mělo dopad na čtenáře, četli jsme ho jmenovitě, za účelem získání konkrétního telefonního čísla. Otisk boty je oproti tomu stopou minulosti, ze které se snažíme zjistit co nejvíce o osobě, která ji měla na sobě – kdy ta osoba na místě byla, kterým směrem následně šla a co se v té době mohlo dít. Učebnice dějepisu je používána spíše jako ten telefonní seznam, kdežto primární zdroje je třeba číst jinak – abychom je uměli správně používat, je potřeba je vložit do historických souvislostí a vytvořit z nich závěry, které pomohou lepšímu porozumění době jejich vzniku. Závěry vyvozené ze zdroje nikdy nemohou stát osamocené.⁴⁹ Měly by být vždy potvrzeny a porovnány s jinými zdroji (primárními nebo sekundárními). Historie je tak interpretací založenou na závěrech vyvozených z primárních zdrojů.⁵⁰

Identifikovat kontinuitu a změnu

Žáci a studenti někdy špatně chápou historii jako seznam událostí. Jakmile ji porozumí jako komplexní směsi kontinuity a změny, doberou se zásadně odlišného smyslu významu minulosti. V minulosti se děla spousta věcí, některé se rychle měnily, zatímco jiné zůstaly relativně kontinuální. Jedním z klíčů k identifikaci kontinuity a změny je hledání změny, tam, kde selský rozum praví, že žádná nebyla a hledání kontinuity, tam, kde jsme předpokládali, že došlo ke změně. Posuzování kontinuity a změny lze učinit na základě srovnání mezi některým bodem v minulosti a současností, nebo mezi dvěma body v minulosti.⁵¹

Změny mají historický význam zejména v podobě velkých otřesů, válek a revolucí. Kontinuita a změna jsou propleteny – obojí může existovat společně, a z tohoto důvodu je dobré používat chronologii a periodizaci, které nám pomůžou zorientovat se v toku historie.⁵²

⁴⁹ *Projekt historického myšlení*. [online] [vid. 23.6.2021] Dostupné z: <https://historicalthinking.ca/>.

⁵⁰ SEIXAS, Peter, MORTON, Tom. *The Big Six Historical Thinking Concepts*. Toronto: Nelson, 2012. s. 10, ISBN 978-0176541545.

⁵¹ *Projekt historického myšlení*. [online] [vid. 23.6.2021] Dostupné z: <https://historicalthinking.ca/>.

⁵² SEIXAS, Peter, MORTON, Tom. *The Big Six Historical Thinking Concepts*. Toronto: Nelson, 2012.

Analyzovat příčinu a následek

Při zkoumání tragédií i úspěchů v minulosti se obvykle zajímáme o otázky jak a proč. Tyto otázky pátrají po příčinách: jaké to byly činy a okolnosti, které k těmto důsledkům vedly? V historii, na rozdíl od geologie nebo astronomie, musíme brát v potaz lidskou činnost. Lidé, jako jednotlivci i skupiny, se podílejí na podpoře, formování změn i na vzdorování změnám. Příčiny jsou mnohvrstevné a zahrnují jak dlouhodobé ideologie, instituce a podmínky, tak krátkodobé motivace, akce a události. Příčiny nabízené pro konkrétní událost (a priorit různých příčin) se mohou lišit v závislosti na měřítku historie a přístupech historika.⁵³

Zároveň je potřeba si uvědomit, že změna je způsobena několika příčinami a má několik důsledků. Ty vytvářejí komplexní síť vzájemně propojených krátkodobých a dlouhodobých příčin a důsledků. Dále, že příčiny, které vedou ke konkrétní historické události, se liší ve svém vlivu, přičemž některé jsou důležitější než jiné. Historičtí aktéři nemohou vždy předvídat účinek protichůdných akcí a nepředvídaných reakcí a výsledkem jsou nezamýšlené důsledky. Stejně tak se lze tázat, zda některé historické události byly nevyhnutelné, a jak ovlivnily události v budoucnosti. Pokud by se změnilly podmínky, událost se mohla odehrát jinak.⁵⁴

Zohlednit dobové perspektivy

„Minulost je cizí země“, a proto je těžké ji pochopit. Jaké by to mohlo být cestovat jako mladý šlechtic po Evropě 17. století? Dokážeme si to představit z našeho soudobého hlediska příslušníka konzumní společnosti 21. století? Jaké jsou limity naší představivosti?

Pochopení cizí minulosti je pro žáky a studenty obrovskou výzvou. Nabízí překvapivé alternativy k obvyklým znalostem, považovaným za samozřejmé a otevírá širší perspektivu, z níž lze hodnotit naše současné starosti. Zohlednění dobové perspektivy znamená pochopit sociální, kulturní, intelektuální a emoční prostředí, které formovalo životy a činy lidí v minulosti. V každém okamžiku mohli různí historičtí aktéři jednat na základě protichůdných přesvědčení a ideologií, takže porozumění různým pohledům je také klíčem k historickému pohledu. Ačkoli se to někdy nazývá „historická empatie“, historická perspektiva je velmi odlišná od běžného smyslu pro identifikaci s jinou osobou. Historická perspektiva opravdu vyžaduje pochopení obrovských rozdílů mezi námi v současnosti

s. 10, ISBN 978-0176541545.

⁵³ *Projekt historického myšlení*. [online] [vid. 23.6.2021] Dostupné z: <https://historicalthinking.ca/>

⁵⁴ SEIXAS, Peter, MORTON, Tom. *The Big Six Historical Thinking Concepts*. Toronto: Nelson, 2012. s. 11, ISBN 978-0176541545.

a těmi v minulosti.⁵⁵ Stejně tak je důležité vyhnout se prezentismu – vnučování současných myšlenek historickým aktérům. Perspektivy historických aktérů lze nejlépe pochopit s ohledem na jejich historický kontext a zaujmout perspektivu historických aktérů znamená odvodit, jak se lidé v minulosti cítili a mysleli. Neznamená to ale ztotožnění se s těmito aktéry, kteří mají různé pohledy na události, kterých se účastní. Jejich prozkoumání je klíčem k pochopení historických událostí.⁵⁶

Pochopit etický rozměr historických interpretací

Jsmo povinni si pamatovat padlé vojáky z první světové války? Měly se německé poválečné generace omlouvat za zločiny svých předků? Jaké povinnosti nám dnes ukládají historické zločiny a oběti? Tyto otázky jsou součástí etického rozměru historie. Při pohledu do historie si musíme uvědomit rozdíly mezi naším etickým řádem a řádem zaniklých společností a pokusit se vytvořit neutrální postoj k událostem v minulosti. Historické osobnosti často nesdílejí naše názory, hodnoty ani hlavní zásady.⁵⁷ Je třeba rozumět etickému rámci, ve kterém historické osobnosti fungovaly a bránit aplikaci moderních etických standardů na historické události. Žáci by se měli pokusit o etický úsudek a zároveň by měli očekávat, že se z minulosti naučí něco, co jim pomůže čelit současným etickým problémům.⁵⁸

Na závěr této kapitoly je možné konstatovat, že základ výuky historie dle konceptu The Big Six by měl být v tom, že se žáci s těmito otázkami seznámí, naučí se je pokládat a odpovídat na ně. Dle kanadského historika a didaktika dějepisu Stéphana Lévesqua je cílem takto kompetenčně pojatého školního dějepisu to, aby si žáci osvojili „pravidla hry“ na historii. Tedy pokud žáky naučíme odpovídat správně na základní historické otázky, pomáháme jim vytvořit sofistikovanější názory než takové, jaké by převzaly z popkultury.⁵⁹ Možná se ale trochu zapomíná na to, že to nejprve nutně musí být učitel dějepisu, který koncept historického myšlení akceptuje, pochopí a postaví na něm svoji vlastní didaktiku. Klíčové je tak naučit se správně tázat, hledat adekvátní odpovědi, a v neposlední řadě i uvádět vhodné příklady, na kterých žáci pochopí, jakým způsobem začít historicky myslet.

⁵⁵ *Projekt historického myšlení*. [online] [vid. 23.6.2021] Dostupné z: <https://historicalthinking.ca/>.

⁵⁶ SEIXAS, Peter, MORTON, Tom. *The Big Six Historical Thinking Concepts*. Toronto: Nelson, 2012. s. 11, ISBN 978-0176541545.

⁵⁷ *Projekt historického myšlení*. [online] [vid. 23.6.2021] Dostupné z: <https://historicalthinking.ca/>.

⁵⁸ SEIXAS, Peter, MORTON, Tom. *The Big Six Historical Thinking Concepts*. Toronto: Nelson, 2012. s. 11, ISBN 978-0176541545.

⁵⁹ HAVLŮJOVÁ, Hana – NAJBERT, Jaroslav: *Hledání nového konsensu: Učíme dějepis ve veřejném zájmu? Historie – otázky – problémy*, [online]. [vid. 23.6.2021]. Public history – Dějiny ve veřejném prostoru. 2018, č. 1, s. 28. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/104529/>.

Takovým příkladem může být tzv. Sobotecké privilegium, listina krále Jagellonského, kterou roku 1498 povýšil Sobotku na město. (viz pracovní list č. 3 „Sobotka městem – 1498“). Tento příklad v sobě zahrnuje The Big Six – na první otázku „Co z minulosti pokládáme za významné a proč?“, může žák 7. ročníku odpovědět, že je to právě tento dokument, kterým se Sobotka stala městem a je jím doposud a stejně tak získala i městský znak. Odpověď na druhou otázku „Jak se můžeme o minulosti něco dozvědět?“ je v tomto případě snadné odpovědět, protože pramen mají žáci v rukou (znění textu i grafickou podobu listiny). Z minulosti se tedy můžeme něco dozvědět studiem pramenů. Odpověď na další otázku „K jakým změnám v minulosti docházelo a co zůstalo stejné? může být těžší, protože by mělo jít o rozpoznání k jakým změnám v minulosti docházelo, co se měnilo, co zůstalo stejné, tedy v textu vyhledat trvalé jevy a jevy podléhající změně – např. to, že valy, brány ani hradby již nestojí a nepečetí se voskem, ale že mimo erbu městu zůstal i jarmark, byť v novodobé podobě, ale v termínu, kdy bylo privilegium uděleno, tj. 24. srpna. Čtvrté tážení „Proč se minulost odehrála tak, jak se odehrála, a jak to ovlivnilo budoucnost?“, tedy otázka po příčinách a důsledcích může dostat odpověď například v žákovské úvaze na téma, co by se se Sobotkou stalo, jak by její další vývoj probíhal, kdyby nebyla povýšena na město. Na předposlední otázku „Jak můžeme lépe porozumět jednání lidí v minulosti?“ lze odpovědět úkolem, ve kterém žáci představují zástupce jednotlivých cechů a vžijí se do rolí lidí Sobotky konce 15. století. Odpověď na poslední otázku, tedy „Jak nám povědomí o minulosti pomáhá žít současné životy?“ může mít podobu krátkého zamyšlení, kdy žák vlastními slovy řekne, jaký důvod nebo smysl má studium historických pramenů, proč se vlastně v Sobotce po více jak pěti stech letech bavíme o textu privilegia.

Cílem dějepisu tak není identifikace žáků s výkladem učitele nebo toho, co nabízí učebnice, ale měli by porozumět tomu, co a proč se jich ve výkladu týká nebo netýká.⁶⁰ Otázkou zůstává, jak to realizovat, aby tomu žáci porozuměli a bavilo je to. Jednou z možných odpovědí by mohla být zážitková pedagogika spojená s terénní výukou.

⁶⁰ HAVLŮJOVÁ, Hana – NAJBERT, Jaroslav: *Hledání nového konsensu: Učíme dějepis ve veřejném zájmu? Historie – otázky – problémy*, [online]. [vid. 23.6.2021]. Public history – Dějiny ve veřejném prostoru. 2018, č. 1, s. 31. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/104529/Jaroslav_Najbert_%E2%80%94_Hana_Havlujova_15-31.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

2.6 Zážitková pedagogika a terénní výuka

*„Hra, zážitek, zkušenost patří mezi nejeфекtivnější způsoby našeho učení a osobnostního rozvoje. Nové poznatky získáváme a ukládáme v kontextu s emocemi doprovázejícími řešení reálných i modelových problémů, vyhraněných situací, týmového rozhodování, přijímání a prožívání nových rolí. Osobní prožitek přináší důležitou zkušenost a tu je potřeba následně reflektovat (pojmenovat, zhodnotit, zobecnit). Takto získané poznatky si obvykle dlouhodobě pamatujeme a snadno si je vybavujeme.“*⁶¹ Dlouhodobé zapamatování informací prostřednictvím zažitého je doloženo výzkumem – po třech měsících si pamatujeme jen 10 % slyšeného, 32 % viděného, ale až 65 % toho, co jsme zažili.⁶²

Zážitková pedagogika, která se prožitkovému učení věnuje, umisťuje zážitek či prožitek do širšího kontextu. Nejde jen o zážitek samotný, ale musí být známý cíl, pro který má zážitek navodit, důležité je zpracování zážitku a jeho přetavení do znovu použitelné zkušenosti.⁶³ V tomto ohledu zážitková pedagogika vychází z Kolbova zkušenostního modelu učení, který ve svých čtyřech cyklických fázích popisuje princip práce se zážitkem či zkušeností. Ta stojí na začátku, je tou samotnou akcí, kterou prožíváme, následuje ohlédnutí za tím, co se dělo, jaký zážitek jsme absolvovali a jaký byl, tedy reflexe, která je naprosto nezbytná. Třetí fází je zhodnocení, kdy se ptáme, co jsme dělali dobře, co se nedařilo či zda šlo postupovat jinak. Poslední fází je pak plán pro příště, tedy jak se příště zachováme v podobné situaci. V této fázi dochází i ke zobecňování závěrů do nových konceptů, které lze v novém cyklu testovat.⁶⁴

Toho, co zážitková pedagogika nabízí je mnoho, ale jako klíčové je plné soustředění na přítomnost prostřednictvím hry, ideálně v přírodě. Tento stav je popisovaný známým Csikszentmihalyiho termínem „flow“ - tedy plynutím myslí, ve kterém je bezprostřednímu prožitku přiřazena maximální důležitost. Důsledkem toho pak může být silný pocit smysluplnosti, celistvosti, autentičnosti nebo dokonce určitého extatického vnímání přítomnosti.⁶⁵ V této souvislosti je třeba uvést, že metody zážitkové pedagogiky nejsou pro

⁶¹ KAŠOVÁ, Jitka. *Prožitek jako způsob učení*. In: Metodický portál RVP [online]. [vid. 26.5.2021] Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/17861/PROZITEK-JAKO-ZPUSOB-UCENI.html/>.

⁶² *Zážitková pedagogika. Handouty pro učitele*. [online]. [vid. 3.2.2020]. Dostupné z: http://pslold.psl.cz/projekt-klicovy-rok/tymoveprojekty/docs/handouty_2013_final.pdf.

⁶³ JIRÁSEK, Ivo. *Vymezení pojmu zážitková pedagogika*. In: Gymnasion-časopis pro zážitkovou pedagogiku 2004, číslo 1, s. 6-16 [online]. [vid. 30.6.2021]. Dostupné z: https://gymnasion.org/wp-content/uploads/2017/09/G01_rek_170908_web.pdf.

⁶⁴ *Zážitková pedagogika. Handouty pro učitele*. [online]. [vid. 3.2.2020] Dostupné z: http://pslold.psl.cz/projekt-klicovy-rok/tymoveprojekty/docs/handouty_2013_final.pdf.

⁶⁵ JIRÁSEK, Ivo. *Vymezení pojmu zážitková pedagogika*. In: Gymnasion-časopis pro zážitkovou pedagogiku 2004, číslo 1, s. 6-16 [online]. [vid. 30.6.2021] Dostupné z: https://gymnasion.org/wp-content/uploads/2017/09/G01_rek_170908_web.pdf.

pedagogy jednoduchou cestou, protože ten, který po této cestě kráčí, by neměl být klasickým učitelem, který staví na výkladu, ale spíše sebevědomým, empatickým facilitátorem, Ten ví, čemu se chce věnovat a proč, dále ví, co chce, aby si žáci z aktivit odnesli a jakým kompetencím je chce naučit a jak je bude hodnotit, umí aktivitu zrealizovat a následně zreflektovat a vyhodnotit.⁶⁶

Reflexí je míněn proces zpracování vlastních zážitků z předchozí aktivity, jde vlastně o ohlédnutí za svými pocity, průběhem aktivity samotné, ujasňujeme si, co se dělo, co bychom mohli udělat jinak, zkusíme zažité nějak zobecnit. V zážitkové pedagogice je reflexe důležitá, bez ní dochází sice k prožitku, ale jedná se jen o zábavu s minimálním přínosem v edukativní rovině. Reflexe je tedy pro osobnostní rozvoj žáka klíčovým nástrojem – učí ho formulovat zážitky a transformovat ho ve zkušenost, učí pracovat s chybou, přináší nové dovednosti a postoje.⁶⁷

Ideální pro realizaci zážitkové pedagogiky je mimoškolní prostředí a je jedno, zda přímo v přírodě nebo ve městě či na vesnici. V takovém případě lze zážitkovou pedagogiku spojit **terénní výukou** (outdoor education), která v sobě zahrnuje různé formy výuky, které jsou realizovány zásadně v terénu, mimo budovu školy. Ze zážitkovou pedagogikou ji pojí „*aktivita vedoucí k naplnění výchovně-vzdělávacích cílů prostřednictvím vlastnoručně nabytých zkušeností (first hand experiences) a využívá přitom fenoménu výuky pod 'širým nebem' (out of door)*“.⁶⁸ Terénní výuka je v některých školách chápána jako exkurze nebo vycházka do přírody, ale podstatou výuky v terénu je skutečnost, že se „*role učitele proměňuje z poskytovatele znalostí na zprostředkovatele znalostí a role žáka se proměňuje z pasivního příjemce informací na aktivně se učícího jedince*“.⁶⁹

Realizace terénní výuky je ve znamení zvládání řady překážek, ať už organizačních, bezpečnostních nebo metodických. Právě z metodického hlediska je důležité mít

content/uploads/2017/09/G01_rek_170908_web.pdf.

⁶⁶ HAVLŮJOVÁ, Hana, LEŠNEROVÁ, Jana (edd.). *Kulturní dědictví a udržitelný rozvoj místních komunit ve školní praxi: Metodická doporučení a příklady dobré praxe pro učitele základních a středních škol*. [online] [vid. 24.6.2021] Praha: Brontosauří ekocentrum Zelený klub (BEZK), o.s., 2012, ISBN 978-80-905254-0-5, s. 69. Dostupné z: <http://www.historickededictvi.com/wp-content/plugins/downloads-manager/upload/metodikaKHD.pdf>.

⁶⁷ KAŠOVÁ, Jitka. *Prožitek jako způsob učení*. In: Metodický portál RVP [online]. [vid. 26.5.2021] Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/17861/PROZITEK-JAKO-ZPUSOB-UCENI.html/>.

⁶⁸ SVOBODOVÁ, Hana, DURNA, Radek, MÍSAŘOVÁ, Darina, HOFMANN, Eduard. *Komparace formálního ukotvení terénní výuky ve školních vzdělávacích programech a její pojetí v modelových základních školách*. In: Orbis Scholae [online]. 2019, roč.13, č. 2, s. 96 [vid. 20.5.2020] E-ISSN: 2336-3177. Dostupné z: <https://karolinum.cz/casopis/orbis-scholae/rocnik-13/cislo-2/clanek-7441>.

⁶⁹ SVOBODOVÁ, Hana, MÍSAŘOVÁ, Darina, DURNA, Radek, ČEŠKOVÁ, Tereza, HOFMANN, Eduard. *Koncepce terénní výuky pro základní školy* [online] Brno: Masarykova univerzita, 2019 [vid. 20.5.2020] ISBN 978-80-210-9246-4. Dostupné z: <https://munispace.muni.cz/library/catalog/book/1238>

organizaci terénní výuky zvládnutou a orientovat se ve všech třech fázích výuky. První je přípravná fáze, která je zpravidla ve třídě, během které učitel vytýčí cíle terénní výuky, připraví téma, metody a hodnocení a v neposlední řadě i motivuje žáky. Ti se teoreticky připravují, o místě, kde se bude výuka odehrávat, sbírají informace a připravují si podklady. V realizační fázi, která probíhá v terénu, pracují žáci na řešení zadaných úkolů a učitel pouze pozoruje či mentoruje jejich aktivitu. Závěrečná, hodnotící fáze je ze strany žáků ve znamení dokončení a prezentace výstupů a poskytnutí zpětné vazby učiteli. A na něm je závěrečné hodnocení a reflexe uskutečněné výuky. Takto pojatá terénní výuka je přínosná v mnoha rovinách – kombinuje výuku venku a ve třídě, prohlubuje vztah mezi učitelem a žáky, vytváří vazbu k místu, kde se odehrává, pobyt v přírodě má pozitivní vliv duševní i fyzické zdraví žáků i učitelů, rozvíjí mezipředmětové vazby a dochází k propojování teoretických poznatků s praxí.⁷⁰ V tomto duchu jsou koncipovány i pracovní listy v tomto textu.

2.7 Výukové metody

Každý dobrý učitel musí znát nejrůznější vyučovací metody včetně jejich silných a slabých stránek, zná účel hodiny a podle toho volí vhodnou činnost. Musí umět vzít v úvahu žáky, fyzické prostředí, náladu ve třídě. Umí pozorovat, na zjištěné skutečnosti pružně reaguje a vyučovací metody střídá.⁷¹ V ideálním případě by si pedagog měl být vědom toho, že není důležité učivo, ale aktivita žáků doplněná ze strany učitele vhodným obsahem. Důraz je kladen na soft skills a postoje, kterými jsou upevňovány trvalé dovednosti. Učiteli, který přijme tuto filozofii, nejde o tu nejnižší mentální činnost, kterou je mechanické memorování poznatků, ale klade důraz na vyšší mentální procesy, jakými jsou interpretace, objektivizace, zobecňování, konkretizace, analýza, dedukce, indukce nebo srovnání. Vyučování je vedeno směrem ke spolupráci, vzájemnému respektu, může mít podobu teambuildingu.⁷² Povede-li učitel žáky k co největšímu používání různých stylů učení, bude výuka pestrá a zajímavá, žáci si osvojí různé dovednosti, prospěje všem žákům bez ohledu na jejich preferovaný styl a poskytne vícenásobné prezentace, tedy různé další způsoby vysvětlení určitého faktu, který žák nemůže pochopit.⁷³

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 2013, s. 144, ISBN 978-80-262-0367-4.

⁷² ČAPEK, Robert. *Liný učitel. Cesta pedagogického hrdiny*. Praha: Raabe, 2018, s. 37, ISBN 978-80-7496-387-5.

⁷³ PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 2013, s. 149, ISBN 978-80-262-0367-4.

Výše uvedené nese znaky konstruktivistického přístupu k výuce. Jde o výuku, která na rozdíl od transmisivního přístupu počítá s různorodostí, je otevřená zkušenostem žáka, motivuje ho, vytváří podnětné prostředí, pracuje se sociální rovinou poznání, hodnocení se orientuje na ověřování pokroku žáka.⁷⁴ Pedagogický konstruktivismus chápe učení jako živý proces tvorby znalostí, ve kterém žáci hledají smysl a význam toho, čemu se učí a vyučující plní roli dobrého průvodce. Mezi základní principy konstruktivismu dle teoretika vzdělávání George Heina patří: „1) učení je aktivní proces, 2) tím, že se učíme, se učíme učit, 3) konstrukce poznání je mentální povahy, 4) učení je provázáno s jazykem a řečí, 5) poznání vzniká v interakci s druhými, 6) poznávání/učení se odehrává v kontextu našeho života, 7) potřebujeme znalosti, abychom se mohli učit, 8) učení chce svůj čas, 9) klíčovou součástí učení je motivace.“⁷⁵ Mezi konstruktivistické výukové metody pak patří brainstorming, diskuze, didaktické hry, E-U-R, kritické myšlení, badatelské projekty, objektové učení, rozhovory s pamětníky, zážitkové metody, komunitní učení, projektová, skupinová a kooperativní výuka, mediální tvorba a další. Tyto metody spojuje autentické zkoumání a objevování, vytváření názorů a různých konceptů, analýza informací sdělování myšlenek a kooperace s druhými.⁷⁶

V této kapitole budou představeny ty výukové metody, které jsou použity v pracovních listech.

Skupinová práce

Skupinová práce je základní výukovou metodou použitou pro vyplnění pracovní listů a je charakteristická tím, že obsahuje „výhody vzájemného učení, prohlubuje spolupráci mezi žáky, posiluje rovnou komunikaci a komunikační pravidla a má mnohé další pozitivní prvky. Pokud je vhodně hodnocena, posiluje vztahy ve třídě a zlepšuje třídní klima.“⁷⁷ Skupinové práci předchází rozdělení třídy učitelem do skupin tak, aby ještě před zahájením aktivity vznikly, pokud možno rovnocenné pracovní týmy, které budou dodržovat základní pravidlo, kterým je spolupráce všech členů skupiny a ve kterých budou určené

⁷⁴ VALIŠOVÁ, Alena, KASÍKOVÁ, Hana, (eds.), *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada Publishing, 2011, ISBN 978-80-247-3357-9.

⁷⁵ HAVLŮJOVÁ, Hana, LEŠNEROVÁ, Jana (edd.), *Kulturní dědictví a udržitelný rozvoj místních komunit ve školní praxi: Metodická doporučení a příklady dobré praxe pro učitele základních a středních škol*. [online] [vid. 24.6.2021] Praha: Brontosauří ekocentrum Zelený klub (BEZK), o.s., 2012, s.51. ISBN 978-80-905254-0-5. Dostupné z: <http://www.historickededitvi.com/wp-content/plugins/downloads-manager/upload/metodikaKHD.pdf>.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ ČAPEK, Robert, *Moderní didaktika. Lexikon výukových a hodnotících metod*. Praha: Grada Publishing, 2015, s. 397, ISBN 978-80-247-3450-7.

role. Každá skupina bude mít svoje jméno, které si žáci zvolí ideálně odvozením od tématu pracovního listu a které bude jasným identifikačním znakem během terénní výuky i v průběhu hodnocení. Zároveň bude mít každá skupina svého vedoucího / kapitána, zdatného komunikátora a mluvčího skupiny, který bude zprostředkovávat komunikaci mezi učitelem a ostatními skupinami. Další role ve skupině můžou mít podobu zapisovatele, pozorovatele, měřiče, fotografa, vyhledávače informací nebo průzkumníka. Počet skupin by se měl vzhledem k charakteru úkolů v pracovních listech pohybovat mezi 4–6. Počet žáků ve skupině se bude odvíjet od velikosti třídy a bude se pohybovat opět mezi čísly 4–6. Zda bude v případě třídy s cca čtyřiceti žáky lepší sestavit 4 skupiny po šesti žácích nebo 6 skupin po čtyřech ukáže pilotáž.

Práce s mapou a mapovými aplikacemi

Mapa je důležitou didaktickou pomůckou, která je přítomna téměř v každém pracovním listu. Žáci by měli umět číst z mapy, což je klíčová dovednost, při které uplatňují znalosti polohopisu, výškopisu, rozumí měřítku i jednotlivým symbolům. Dále by měli umět mapu analyzovat (kde a v jakém množství se daný jev vyskytuje, srovnat např. mapu historickou a současnou, najít podobnosti a rozdíly apod.) a nakonec by měli umět i mapu interpretovat – tedy odpovědět na určitou otázkou informací získanou z mapy. Dobrým indikátorem znalosti práce s mapou je tvorba vlastní mapy – například místa, kde se žáci v terénu nacházejí, nebo doplňování do slepé mapy.⁷⁸ To je obecná charakteristika, ale příliš se nepředpokládá, že žáci budou pracovat s klasickými papírovými mapami, proto je kladen důraz na důkladné seznámení s možnostmi aplikace Mapy.cz a její použití v praxi a dále na informace o dalších mapových serverech jako jsou Google Maps nebo Národní geoportál Inspire,⁷⁹ případně na placenou aplikaci GeaCron History Maps - interaktivní historický atlas světa.⁸⁰

Práce s fotografií

Sem spadá jednak vlastní fotografování prostřednictvím chytrých telefonů, které je pro řadu žáků běžnou činností, a následná editace fotografií libovolným softwarem. A pak sem patří i analýza fotografie, v případě této práce pak analýza historické fotografie, vyhodnocení autorského záměru, potenciálu sdělnosti obsahu z historického hlediska i její

⁷⁸ ČAPEK, Robert, *Moderní didaktika. Lexikon výukových a hodnotících metod*. Praha: Grada Publishing, 2015, s. 107, ISBN 978-80-247-3450-7.

⁷⁹ <https://geoportál.gov.cz>.

⁸⁰ <http://geacron.com/home-en/>.

porovnání s aktuální realitou. Mimo to může fotografie sloužit jako inspirace pro brainstorming, vyprávění příběhu, který dotyčná fotografie evokuje.

Práce s textem – INSERT značky

Metodu INSERT (Interactive Noting systém for Effective Reading and Thinking), tedy interaktivní poznámkový systém pro efektivní čtení a myšlení lze používat například při práci s prameny (zápisy v kronikách, dobové texty) v tom smyslu, že žáci používají pět základních grafických značek pro orientaci v textu.⁸¹

- ✓ rozumím tomu, to jsem věděl
- ? nerozumím, potřebuji se zeptat, potřebuji vysvětlit slovo
- ! chci zdůraznit, to mě překvapilo
- + souhlasím
- nesouhlasím

Brainstorming – metoda pětilístek

Brainstormingová metoda v podobě pětilístkové „básně“. První řádek (verš) obsahuje jednoslovný název pro téma (obvykle podstatné jméno). Druhý verš popíše jedinečné vlastnosti tématu dvěma přídavnými jmény. Třetí verš zaznamenává děj, dynamizuje „báseň“ – třemi slovesy popíše, co téma dělá nebo co se s ním děje. Čtvrtý verš obsahuje ucelenou větu složenou ze čtyř slov, která vyjadřuje názor autora. A pátý verš představuje souhrn tématu, jednoslovnou pointu a variaci prvního slova.⁸²

Práce s prameny

Práce s primárními zdroji (fotografie, písemnosti) posiluje čtení s porozuměním, kritické myšlení a posílení vazby k místu, které pramen popisuje.

Myšlenkové a pojmové mapy

Myšlenkové mapy pracují s asociacemi a jsou vhodnou evokační metodou, kdežto pojmové mapy pomáhají pochopit konkrétní pojmy prostřednictvím práce s textem, vyhledáváním v encyklopediích a na internetu. Společný jim je grafický záznam (různá velikost písma, šipky, barvy, značky), který vyjadřuje vztah mezi myšlenkami nebo pojmy a usnadňuje pochopení souvislostí daného tématu.⁸³

⁸¹ ČAPEK, Robert, *Moderní didaktika. Lexikon výukových a hodnotících metod*. Praha: Grada Publishing, 2015, s. 304, ISBN 978-80-247-3450-7.

⁸² ČAPEK, Robert, *Moderní didaktika. Lexikon výukových a hodnotících metod*. Praha: Grada Publishing, 2015, s. 45, ISBN 978-80-247-3450-7.

⁸³ ČAPEK, Robert, *Moderní didaktika. Lexikon výukových a hodnotících metod*. Praha: Grada Publishing,

Storytelling

Vyprávění příběhu na základě inspirace fotografií či obrazem, zachycujících nějaký děj. Metoda obohacuje slovní zásobu, podněcuje tvořivé myšlení a psaní, podporuje předvídání, syntézu a analýzu.

Land Art

Souhrnné pojmenování pro venkovní edukativní činnosti, které jsou spojeny s reflexí krajiny, práci s přírodními materiály a pozorováním přírody včetně fotografování či pořizování videozáznamů. Důraz je kladen na vnitřní prožitek místa, krajiny, kterou se prochází.⁸⁴

2.8 Koncepce pracovních listů ve vztahu k RVP

V souladu se školským zákonem je pro realizaci základního vzdělávání vydán Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV).⁸⁵ Tato práce pracuje s původním, na jaře 2021 aktualizovaným zněním RVP ZV, s vědomím, že v současné době probíhají práce na revizi cílů i obsahu RVP. Právě zacílení práce na osvojování kompetencí a koncept historické gramotnosti je v souladu s deklarovanými cíli tzv. velké revize RVP v rámci vzdělávací Strategie 2030+. Ve vzdělávacím obsahu RVP ZV je učivo chápáno jako prostředek k osvojení očekávaných výstupů, které se postupně propojují a vytvářejí předpoklady ke komplexnímu využívání získaných schopností a dovedností na úrovni klíčových kompetencí. **Klíčové kompetence** představují pro žáka souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj další vzdělávání a uplatnění ve společnosti. Vybavit všechny žáky souborem klíčových kompetencí na úrovni, která je pro ně dosažitelná, je smyslem a cílem vzdělávání. V etapě základního vzdělávání jsou za klíčové považovány: kompetence k učení; kompetence k řešení problémů; kompetence komunikativní; kompetence sociální a personální; kompetence občanské; kompetence pracovní; kompetence digitální. Tyto klíčové kompetence nestojí vedle sebe izolovaně, ale různými způsoby se prolínají, jsou multifunkční, mají nadpředmětovou podobu. K jejich osvojení musí směřovat a přispívat veškerý vzdělávací obsah i aktivity, které ve škole probíhají.

Koncepce pracovních listů je postavena na co největším propojení všech kompetencí.

2015, s. 333, ISBN 978-80-247-3450-7.

⁸⁴ ČAPEK, Robert, *Moderní didaktika. Lexikon výukových a hodnotících metod*. Praha: Grada Publishing, 2015, s. 292, ISBN 978-80-247-3450-7.

⁸⁵ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělání* [online]. [vid. 24.6.2021]. Praha: MŠMT, 2021. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>.

Kompetence pracovní – žáci vyhledávají a třídí informace v terénu, pozorují, porovnávají, vyvozují závěry. **Kompetence k řešení problémů** – žáci jsou vystaveni určité problémové situaci mimo školu, pohybují se v přírodě i ve městě, samostatně problémy řeší. **Kompetence komunikativní** – žáci se učí rozumět různým typům historických textů, záznamů a dobovému obrazovému materiálu, formulují své myšlenky. **Kompetence sociální a personální** – žáci ve všech pracovních listech spolupracují ve skupině, přijímají své role, diskutují, pohybem v terénu by měli navodit kooperativní atmosféru v kolektivu. **Kompetence občanské** – žáci návštěvou historicky významných míst prohlubují svoji vazbu k regionu, kde žijí, a prohlubováním znalosti si budují i kladný vztah ke kulturnímu dědictví, včetně jeho právního rámce památkové péče a vize rozvoje regionu. **Kompetence pracovní** – používají různé pracovní nástroje v terénu, adaptují se na podmínky práce ve venkovním prostředí, učí se spolupracovat a improvizovat. **Kompetence digitální** – žáci ke splnění úkolů v pracovních listech používají digitální zařízení a aplikace v podmínkách terénní výuky, získávají, vyhledávají a kriticky posuzují data a digitální obsah, digitální technologie využívají pro dokumentaci (fotografování, nahrávání), samostatně vytvářejí digitální obsah s vědomím nároků na bezpečný pohyb ve virtuálním prostředí i na náležitosti autorského práva.⁸⁶

Vedle uvedených klíčových kompetencí je vzdělávací obsah základního vzdělání rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí, tvořených vzdělávacími obory. Jednou ze vzdělávacích oblastí je Člověk a společnost, do které patří dva vzdělávací obory Výchova k občanství a právě Dějepis. Hlavním posláním dějepisu dle RVP ZV je „*kultivace historického vědomí jednice a uchování kontinuity historické paměti, především ve smyslu předávání historické zkušenosti.*“⁸⁷. Žáci by měli být vedeni k poznání, že historie není uzavřená minulost plná dat a ustálených dogmat, ale že důležité je neustálé kladení otázek, „*jimiž se současnost prostřednictvím minulosti ptá po svém vlastním charakteru a své možné budoucnosti. Obecné historické problémy jsou konkretizovány prostřednictvím zařazování dějin regionu i dějin místních.*“⁸⁸.

RVP ZV uvádí i tzv. očekávané výstupy jednotlivých oborů, které jsou prakticky zaměřené a definují způsobilost žáků používat osvojené učivo v běžném životě. Mezi očekávané výstupy vzdělávacího oboru Dějepis, které se objevují v jednotlivých pracovních listech, patří následující:

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Tamtéž.

D-9-1-01 uvede konkrétní příklady důležitosti a potřeby dějepisných poznatků.

D-9-1-02 uvede příklady zdrojů informací o minulosti; pojmenuje instituce, kde jsou tyto zdroje shromažďovány

D-9-1-03 orientuje se na časové ose a v historické mapě, řadí hlavní historické epochy v chronologickém sledu

D-9-2-01 charakterizuje život pravěkých sběračů a lovců, jejich materiální a duchovní kulturu

D-9-2-02 objasní význam zemědělství, dobytkařství a zpracování kovů pro lidskou společnost.

D-9-4-04 ilustruje postavení jednotlivých vrstev středověké společnosti, uvede příklady románské a gotické kultury

D-9-5-05 objasní příčiny a důsledky vzniku třicetileté války a posoudí její důsledky

D-9-5-06 rozpozná základní znaky jednotlivých kulturních stylů a uvede příklady významných kulturních památek

D-9-6-04 vysvětlí rozdílné tempo modernizace a prohloubení nerovnoměrnosti vývoje jednotlivých částí Evropy a světa včetně důsledků, ke kterým tato nerovnoměrnost vedla; charakterizuje soupeření mezi velmocemi a vymezi význam kolonií.

D-9-7-05 zhodnotí postavení Československa v evropských souvislostech a jeho vnitřní sociální, politické, hospodářské a kulturní prostředí

D-9-8-01 vysvětlí příčiny a důsledky vzniku bipolárního světa; uvede příklady střetávání obou bloků.⁸⁹

Další důležitou složkou RVP ZV jsou **průřezová témata**. Ta představují v RVP ZV okruhy aktuálních problémů současného světa a stávají se významnou a povinnou součástí základního vzdělávání. Průřezová témata je možné využít jako součást konkrétního vyučovacího předmětu nebo v podobě samostatných předmětů, projektů, seminářů nebo kurzů. Podmínkou účinnosti průřezových témat je jejich propojenost se vzdělávacím obsahem konkrétních vyučovacích předmětů a s obsahem dalších činností žáků realizovaných ve škole i mimo školu.

V etapě základního vzdělávání jsou vymezena tato průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova; Výchova demokratického občana; Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech; Multikulturní výchova; Environmentální výchova; Mediální výchova. V pracovních listech nejsou obsažena všechna průřezová témata, jednotlivé

⁸⁹ Tamtéž.

listy obsahují některé tematické okruhy, zejména z osobnostní a sociální výchovy, výchovy k myšlení v evropských a globálních souvislostech a environmentální výchovy.⁹⁰

2.9 Hodnocení pracovních listů

Hodnocení pracovních listů je rozloženo do dvou rovin – v první rovině jsou hodnoceny odpovědi na jednotlivé úkoly pracovních listů a způsob zpracování odpovědí a v druhé rovině je hodnocena práce skupin, jejich soft skills. Hodnocení je založeno formativně, protože charakter pracovních listů není stavěn na sumativní hodnocení a jednotlivé úkoly nelze známkovat. Dominantní je tedy snaha dozvědět se „*užitečnou informací o aktuálním stavu vědomostí a dovedností žáka. Užitečnou především v tom smyslu, že bude vědět, kde se právě nachází a také to, co má dělat, aby se něčemu dalšímu naučil.*“⁹¹ Mezi metody formativního hodnocení patří stanovení tzv. výchovně – vzdělávacích cílů a kritérií hodnocení, zpětná vazba, sebehodnocení a vrstevnické hodnocení (vzájemné hodnocení žáků).⁹²

A právě na vzájemném vrstevnickém hodnocení odpovědí na konkrétní úkoly a sebehodnocení žáků v rámci pracovních skupin stojí hodnocení pracovních listů. Vzájemné hodnocení žáků zlepšuje třídní klima, učí žáky potřebné nástroje a prohlubuje mnoho dovedností. Vyplněné pracovní listy budou hodnoceny mezi jednotlivými skupinami následovně: Určité typy úkolů, lze hodnotit přímo na místě, skupiny se k nim vzájemně vyjadřují v rámci řízené diskuze hned po jejich splnění. V pracovních listech se ale objevují i úkoly, které vyžadují určitou „postprodukcí“ v podobě úpravy map, fotografií, videí nebo audionahrávek. V tomto případě bude hodnocení probíhat až po kompletaci celého pracovního listu, což nutně nebude tentýž den, kdy byla skupina v terénu. V okamžiku, kdy mají všechny skupiny toto splněno, postupně budou prezentovat svoje odpovědi a zpracování (videa, fotky, nákres, audionahrávky) ostatním skupinám. Ty budou prezentující skupinu hodnotit body 1–3 v kritériích jako jsou faktická správnost odpovědí, originalita odpovědi nebo způsob a provedení prezentace (zpracování video/audio nahrávky). Postupně se takto všechny skupiny vystřídají. Role učitele spočívá pouze v moderování diskuze a jednotlivých prezentací, eviduje hodnotící tabulku všech skupin

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ STARÝ, Karel, LAUFKOVÁ, Veronika a kol. *Formativní hodnocení ve výuce*. Praha: Portál, 2016, s. 12, ISBN 978-80-262-1001-6.

⁹² Tamtéž, s. 26.

a zapisuje do ní výsledky, maximálně může vstoupit do diskuze, aby potvrdil faktickou správnost odpovědi nebo správnost postupu a splnění zadaného kritéria. Žáci by si na základě získaných bodů měli sami mezi sebou určit pořadí skupin a učitel může na závěr pro porovnání přidat svoje vlastní hodnocení, svůj pohled na prezentaci jednotlivých skupin, na objektivitu hodnocení, ale neměl by to být rozhodující hlas. Výsledkem by mělo být sestavení toho nejlepšího, co celá třída (všechny skupiny) napříč konkrétním pracovním listem vytvořila a následná prezentace celého tématu spolužákům z ostatních tříd a rodičům.

Druhou, v úvodu zmíněnou rovinou hodnocení, je sebehodnocení skupin i jednotlivých žáků v rámci pracovních skupin. Výchozí myšlenkou je zde to, že hodnocení samotné činnosti (skupinové práce na pracovních listech) je v mnoha ohledech důležitější než správnost odpovědí, nebo zdařilé zpracování úkolu. „*Sebehodnocení je důležité pro rozvoj dovedností žáka, pro znalost jeho rezerv, pro kritické myšlení, pro jeho sebepojetí, včetně sebevědomí a mnoho dalších věcí.*“⁹³ Na to, jak probíhala práce ve skupinách by žáci měli odpovědět v rámci škály „*rozhodně souhlasím (5 bodů) – spíše souhlasím (4 body) – spíše nesouhlasím (3 body) – rozhodně nesouhlasím (2 body)*“ na následující otázky:⁹⁴

1. Rozdělili si členové vaší skupiny úkoly mezi sebou?
2. Byl názor každého vyslechnut a pokládán za rovnocenný s ostatními?
3. Byli všichni členové skupiny schopni spolupracovat?
4. Zvládla skupina i náročnější aktivity?
5. Pochválil se členové skupiny navzájem za svou práci?

A každý žák (člen skupiny) může podobně odpovědět identickou škálou odpovědí na konkrétnější otázky typu:⁹⁵

1. Měl tvůj názor ve skupině svoji váhu?
2. Dostal jsi ve skupině prostor pro své návrhy?
3. Ztotožňuješ se s výsledkem práce své skupiny?
4. Přinesla ti tato práce něco nového?

⁹³ ČAPEK, Robert. *Moderní didaktika. Lexikon výukových a hodnotících metod*. Praha: Grada Publishing, 2015, s. 552, ISBN 978-80-247-3450-7.

⁹⁴ ČAPEK, Robert. *Líný učitel. Cesta pedagogického hrdiny*. Praha: Raabe, 2018, s. 43, ISBN 978-80-7496-387-5.

⁹⁵ Tamtéž, s. 44.

5. Máš radost ze své práce?

Závěr hodnocení by obsahoval volné odpovědi na následujících 10 otázek, které se ptají přímo na konkrétní aktivity a úkoly pracovních listů.⁹⁶

Název pracovního listu

1. Co jsi o tématu před vyplněním pracovního listu nevěděl a nyní víš?
2. Co nového ses během dnešní výuky v terénu naučil?
3. Která aktivita ti nejvíce utkvěla v paměti?
4. Překvapilo anebo zarazilo tě něco? Co konkrétně?
5. Co na tebe během výuky v terénu nejvíce zapůsobilo?
6. Který úkol tě nejvíce zaujal, který nejméně? Uveď proč.
7. Kterým úkolem by ses chtěl zabývat ještě jednou, pokračovat v něm?
8. Napiš, kterým úkolem by ses už zabývat nechtěl a proč.
9. Navrhni možné téma, které by na tento pracovní list navazovalo.
10. Vypiš nejdůležitější informace o tématu pracovního listu.

První série otázek vygeneruje určité bodové hodnocení a další dvě série otázek jsou důležitou sebereflexí pro konkrétního žáka a samozřejmě i nutnou zpětnou vazbou pro učitele.

Kombinace obou hodnotících listů by tak měla jak učitel, tak především žákům přinést zpětnou vazbu o tom, zde se podařilo dosáhnout vzdělávacích cílů vytýčených každým pracovním listem, včetně vazeb na RVP a koncept The Big Six.

⁹⁶ *Sebehodnocení žáků: praktické tipy* [online]. [vid. 1.8.2021] Dostupné z: <https://zajimavechny.cz/clanek/detail/sebehodnoceni-zaku-prakticke-tipy?activate=metodika-a-aktivity>

3. Přehled lokalit a aktivit

1. lokalita

[Hradiště Poráň, Vesec, Libošovice, GPS: 50.4803319N, 15.1293903E](#)

Pracovní list 1

- Aktivity nejen pro 6. ročník ZŠ: *práce s aplikací Mapy.cz, zakreslování do mapy, srovnávací fotografie, poznávání stromů, kreslení, tvorba audionahrávky, rozvíjení historického myšlení*
- Časová dotace aktivity: 6 hodin

2. lokalita

[Hrad Kost, Podkost, Libošovice, GPS: 50.4901828N, 15.1350694E](#)

Pracovní list 2

- Aktivity nejen pro 7. ročník ZŠ: *práce s aplikací Mapy.cz, zakreslování do mapy, práce s textem, srovnávací fotografie, fotografování, převod měrných jednotek, kreslení, orientace v terénu, rozvíjení historického myšlení*
- Časová dotace aktivity: 7 hodin

3. lokalita

[Město Sobotka, GPS: 50.4674614N, 15.1767272E](#)

Pracovní list 3

- Aktivity nejen pro 7. ročník ZŠ: *práce s aplikací Mapy.cz, zakreslování do papírové mapy, práce s prameny, s textem, kreslení, fotografování, převod měrných jednotek, geometrie v praxi, práce s nářadím, rozvíjení historického myšlení*
- Časová dotace aktivity: 4 hodiny

4. lokalita

[Zámek Humprecht, GPS: 50.4703072N, 15.1698008E](#)

Pracovní list 4

- Aktivity nejen pro 8. ročník ZŠ: *práce s textovými a obrazovými prameny, práce s textem, tvorba audionahrávky, úprava fotografie, rozvíjení historického myšlení*
- Časová dotace aktivity: 5 hodin

5. lokalita

[Sobotecký hřbitov, GPS: 50.4718069N, 15.1726242E](#)

[Křižovatka Podkost, Pomníky, GPS: 50.4982514N, 15.1212947E](#)

Pracovní list 5

- Aktivita nejen pro 8. ročník ZŠ: *fotografování, překlad z německého jazyka, chůze, práce s textovými prameny, práce s historickou mapou, rozvíjení historického myšlení*
- Časová dotace aktivity: 6 hodin

6. lokalita

[Město Sobotka, GPS: 50.4674614N, 15.1767272E](#)

Pracovní list 6

- Aktivita nejen pro 9. ročník ZŠ: *práce s prameny (kroniky), srovnávací fotografie, fotografování, pořízení videozáznamu, tvorba reklamy, tvorba plakátu, rozvíjení historického myšlení*
- Časová dotace aktivity: 4 hodiny

7. lokalita

[Město Sobotka, GPS: 50.4674614N, 15.1767272E](#)

[Křižovatka U Pyrámu, Horní Bousov, GPS: 50.4631500N, 15.1067736E](#)

Pracovní list 7

- Aktivita nejen pro 9. ročník ZŠ: *práce s prameny (text kroniky, historické fotografie, historické mapy), fotografování, tvorba reportáže, psaní úvahy, rozvíjení historického myšlení*
- Časová dotace aktivity: 6 hodin

8. lokalita

[Město Sobotka, GPS: 50.4674614N, 15.1767272E](#)

[Vesnice Spyšova, Sobotka GPS: 50.4565144N, 15.1832039E](#)

Pracovní list 8

- Aktivita nejen pro 9. ročník ZŠ: *práce se záznamem pamětníka historické události, práce s prameny (text kroniky, historické fotografie, historické mapy), psaní úvahy, dokreslování mapy, orientace v terénu, ekologické myšlení, historické myšlení*
- Časová dotace aktivity: 5 hodin

Praktické rady

Všechny lokality leží do 5 km od Sobotky, lze jich tedy dosáhnout pěšky. Za účelem úspory času je možné využít vlakové spojení ze soboteckého nádraží do Libošovic, autobusové linky na Podkost nebo naopak z odtamtud, a to samé platí o využití autobusového spoje do/z Přepeř nebo Horního Bousova. Návštěvu první a osmé lokality a provádění aktivit tam je nutno plánovat s ohledem na roční období a aktuální počasí – jedná o pohyb na orné půdě, resp. po kraji pole, který bude v průběhu května a června zarostlý a hůře prostupný, na jaře a po vydatných deštích zase hrozí rozblácený a neprostupný terén. I z tohoto důvodu je vhodné mít kvalitní trekovou obuv a dobré oblečení. Praktickou věcí je alespoň jeden malý batoh do skupiny – na všechny pomůcky, pití i drobné občerstvení. Samostatnou kapitolou je pak dostupnost internetu v terénu. Pro plnění pracovních listů je nutné, aby v každé skupině byl alespoň jeden mobilní telefon s připojením na internet prostřednictvím mobilních dat. Samozřejmostí musí být, že učitelův mobilní telefon bude prostřednictvím mobilních dat na internet připojen a v případě potřeby pak učitel vytvoří Hotspot, na který se jednotlivé skupiny připojí. Stejně tak je dobré mít s sebou v terénu alespoň dvě plně nabitá powerbanky.

4. Praktická část – pracovní listy

4.1 Hradiště Poráň – od doby železné k tzv. Slovanům

Aktivita pro výuku dějepisu nejen 6. ročníku ZŠ

4.1.1 Metodika a praktické pokyny

Lokalita: hradiště Poráň

Čas: 6 hodin

Aktivita: práce s aplikací Mapy.cz, zakreslování do mapy, srovnávací fotografie, poznávání stromů, kreslení, tvorba audionahrávky, rozvíjení historického myšlení.

Pomůcky: mobilní telefony, pracovní listy, tužky, pastelky, psací podložka s klipem, čisté papíry.

Počet žáků: 20-24 (jedna třída) rozdělených do 4-6 skupin po 4-6 žácích ještě před odjezdem do terénu. Každá skupina si zvolí svého kapitána, který je prostředníkem v komunikaci mezi učitelem a ostatními skupinami.

Metodické pokyny a organizace: Akci předchází důkladné seznámení s aplikací Mapy.cz. Pracovní list navazuje na výklad tématu život na hradišti. O historii místa a archeologických průzkumech lze hovořit přímo na místě před realizací úkolu 4). Úvodní úkoly budou vyplněny ve třídě nebo ve venkovní učebně školy, odkud se žáci přesunou na sobotecké nádraží a odjedou vlakem do Libošovic.

Pěší cesta začíná na nádraží Libošovice, odtud nenáročným terénem (žlutá turistická značka) celá třída přejde ke dvoru Semtiny, do místa, kde do roku 2000 stála Semtinská lípa. Po projití dvora Semtiny, který slouží jako zázemí pro ovocné sady (průchod dojednan předem), povede trasa cca mezi sady a zalesněnou skalní hranou nad údolím Plakánek až na samotné hradiště. Odtud po hraně pole podél zalesněné hrany Veseckého Plakánu do obce Vesec a po silnici zpět do Sobotky. Celá trasa je dlouhá cca 7 km. Původní záměr pokusit se dostat se všemi skupinami na Poráň z údolí Plakánek pomocí schodů vytesaných ve skále⁹⁷ se ukázal jako nereálný. Po schodech se sice na Poráň dostat lze (ověřeno prakticky), ale jedná se o rizikový výstup a s třídou žáků s ohledem na jejich bezpečnost bohužel nerealizovatelný.

Vzhledem k nepřístupnosti lokality je vhodné plánovat výpravu s ohledem na roční

⁹⁷ WALDHAUSER, Jiří. *Český ráj očima archeologie. 300 tajemných míst a jejich příběhy*, Liberec: nakladatelství Květa Vinklátová-Knihy 555, 2006, s. 113, ISBN 80-86660-15-X.

období – ideální se jeví přelom března a dubna nebo přelom října a listopadu, kdy se dá postupovat po kraji pole nebo po mezi, která není zarostlá vegetací. Alternativně lze uvažovat i o zimní výpravě, která by v mrazivém počasí či při sněhové pokrývce umožnila přímý postup přes jinak oseté či zorané pole. Zimní počasí však limituje délku pobytu venku, a především plnění úkolů, jako je zapisování, kreslení nebo práce s mobilním telefonem.

Učitel má u sebe podklady jak v papírové, tak v digitální podobě. Skupiny by přes Poráň měly jít v rozestupech cca 20 m, pracovat musí samostatně, aby si vzájemně nenapovídaly, jak plnit jednotlivé úkoly. Učitel pouze komentuje, udílí instrukce a rady. Úkolem po návratu do třídy bude vložit fotografie a nahrávky do elektronické podoby pracovního listu, případně lze nahrávku i přepsat.

Vzdělávací cíle: Žák dovede pracovat se zeměpisnou mapou a orientovat se v ní (aplikace Mapy.cz). Získané informace dokáže aplikovat v dalších úkolech. Srovnává, analyzuje, hodnotí to, co cestou poznal. Náplní této aktivity je bádání nad možnou podobou této lokality v pravěku. Tato aktivita slouží i k vytvoření užší vazby s místem, kde žáci žijí a k pochopení toho, jak lidé v minulosti žili a jednali.

Cíle dle RVP:

D-9-1-01 žák uvede konkrétní příklady důležitosti a potřebnosti dějepisných poznatků.

D-9-1-02 žák uvede příklady zdrojů informací o minulosti; pojmenuje instituce, kde jsou tyto zdroje shromažďovány

D-9-1-03 žák orientuje se na časové ose a v historické mapě, řadí hlavní historické epochy v chronologickém sledu

D-9-2-01 žák charakterizuje život pravěkých sběračů a lovců, jejich materiální a duchovní kulturu

D-9-2-02 žák objasní význam zemědělství, dobytkařství a zpracování kovů pro lidskou společnost

Cíle dle The Big Six:⁹⁸

Co z minulosti pokládáme za významné a proč?

- Žák se orientuje ve významných místech a událostech spjatých s užším okolím.

Jak se můžeme o minulosti něco dozvědět?

- Žák vnímá audiovizuální prameny jako prostředky pro „převyprávění“ minulosti.

⁹⁸ *Koncept revize RVP ZV – D*, Národní ústav pro vzdělávání ČR, 2020. [Interní materiál odborné komise poskytnutý vedoucím diplomové práce, materiál je v souladu se záměry Strategie 2030+].

K jakým změnám v minulosti docházelo a co zůstalo stejné?

- Žák vyhledá na základě poskytnutých dat jevy trvalé a odliší a popíše jevy podléhající změně.

Proč se minulost odehrála tak, jak se odehrála, a jak to ovlivnilo budoucnost?

- Žák sestaví na základě vlastního bádání vlastní obraz minulosti.

Jak můžeme lépe porozumět jednání lidí v minulosti?

- Žák zaujímá postoj historického aktéra a „vžije“ se do role v minulosti

Jak nám povědomí o minulosti pomáhá žít současné životy?

- Žák popíše, že něčemu v předloženém obrazu minulosti nerozumí a pokouší se najít způsob, jak porozumět.

4.1.2 Pracovní list 1

Hradiště Poráň – od doby železné k tzv. Slovanům

Úkol 1) - příprava ve venkovní učebně

V notebooku si otevřete aplikaci Mapy.cz, kliknete na tlačítko Změnit mapu a vyberete zeměpisnou mapu. Prozkoumejte okolí Sobotky a najděte místo naší budoucí výpravy – jmenuje se hradiště Poráň. Najděte na mapě jiné místo vhodné pro stavbu hradiště a svůj výběr odůvodněte.

A) Jaké suroviny byste na stavbu hradiště použili? A kde byste je hledali?

B) Součástí hradiště byly obytné stavby – nejčastěji polozemnice, dále sýpky, studna, odpadní jáma, zbožní jámy. Na volný papír zkuste nakreslit jednu z uvedených staveb a popište její části.

Úkol 2) - místo bývalé Semtinské lípy

A) Jsme na místě, kde do 27. 5. 2000 stál nejznámější a nejmohutnější strom Českého ráje – Semtinská lípa.⁹⁹ Pokuste se najít místo, odkud byla pořízena fotografie Semtinské lípy a napište, co dalšího se oproti fotografii změnilo (obr. 2).

B) V pravěku hrály stromy významnou roli v náboženství tehdejších společenství. Praveký člověk věřil, že ve stromu sídlí dobří duchové a stromy choval tak ve velké úctě. Každý z vás nakreslete ducha Semtinské lípy. Fantazii se meze nekladou.

⁹⁹ SAMŠIŇÁK, Karel. Semtinská lípa. Jičín: Základní organizace Českého svazu ochránců přírody Křižánky, 2001, ISBN 978-80-902-7511-9.

Obr. 2 Semtinská lípa¹⁰⁰

Úkol 3) – cesta ze dvora Semtiny na hradiště Poráň

Opouštíme cestu, která vede ze dvora Semtiny a čeká nás cca 1,5 km náročnějším terénem mezi ovocnými sady a zalesněnou skalní hranou nad údolím Plakánek. Pracujte s mapou v telefonu a pokuste se najít a vyfotit místo, kde mohl být první val hradiště a zaznamenejte, z čeho je možné to poznat. Naším úkolem bude dojít přesně na místo původního hradiště. Cestou si ve skupině do mobilu nahrávejte vaše pocity a váš názor, čím se lišila pravěká krajina od té současné. Co v pravěku být nemohlo a dnes tu je? A co tam naopak asi bylo a dnes už není?

Úkol 4) – hradiště Poráň

Došli jsme až na samotný konec areálu hradiště Poráň. Tušíme, kde byly valy a příkopy, kudy vedla přístupová cesta. Napište výhody a nevýhody zvoleného místa.

Úkol 5) – hradiště Poráň

Zkuste se zamyslet nad tím, co tehdejší lidé jedli, jak to získávali a jak se zde řešilo zásobování potravinami. Stejně tak se pokuste přijít na to, jak zde lidé získávali vodu na pití. Vaše nápady запиšte.

¹⁰⁰ Archiv autora.

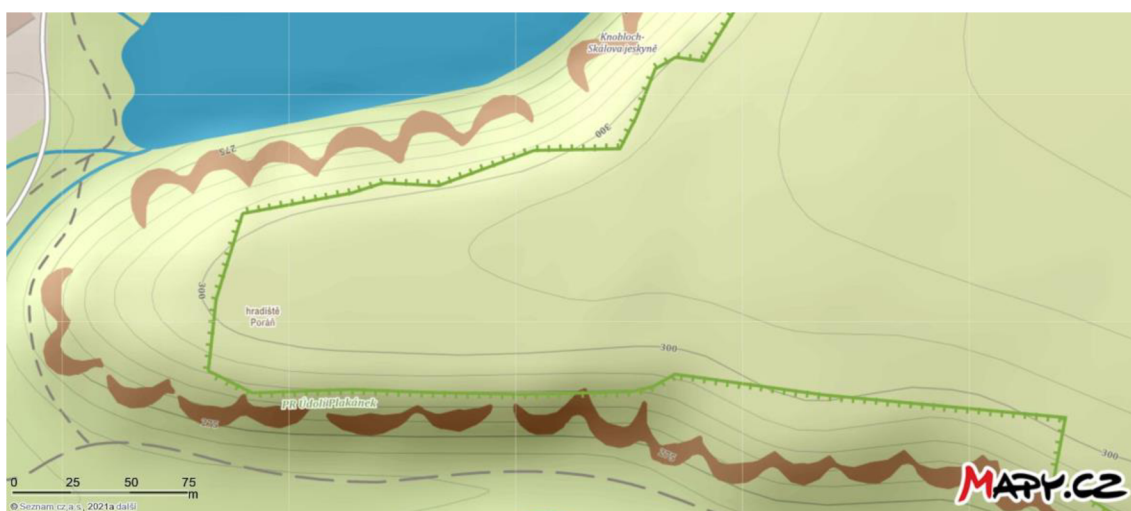
Úkol 6) – hradiště Poráň

Vypište druhy stromů, které dnes najdeme na konci hradiště. Navrhněte, k čemu všemu ho mohli původní obyvatelé hradiště dřevo využívat?

Úkol 7) – hradiště Poráň

Již něco víte o podobě pravěkých domů i o historii Poráně, takže si představte, jak to zde mohlo vypadat před cca 2500 lety a z toho, co vidíte kolem sebe, se pokuste do mapy hradiště na obr. 3 nakreslit, co zde mohlo být, aby hradiště bylo zabezpečené a mohlo se zde žít.

Obr. 3 - Poráň¹⁰¹

Úkol 8) – hradiště Poráň

Mělo smysl hradiště dobývat? Proberte mezi sebou argumenty pro a proti a napište, k čemu jste dospěli (ANO/NE) a alespoň dva důvody, proč si to myslíte.

Úkol 9) – náves ve Vesce

Stojíme uprostřed krásné vesničky Vesec, která byla založena ve středověku, tedy zhruba 2000 let po hradišti Poráň. Domy a jejich hospodářské zázemí vypadaly před 200 lety podobně a byly i podobně rozmístěny, jako je tomu dnes. Pokuste se srovnat obě místa – Poráň a Vesec. Pomocť vám můžou letecké fotografie obou míst na obr. 4. Napište 2-4 rozdíly, čím se od sebe nejvíce liší?

¹⁰¹ Mapy.cz.

Obr.4 - Poráň¹⁰²

Obr.5 - Vesec¹⁰³

4.2 Kost – gotická pevnost

Aktivita pro výuku dějepisu nejen 7. ročníku ZŠ

4.2.1 Metodika a praktické pokyny

Lokalita: hrad Kost

Čas: 7 hodin

Aktivita: práce s aplikací Mapy.cz, zakreslování do mapy, práce s textem, srovnávací fotografie, fotografování, převod měrných jednotek, kreslení, orientace v terénu, rozvíjení historického myšlení.

Pomůcky: mobilní telefony, pracovní listy, tužky, pastelky, psací podložka s klipem, čistý papír.

Počet žáků: 20-24 (jedna třída) rozdělených do 4-6 skupin po 4-6 žácích ještě před odjezdem do terénu. Každá skupina si zvolí svého kapitána, který je prostředníkem v komunikaci mezi učitelem a ostatními skupinami.

Metodické pokyny a organizace: Za účelem úspory času je vhodné využít vlakového spojení do Libošovic a odtud pěšky cca 2,2 km po žluté turistické stezce na Kost. Cestou je dobré upozornit na dvůr Sertiny a podat informace např. o historii Sertinské lípy.¹⁰⁴ Trasa dále vede z návsi na Podkosti přes samotný hrad k Černému rybníku a pod hradem zpět k hotelu Helikar a na návěs. Po splnění všech aktivit návrat zpět do Sobotky buď opět pěšky po žluté turistické přes Nepřívěc nebo lze využít autobusového spojení ze

¹⁰² www.archeologickyatlas.cz.

¹⁰³ www.jicinsky.denik.cz.

¹⁰⁴ SAMŠIŇÁK, Karel. Sertinská lípa. Jičín: Základní organizace Českého svazu ochránců přírody Křižánky, 2001, ISBN 978-80-902-7511-9.

zastávky Libošovice, Podkost, hrad Kost.

Každá skupina má mobilní telefon, pracovní listy, tužky, pastelky, psací podložky s klipem, prázdné papíry na kresby. Je důležité, aby každá skupina pracovala samostatně a odděleně od ostatních, aby si skupiny vzájemně nenapovídaly, jak plnit jednotlivé úkoly. Učitel pouze komentuje, udílí instrukce a rady.

Úkoly, které se mají plnit na návsi lze uskutečnit tak, že se jednotlivé skupiny rozmístí po návsi i směrem do Prokopského údolí. Stejně tak je dostatečný prostor na prvním nádvoří hradu. Jako zázemí pro úkoly č. 5, 6, 7 lze využít zahrádku nebo zázemí restaurace U rytíře. Pro zajištění bezpečnosti při plnění úkol č. 6, který spočívá v relativně samostatném pohybu jednotlivých skupin v lesním terénu, je vhodné, aby na vrcholu skalního hřbetu, pod kterým je vyhloubený příkop se značkami, byl asistent, který dohlédne na bezpečnost dětí.

Vzdělávací cíle: Žák dovede pracovat se zeměpisnou mapou a orientovat se v ní (aplikace Mapy.cz). Získané informace dokáže aplikovat v dalších úkolech. Srovnává, analyzuje, hodnotí to, co cestou poznal. Rozvíjí historické myšlení. Náplní této aktivity je bádání nad možnou podobou této lokality ve středověku a nad změnami, které v čase proběhly. Tato aktivita slouží i k vytvoření užší vazby s místem, kde žáci žijí a k pochopení toho, jak lidé v minulosti žili a jednali.

Cíle dle RVP:

D-9-1-01 žák uvede konkrétní příklady důležitosti a potřebnosti dějepisných poznatků.

D-9-1-02 žák uvede příklady zdrojů informací o minulosti; pojmenuje instituce, kde jsou tyto zdroje shromažďovány

D-9-1-03 žák orientuje se na časové ose a v historické mapě, řadí hlavní historické epochy v chronologickém sledu

D-9-4-04 žák ilustruje postavení jednotlivých vrstev středověké společnosti, uvede příklady románské a gotické kultury

Cíle dle The Big Six:¹⁰⁵

Co z minulosti pokládáme za významné a proč?

- Žák se orientuje ve významných místech a událostech spjatých s užším okolím.

Jak se můžeme o minulosti něco dozvědět?

- Žák vnímá audiovizuální prameny jako prostředky pro „převyprávění“ minulosti.

K jakým změnám v minulosti docházelo a co zůstalo stejné?

¹⁰⁵ *Koncept revize RVP ZV – D, Národní ústav pro vzdělávání ČR, 2020. [Interní materiál odborné komise poskytnutý vedoucím diplomové práce, materiál je v souladu se záměry Strategie 2030+].*

- Žák vyhledá na základě poskytnutých dat jevy trvalé a odliší a popíše jevy podléhající změně.

- Žák využívá k porozumění územním proměnám i digitální a webové aplikace.

Proč se minulost odehrála tak, jak se odehrála, a jak to ovlivnilo budoucnost?

- Žák sestaví na základě vlastního bádání vlastní obraz minulosti.

Jak můžeme lépe porozumět jednání lidí v minulosti?

- Žák popíše pohled na dějiny z hlediska aktéra a zohledňuje při tom, že jednání v minulosti mohlo mít odlišné příčiny, než jednání lidí v současnosti

Jak nám povědomí o minulosti pomáhá žít současné životy?

- Popíše proměnu vnímání historického jednání ve vztahu k současným normám lidského chování.

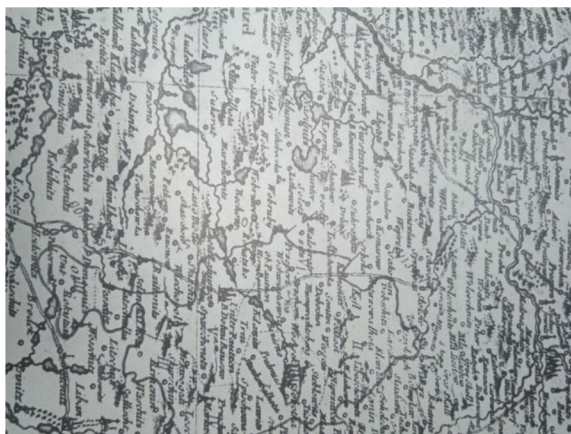
4.2.2 Pracovní list 2

Kost – gotická pevnost

Úkol 1) - hrad náves Podkost

Před sebou máte mapu Kosteckého panství z 18. století. Najděte a označte na ní kroužkem hrad Kost. Zamyslete se a napište, proč podle vás nepoužíváme starší mapu, třeba ze 14. století.

Obr. 6 – Mapa kosteckého panství na mapě Čech z doby Marie Terezie¹⁰⁶

Úkol 2) - náves Podkost

Představte si, že je rok 1372 a jste poslem, který na koni vyrazil z hradu Bezděz, na kterém v tu dobu zrovna pobýval český král a římský císař Karel IV. Máte za úkol doručit na Kost důležitou zprávu nejvyššímu hofmistrovovi (správci královského dvora) Petrovi

¹⁰⁶ PEKAŘ, Josef. *Kniha o Kosti*. Praha: Elka Press, 1998, ISBN 80-902353-3-6.

z Vartenberka, synovi zakladatele hradu. Cesta dlouhá 6 českých mil vám zabrala skoro celý den a nyní stojíte před hradem. Na první pohled je vám zřejmé, že hrad, který jste ráno opouštěli, je úplně jiný než ten, před kterým stojíte.¹⁰⁷

A) Napište 5 hlavních rozdílů mezi Kostí a Bezdězem. Pomůže vám fotografie hradu Bezděz a následující informace:

Obr. 7 – hrad Bezděz¹⁰⁸

„Nejspíše v 60. letech 13. století český král Přemysl Otakar II. využil dominantního vrchu nad starším dvorcem a nechal na něm vystavět pevný kamenný hrad na obranu obchodní cesty a proti rozpinavosti sousedních rodů Ronovců a Markvarticů. V roce 1278, po smrti Přemysla Otakara II. byl hrad už nepochybně obyvatelný, Král Přemysl Otakar II. se snažil stavbou nedobytných hradů a zakládáním královských měst upevnit moc proti šlechtě. Na hradě často rád pobýval i Karel IV.“¹⁰⁹

B) Česká míle měřila dnešních 7,53 km.¹¹⁰ Kolik kilometrů jste jako posel museli urazit na cestě z Bezdězu na Kost a zpět?

Úkol 3) - náves Podkost

Představte si, že jste součástí vojska krále Jiřího z Poděbrad, která roku 1467 hrad obléhala, a pokuste se označit na mapě nebo vyfotografovat nejvýhodnější pozici pro umístění obléhacích strojů a místo odkud by mohlo zaútočit pěší vojsko. Prohlédněte si údolí a napište jakým způsobem vám může být zabráněno v dobytí hradu.

¹⁰⁷ Po splnění tohoto úkolu je vhodné žáky upozornit, že poznatky o historii Kostí se stále mění: <https://www.denik.cz/veda-a-technika/nove-poznatky-archeologu-hrad-kost-mel-predchudce-20210108.html>.

¹⁰⁸ www.kudyznudy.cz.

¹⁰⁹ <https://www.hrad-bezdez.cz>.

¹¹⁰ <https://www.jednotky.cz/delka/mile-ceska>.

Úkol 4) - náves Podkost

Jak se asi při pohledu na blížící se vojsko zachovali obránci hradu a okolní obyvatelé? Mohli reagovat stejně?

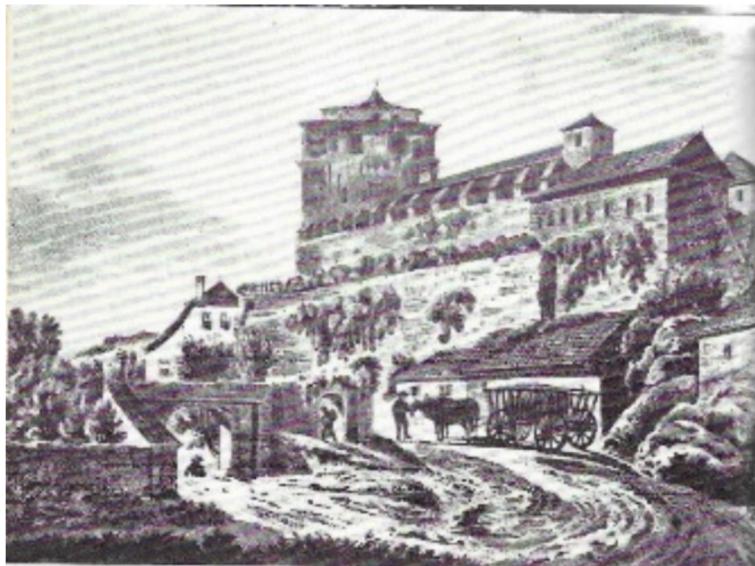
Úkol 4) - hrad Kost, první nádvoří

Jste skupinou špehů, kteří pronikli na nádvoří hradu Kosti. Pokud jste byli cestou vnímaví, víte, kolika branami jsme prošli a doplňte to do pracovního listu. Nyní je vaším úkolem pro vašeho pána nakreslit plánek jádra středověkého hradu (tedy místa, kde právě teď jsme) – vyznačte palác, kapli, hradby, bránu a samozřejmě i věž. Na nádvoří se nachází i tzv. Sala terrena, která nebyla součástí původního středověkého hradu. Určete, o co se jedná a k čemu mohla sloužit. Na závěr se pokuste odhadnout a zapsat výšku Velké věže.

Úkol 5) - hrad Kost, před bývalým pivovarem / zahrádka U rytíře

Porovnejte obr. 6 s místem, kde právě stojíte. Na obrázku označte to, co v reálu již neexistuje a zkuste odhadnout, k čemu dnes již nestojící budovy mohly sloužit.

Obr. 8 – Kost z nádvoří od pivovaru¹¹¹

Úkol 6) - hrad Kost (před bývalým pivovarem / zahrádka U rytíře)

Za budovou pivovaru a v zázemí hospodářských budov se na okraji lesa nachází skalní hřbet, ve kterém je vytesaný příkop, na jehož stěnách jsou vytesány tři kamenické značky. Vaším úkolem je tento příkop objevit a všechny 3 značky nalézt a zakreslit do pracovního

¹¹¹ PEKAŘ, Josef. *Kniha o Kosti*. Praha: Elka Press, 1998, ISBN 80-902353-3-6. Kost z nádvoří od pivovaru začátek 19.stol., autor Ludvík Arnošt Buquoy.

listu. Máte na to 10 minut. Zkuste společně odhadnout, jaký byl podle vás smysl těchto značek. Následně se pokuste určit důvod, proč byl příkop vyhlouben a proč někdo potřeboval, aby byl skalní hřbet takto oddělen. Poté se vraťte zpět a nezapomeňte, že značky jsou tajemstvím, které nesmíte vyradit jiné skupině.

Úkol 7) - hrad Kost, před pokladnou / zahrádka U rytíře

Každodenní chod hradu vyžadoval pravidelný přísun potravin, případně surovin pro přípravu jídla. Na jídelníčku se objevovaly ryby, divočina, drůbež, chléb, mléko, vejce, ovoce, zelenina, nebo houby. Jako hospodářské zázemí hradu fungovaly tzv. poplužní dvory. Pokuste se vysvětlit a napsat, jakým způsobem se v 15. století zmíněné potraviny mohly dostat do hodovní síně pána hradu a kdo všechno se na tom asi podílel.

Úkol 8) - hrad Kost, u Turnovské brány)

Na obr. 9 vidíte tři záhadné pilíře, které tvoří zbytky jednoho z poplužních dvorů, který se nacházel nedaleko odsud. Pokuste se toto místo najít, vyfotit a prostřednictvím aplikace Mapy.cz zjistit, jak se tento poplužní dvůr jmenoval. Zároveň napište svoji teorii, k čemu měly sloužit ty tři kamenné pilíře.

Obr. 9 – zbytky poplužního dvoru¹¹²

Úkol 9) - hrad Kost (parkoviště u hotelu Helikar)

Již víme, že věže Bezdězu a Kostí se liší. Zkuste najít místo, odkud jsou vidět tři strany a čtyři rohy Velké věže Kostí. Věž z toho místa vyfoťte. Z pozorování odhadněte, jaký tvar věž má a nakreslete jej. Znáte vzoreček pro výpočet obsahu tohoto geometrického tvaru?

¹¹² Archiv autora.

Úkol 10) - hrad Kost (parkoviště u hotelu Helikar)

Na obr. 10 vidíte původní podobu hostince Helikar, která samozřejmě není ze 14. stol. V letech 1909-1911 jej proslavil historik Josef Pekař, který zde pobýval a psal zde svoji knihu o Kosti. Pokuste se se přijít na důvod, proč majitel původní stavení nechal zbořit a na jeho místě vystavěl hotel, před kterým stojíme. Dokážete určit či zjistit, kdy to mohlo být? Využijte informačních tabulí v okolí, internetu, nebo se běžte zeptat přímo do hotelu.

Obr. 10 – hostinec Helikar¹¹³

4.3 Sobotka městem – rok 1498

Aktivita pro výuku dějepisu nejen 7. ročníku ZŠ

4.3.1 Metodika a praktické pokyny

Lokalita: město Sobotka

Čas: 4 hodiny

Aktivita: práce s aplikací Mapy.cz, zakreslování do papírové mapy, práce s prameny, s textem, kreslení, fotografování, převod měrných jednotek, geometrie v praxi, práce s náradím, rozvíjení historického myšlení.

Pomůcky: pracovní listy, mobilní telefony, tužky, pastelky, psací podložka s klipem,

¹¹³ BÍLEK, Karol. *Sobotecko*, Praha-Litomyšl: Ladislav Horáček-Paseka, 2005, ISBN 80-7185-711-4.

vytištěný plán středu města, kopie textů z knihy *Zapomenutá řemesla*¹¹⁴, provazy, dřevěné kolíky, kladiva, úhelník.

Počet žáků: 20-24 (jedna třída) rozdělených do 4-6 skupin po 4-6 žácích ještě před odjezdem do terénu. Každá skupina si zvolí svého kapitána, který je prostředníkem v komunikaci mezi učitelem a ostatními skupinami.

Metodické pokyny a organizace: Všechny skupiny se přesunou ze školy do klidového prostoru u kostela sv. Maří Magdaleny, kde začnou pracovat na úkolu 1) a 2) – je to dobrá výchozí pozice, protože raně novověká hranice města vedla právě odtud, přes Malé náměstí, Bašteckou a Jeřábkovu ulici (které hranici kopírují) zpět ke kostelu.¹¹⁵ Trasa cesty vede v ulicích s žádnou nebo naprosto minimální dopravou, nicméně třikrát křížuje hlavní ulice v Sobotce, proto je ideální mít sebou tři asistenty, kteří budou po dobu plnění tohoto úkolu stát u míst, kde se přechází frekventovaná ulice, aby zajistili bezpečný přechod žáků. Od kostela se všichni přesunou na zahradu Šolcova statku (prohlídku je domluvena s majitelem)¹¹⁶ a plní úkol 3). Odtud následuje přesun Šolcovou ulicí a ulicí Šafrance do městského parku, kde proběhnou zbývající aktivity. Park je klidné místo, kde je dostatek prostoru pro plnění zadaných úkolů, kde se dá pracovat ve skupinách v sedě na trávniku. Je důležité, aby každá skupina pracovala samostatně a odděleně od ostatních, aby si skupiny vzájemně nenapovídaly, jak plnit jednotlivé úkoly. Učitel ujasňuje cíle výuky a dále jen komentuje, udílí instrukce a rady.

Vzdělávací cíle: Náplní této aktivity je badatelské poznávání podoby a každodenního života raně novověké Sobotky. Žáci by si měli uvědomit, co všechno tvořilo město, jaká mohla být jeho velikost, jak mohly vypadat domy, kdo v nich žil. Dále by se měli seznámit s vybranými řemesly a pochopit fungování řemeslnických cechů. Jako příklad mezi-předmětové vazby slouží geometrie v praxi při vytyčování půdorysu jednotlivých domů. Důležitou součástí této aktivity je i práce historickým pramenem a porozumění textu. Tato aktivita slouží i k vytvoření užší vazby s místem, kde žáci žijí a k pochopení toho, jak lidé v minulosti žili a jednali.

Cíle dle RVP:

D-9-1-02 žák uvede příklady zdrojů informací o minulosti; pojmenuje instituce, kde jsou tyto zdroje shromažďovány

¹¹⁴ JANOTKA, Miroslav, LINHART, Karel. *Zapomenutá řemesla*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1984. Řezník s. 29, Pekař s. 41, Tkadlec s. 65, Švec s. 92, Tesař s. 104, Kolář s. 126.

¹¹⁵ RUDA, Vladimír. *Stručný nástin vývoje Sobotky*. In: KOL. AUTORŮ [red. ORT, Josef]. *Sobotka, jubilejní sborník k 450. povýšení na město 1498-1948*, Sobotka: Místní národní výbor, 1948, s. 28.

¹¹⁶ Jan Samšínák, majitel Šolcova statku, www.solcuvstatek.cz.

D-9-1-03 žák orientuje se na časové ose a v historické mapě, řadí hlavní historické epochy v chronologickém sledu

D-9-4-04 žák ilustruje postavení jednotlivých vrstev středověké společnosti, uvede příklady románské a gotické kultury

Cíle dle The Big Six:¹¹⁷

Co z minulosti pokládáme za významné a proč?

- Žák se orientuje ve významných místech a událostech spjatých s užším okolím.

Jak se můžeme o minulosti něco dozvědět?

- Žák zkoumá, za jakým účelem byl pramen vytvořen; vysvětlí význam dobového kontextu pro správné porozumění prameni.

K jakým změnám v minulosti docházelo a co zůstalo stejné?

- Žák vyhledá na základě poskytnutých dat jevy trvalé a odliší a popíše jevy podléhající změně.

Proč se minulost odehrála tak, jak se odehrála, a jak to ovlivnilo budoucnost?

- Žák sestaví na základě vlastního bádání a rozboru zdrojů vlastní obraz minulých událostí.

Jak můžeme lépe porozumět jednání lidí v minulosti?

- Žák popíše pohled na dějiny z hlediska aktéra a zohledňuje při tom, že jednání lidí v minulosti mohlo mít odlišné příčiny než jednání lidí v současnosti.

Jak nám povědomí o minulosti pomáhá žít současné životy?

- Žák zaujímá postoj historických aktérů a hodnotí etický rozměr a dopady jejich jednání.

4.3.2 Pracovní list 3

Sobotka městem – rok 1498

Úkol 1) - u kostela

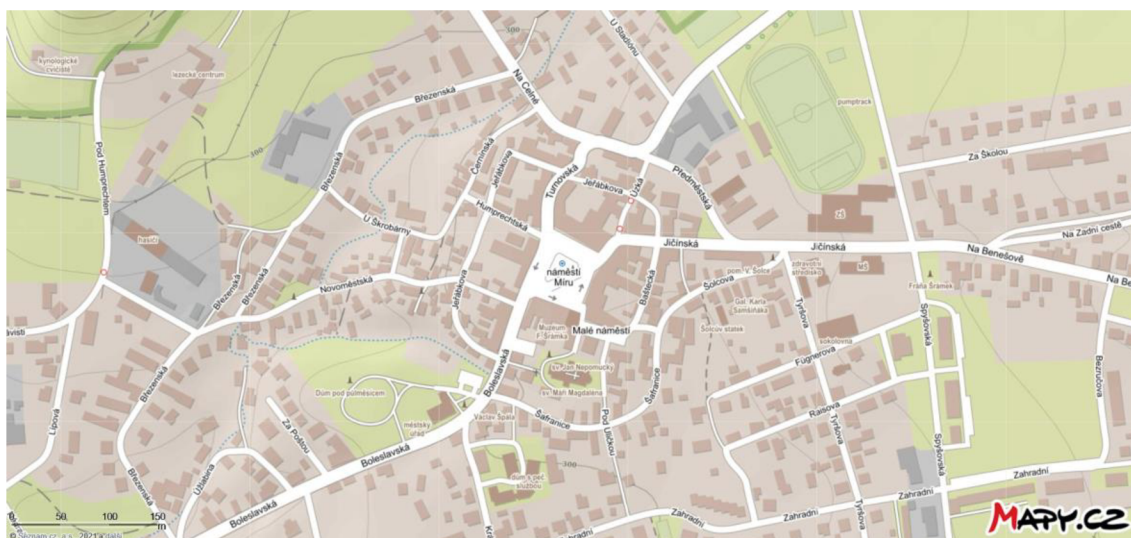
Stojíte u kostela sv. Maří Magdaleny. Pokuste se zjistit, zda tu už stál v roce 1498. Napovím, že odpověď se nachází nedaleko od vás. Datum vysvěcení kostela napište. Myslíte si, že byl toto první kostel v Sobotce? Své tvrzení se pokuste doložit na základě zjištěných informací.

¹¹⁷ *Koncept revize RVP ZV – D*, Národní ústav pro vzdělávání ČR, 2020. [Interní materiál odborné komise poskytnutý vedoucím diplomové práce, materiál je v souladu se záměry Strategie 2030+].

Úkol 2) - město

Na plánu města (obr. 11) zakreslete hranice raně novověké Sobotky. Dále na plánu označte místa, kde mohla stát dřevěná palisáda a kde hlavní brány. Tvar jedné ulice vám napoví. Trasu, kudy podle vás vedla hranice města, následně projděte a vraťte se opět sem. Cestou si všimněte míst, kterými procházíte a pokuste se napsat, co z věcí nebo míst, které minete, by obyvatel Sobotky 16. století považoval za nejděsivější, případně čemu by vůbec nerozuměl.

Obr. 11 – plán Sobotky¹¹⁸

Úkol 3) – Šolcův statek

Důkladně si prohlédněte stavbu Šolcova statku zvenku. Následně projděte přízemí domu, kde je nyní galerie, a všimněte si použitých materiálů.

1. Pokuste se zapsat jak použité materiály, tak řemesla, která byla důležitá pro stavbu domu.
2. Odhadnete stáří tohoto domu?
3. Venku na zahradě nakreslete půdorys a členění domu a pokuste se určit funkce jednotlivých místností.
4. Čím se podle vás tento statek liší od domů stavěných ve středověku?
5. Na obr. 12 je fotografie Šolcova statku z přelomu 19. a 20. století. Popište, v čem se místo změnilo a co zůstalo stejné?

¹¹⁸ Mapy.cz.

Obr. 12 – Šolcův statek na přelomu 19. a 20. století¹¹⁹

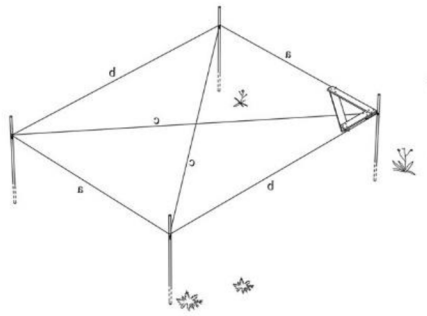
Úkol 4) – městský park

Po návštěvě Šolcova statku víme, jak takový středověký dům mohl vypadat, ale před samotnou stavbou domu bylo nutné vytyčit jeho půdorys. Zde v městském parku je ideální prostor pro využití geometrie v praxi. Víme, že moderní metrický systém ve středověku neexistoval, takže se pokusíme pro vytyčení vybrat tu nejvhodnější ze staročeských délkových měr: palec (2,54 cm) – loket (0,598 m) – sáh (1,793 m). Po výběru míry se pokuste pomocí provázků, kolíků a úhelníku vytvořit obdélník v poměru 1:3 zvolené délkové míry. Zde je postup: „Zatlučeme první tyč, od které vyneseme pravý úhel pomocí zkonstruovaného úhelníku. Jednoduchým odměřením nataženého provázku zjistíme pozici středů dalších základů, nebo jiných důležitých bodů, například rohů budovy. Pravý úhel získáme jednoduchým zkonstruováním úhelníku z prken, či latí. Pravý úhel vznikne u trojúhelníku, jehož strany jsou ve vzájemném poměru 5:4:3. Společným násobkem docílíme praktických rozměrů této pomůcky. Vhodné rozměry jsou znázorněny na obrázku. Dalším krokem je doplnění zbývajících bodů. U obdélného tvaru velikosti stran (a) a (b), jako je na obrázku, můžeme provést kontrolu pomocí úhlopříček a objevené nepřesnosti ve vytyčení napravit. Velikost úhlopříček (c) by měla být shodná. V případě čtvercového obrazce jsou na sebe úhlopříčky dokonce kolmé.“¹²⁰

¹¹⁹ www.solcuvstatek.cz.

¹²⁰ www.zivotbeznakladu.cz.

Obr.13 – Vyměření základů domu¹²¹

Úkol 5) – městský park

Výborně, máte vytyčených šest domů, a právě jste se dozvěděli, že král Vladislav Jagellonský udělil Sobotce tzv. Privilegium, kterým Sobotku povýšil na město. Podobu Privilegia (obr. 14) a jeho znění (obr. 15) máte před sebou a jako noví měšťané se s ním určitě chcete seznámit. V jednotlivých skupinách si pozorně přečtete text a pro práci s ním použijte metodu INSERT. Dále v textu privilegia najdete popis erbu města a pokuste se ho podle popisu nakreslit.

Obr. 14 – Sobotcké privilegium¹²²

¹²¹ Tamtéž.

¹²² KOL. AUTORŮ [red. KAFKA, Ivan, SAMŠIŇÁK, Karel]. *Krajinou Českého ráje: Sobotcko*. Sobotka: Klub přátel města Sobotky a město Sobotka, 1999, ISBN 80-238-3425-8.

Obr. 15 – Sobotecké privilegium (text)¹²³

My, Vladislav, z Božie milosti uherský, český, dalmatský, charvatský et cetera král, markrabie moravský, lucemburské a slezské kníže a lužický markrabie et cetera, oznamujem listem tiemto všem, že jsme prošení od urozeného Jana z Seimbergka, navyššího kancléře království Českého, věrného našeho milého, abychme městečko jeho Sobotku za město vysaditi a při tom některými dalšími milostmi obyvatele jeho obdariti ráčili tak, aby se pod panováním jeho opravovati a živnosti svých lépe a dostatečněji hleděti mohli. K jehožto prosbě a přimlívě nakloněni jsúce, pro mnohé věrné, pilné a ustavičné služby, kteréž jest nám tyž Jan od prvu počátku kralování našeho v obojím království, hrdla ani statku svého pro naše dobré nelituje, hotově a povolně činil a činiti nepřestává, s dobrým rozmyslem a našim jistým vědomím mocí královskou v Cechách tyto jsme dole psané milosti již dotčeným městanóm sobotským, nynějším i budúcím, učinili a tiemto listem činíme.

Vysazujíc najprve též městečko Sobotku za město a tomu chtiec a plnú moc jim dávajíc, aby sobě vokoło téhož města dělati a staviti mohli zdi, brány, věže, bašty, přiekopy a valy i jiné brány, kteréž by k pevnosti, potřebě a obraně téhož města užitečné a potřebné znali a viděli, když se jim kolivěk zdáti a líbiti bude a s to býti motci budú tak a tiem obyčejem, jakož se i jiná města naše zdmi i jinými potřebnými branění hradie. A nad to chtiece, aby se též město Sobotka tiem lépe opravovati a osazovati mohlo, dali jsme obyvatelóm jeho nynějším i budúcím dva jarmarky ročně, každý s vosmi dny pořád zběhlými, jeden na den svatě Mařie Magdaleny a druhý v sobotu třetieho téhadne po velké noci, při kterýchžto jarmarcích tiž měšťané uživati mají a motci budú téch všech svobod a svyklostí, kterých i jiná města naše království Českého užívají buď z práva, aneb z obyčaje nyní i budúcně.

A k tomu jsme jim dali erb, kteréhož na pečeti a na jiných svých městských a obecných potřebách uživati mají a motci budú, bránu jednu mezi dvěma věžemi a každá věže (!) s stieny, a ty věže býti mají bíelé v modrém poli a na každé věži žiti vyvšený a na něm vepřová hlava v žlutém poli. A k tomu častopsaní měšťané sobotští, nynějši i budúci, pečeti mají a motci budú všechny své potřeby městské¹²⁴ obecné voskem zeleným, kterýchžto všech milostí svrchu psaných uživati

mají a motci budú volně a svobodně¹²⁵) na budúcně věčné časy i bez našie, budúcních našich králúov českých i jiných všech lidí všelijaké překážky, prikazujice všem poddaným našim království Českého, kteréhož kolivěk stavu a řádu, nynějším i budúcím, věrným našim milým, abyste svrchu psaným městanóm sobotským, nynějším i budúcím, v těch ve všech milostech nadepsaných některakž nepřekáželi, ani komu překážeti dopúštěli, než při nich je jiměli, drželi a zachovávali bez zavhoáním přerušenie, jináč toho nečiniece, pod zachovááním milosti našie a budúcních našich králuov českých.

Tomu na svědomie pečet naši královská k listu tomuto přivěsiti jsme kázali. Dán na Budíněv pátek, den svatého Bartholoměje, apoštola Božieho. Léta božieho tisícieho čtyřístieho devadesátieho vosmého a království našich Uherského vosmého a Českého dvadcatieho sedmého.

Ad mandatum Majestatis regio proprium.¹²⁶)

Přepisno dle originálu, uloženého v městském archivu v Sobotce pod č. sign. „Věci památné No. II.“ Pergaménová listina 550 mm dlouhá, 268 mm široká, pilka 95 mm vysoká. Na plíce, na níž červenou-černá barvy, přivěšená pečat královská česká, znaková, jednostranná, z červeného vosku, v mínce z vosku přirozené barvy. Legenda: Vladislavus dei gratia Hungarie Boemie etc. rex marchio Moraviae lucemburgensis et Slesie dux ac Lusatie marchio. Na tergu poznámka Registrata a červenou barvou sign. sobotec, archivu No 2. a nálepky: N. V. C. Praha 1895, Z. P. 294/295, Sobotka Soc 2/205; Sobotka Odbor n. v. C. 285. Při dočím okraj pliky na pravé straně se stanoviska pisáře poznámka rukou 19. stol. „A. Soc 1826“ a na listině pod pilkou na levé straně při okraji pozn. „J. S. 1866“. Uprostřed listiny je vymalovaný erb, odpovídající popisu v listině, na plisce veliké 88 mm x 65 mm. Viz vyobrazení v příloze. Listina i pečat byly konšervovány v Archivu ministerstva vnitra na podzim r. 1947.

1) v registrech královských z let 1498–1502 fol. 36 v archivu min. vnitra v Praze (otisk J. S. Teige v Archivu českém XVIII, str. 64–65) zni tato poznámka kancelářská „Ad relationem magnifici domini Joannis de Seimbergk supremi cancellarii regni Boemie“. Text privilegia se shoduje až na dvě malé chybičky, neměníci smysl privilegia.

2) v přetisku v A. Č. XVIII. díle register navíc a-3) v přetisku v A. Č. XVIII. navíc název „synle I“. Privilegium otiskáno u Sakaře: Paměti - str. 22 a Černý: Památník - str. 12–14 (translitterace)! O znaku města Sobotky píše Ant. Rybicka: Připěvky heraldické a stragistické. (Pam. archeolog. XVI, 1886–5) a Městava Vlach v této knize.

Privilegium č. 3.

1502, místo vydání neznámé. Jan ze Seimberka propouští Sobotecké z roboty, dává pát solni i jiné milosti svo osazovu města čini.

Úkol 6) – městský park

Jako obyvatelé každého z domů si vylosujete jedno z max. šesti řemesel – rezník, pekař, tkadlec, švec, tesař, kolář, jehož příslušníky (mistři, tovaryši, učedníci) od teď budete. Následně si přečtete text z knihy Zapomenutá řemesla,¹²⁴ ve které je vaše řemeslo představeno, označte v textu ty informace, které jsou podle vás důležité, charakterizují podstatu řemesla, historii cechu apod. Budete tak mít podstatné informace proto, abyste si založili vlastní cech a splnili následující úkoly:

1. Na plánu města z úkolu 2) si vyberte místo pro stavbu domu pro své řemeslo.
2. Podle vzorů erbovní heraldiky, kterou najdete na internetu, nakreslete cechovní znak.
3. Co nejpřesněji popište výrobní postup věci, která je pro vaše řemeslo typická.
4. Pojmenujte, co z tohoto řemesla zůstalo, co zaniklo.
5. Na závěr aplikujte na název vašeho řemesla metodu pětílístek.

¹²³ KOL. AUTORŮ [red. ORT, Josef]. *Sobotka, jubilejní sborník k 450. povýšení na město 1498-1948*, Sobotka: Místní národní výbor, 1948.

¹²⁴ JANOTKA, Miroslav, LINHART, Karel. *Zapomenutá řemesla*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1984. Rezník s. 29, Pekař s. 41, Tkadlec s. 65, Švec s. 92, Tesař s. 104, Kolář s. 126

4.4 Humprecht – barokní lovecký zámek

Aktivita pro výuku dějepisu nejen 8. ročníku ZŠ

4.4.1 Metodika a praktické pokyny

Lokalita: zámek Humprecht

Čas: 5 hodin

Aktivita: práce s textovými a obrazovými prameny, práce s textem, tvorba audionahrávky, softwarová úprava fotografie, rozvíjení historického myšlení

Pomůcky: školní notebooky, mobilní telefony, pracovní listy, zvýrazňovač textu, cedulky s písmeny A, B, C, D, pracovní listy, tužky, pastelky, psací podložka s klipem.

Počet žáků: 20-24 (jedna třída) rozdělených do 4-6 skupin po 4-6 žácích ještě před odjezdem do terénu. Každá skupina si zvolí svého kapitána, který je prostředníkem v komunikaci mezi učitelem a ostatními skupinami.

Metodické pokyny a organizace: Po dohodě se správou zámku, jehož vlastníkem je město Sobotka, by bylo umožněno konání této aktivity tak, aby jednotlivé skupiny mohly pracovat samostatně na přeskáčku na různých úkolech a byly v co nejmenším kontaktu a vzájemně si nenapovídaly. Pro větší bezpečnost expozice by byli k dispozici 2-3 průvodci či asistenti, kteří by dohlédli na pořádek a bezpečnost pohybu skupin. Ve rámci skupin se žáci u jednotlivých úkolů prostrídávají podle svých schopností a svých rolí ve skupině. Učitel ujasňuje cíle výuky a dále jen komentuje, udílí instrukce a rady.

Vzdělávací cíle: Náplní této aktivity je badatelské poznávání historie Humprechtu, jeho majitelů a okolností za kterých zámek vznikl a jaké plnil funkce, a také přemýšlení nad změnami, které v čase proběhly. Žáci srovnávají, analyzují a hodnotí to, co zjistili a při tom rozvíjí historické myšlení. Tato aktivita slouží i k vytvoření užší vazby s místem, kde žáci žijí a k pochopení toho, jak lidé v minulosti žili a jednali. Součástí aktivity je mezi-předmětová vazba na informatiku v podobě úpravy fotografie.

Cíle dle RVP:

D-9-1-02 žák uvede příklady zdrojů informací o minulosti; pojmenuje instituce, kde jsou tyto zdroje shromažďovány

D-9-1-03 žák orientuje se na časové ose a v historické mapě, řadí hlavní historické epochy v chronologickém sledu

D-9-5-05 žák objasní příčiny a důsledky vzniku třicetileté války a posoudí její důsledky

D-9-5-06 žák rozpozná základní znaky jednotlivých kulturních stylů a uvede příklady významných kulturních památek

Cíle dle The Big Six:¹²⁵

Co z minulosti pokládáme za významné a proč?

- Žák vysvětlí, proč jsou pro různé lidi a různá společenství významné různé, vzájemně odlišné události.

Jak se můžeme o minulosti něco dozvědět?

- Žák formuluje otázku na základě dat získaných vlastním průzkumem.

K jakým změnám v minulosti docházelo a co zůstalo stejné?

- Žák vyhledá na základě poskytnutých dat jevy trvalé a odliší a popíše jevy podléhající změně

Proč se minulost odehrála tak, jak se odehrála, a jak to ovlivnilo budoucnost?

- Žák sestaví na základě vlastního bádání a rozboru zdrojů vlastní obraz minulých událostí.

Jak můžeme lépe porozumět jednání lidí v minulosti?

- Žák vnímá specifčnost postojů dobových aktérů, identifikuje nejméně dvě odlišné ak-térské perspektivy v konkrétní historické epoše.

Jak nám povědomí o minulosti pomáhá žít současné životy?

- Žák zaujímá postoj historických aktérů a hodnotí etický rozměr a dopady jejich jed-nání.

4.4.2 Pracovní list 4

Humprecht – barokní lovecký zámek

Úkol 1) – příprava ve venkovní učebně ZŠ

Na internetu najděte libovolnou fotografii Humprechtu s lesoparkem, zvolte si program na úpravu fotografií a pokuste se vyretušovat fotku tak, aby Humprecht zmizel. Třemi slovy popište, jak to na vás působí. Dále zkuste navrhnout, co by na kopci mohlo stát a metodou počítačové koláže (na internetu najdete libovolný obrázek, který nahradí Humprecht) to vložte do fotografie. Fantazii se meze nekladou. Jen pro doplnění: *“Zatím nikdo s jistotou neví, co bylo na Humprechtě, nežli tam v 17. století postavili zámek. Dřevěný hrádek, kamenná tvrz nebo pouhopouhý srub obklopená palisádou s brankou.”*¹²⁶

¹²⁵ *Koncept revize RVP ZV – D*, Národní ústav pro vzdělávání ČR, 2020. [Interní materiál odborné komise poskytnutý vedoucím diplomové práce, materiál je v souladu se záměry Strategie 2030+].

¹²⁶ WALDHAUSER, Jiří. *Archeologie kraje básníků. Archeologie Sobotecka v Českém ráji*, Jičín: Regio-nální muzeum a galerie v Jičíně, 2016, s. 84, ISBN 978-80-87486-07-8.

Úkol 1) – cesta od hřbitova

Zámek Humprecht vidíme stát na čedičovém vršku porostlém smíšeným lesem. Takto tento kopec ale nevypadal vždy. Na obr. 16 vidíte jeho podobu z 19. století, ale podobně mohl vypadat i nedlouho po svém založení, třeba na začátku 18. století. Pokuste se vysvětlit, proč na kopci nebyly stromy a navrhněte, co zde mohlo růst.

Obr. 16 – Humprecht v 19. století¹²⁷

Úkol 2) – lavičky pod zámekem

V textu z knihy historika Josefa Pekaře¹²⁸ na obr. 17 najdete popis stavby zámku. Představte si, že jste Francesco (František) Ceresola, jehož jméno se v textu objevilo. Najděte, kým jste a co vaše práce znamená a co máte na starosti. Pokud toto odhalíte a důkladně jste si přečetli text, tak se pokuste nakreslit půdorys zámku Humprecht.

Obr. 17 – text o stavbě Humprechtu¹²⁹

Stavitelem Humprechta byl nejproslulejší tou dobou architekt pražský Carlo Lurago, týž, jenž zbudoval v Praze krásný kostel U křižovníků a honosnou loggii u kostela sv. Salvátora v Klementinu. Smlouvu s ním uzavřel hrabě Humprecht v Praze v červnu roku 1666. Plán stavby byl velmi jednoduchý: na oválném půdorysu zbudovány dva kruhy zdí, vnější a vnitřní. Onen vyhnán byl do výše dvou poschodí (tj. vlastně přízemí a jednoho poschodí) a uzavíral v každém patře po osmi pokojích kolem vnitřního kruhu paprskovitě založených; pokoje přízemní byly sklenuty. Vnitřní kruh zdí obsahoval v přízemí klenutý sál, vysoký 8 loket, v prvním poschodí pak vlastní „palác“ zámecký, tj. sál vysoký 20 loket. Poněvadž pokoje prvního poschodí, ležící ve vnějším kruhu, byly jen 7 1/2 loket vysoké, vyrůstal střední užší kruh nad střechu pokojů těchto dosti vysoko, a to tím více, že nad ním nalézala se ještě jedna místnost (světnice nebo mezzanin), původně projektovaná ve výši 4 1/2 loket, ale během stavby zvýšená na 6 loket. Tento nejvyšší pokoj ve věži zval se také „hořením palácem“, hlavní sál pod ním „prostředním palácem“. Ve výši podlahy prvního poschodí zřízen byl ochoz kol dokola zámku na kamenných krakorcích.

Ostění všech dveří a oken a krby provedeny byly z kamene; ostění oken mělo býti z jediného, nanejvýše dvou kusů kamene, krby v paláci měly býti zvláště umělé. Veškeru tuto práci kamenickou provedli mistři kameníci František Torre a Jan Passarini; smlouva s nimi byla uzavřena v srpnu roku 1666. Stavební materiál všeho druhu dodalo panství; zedníky (mělo jich býti 10, ale vskutku bylo 6–8) platil si architekt, přidavače obstarala vrchnost. Honorář Luragův stanoven na 1 750 zl. (105 000 Kč) a jeden sud vína. Kameníci byli placeni od kusu [za lepší dveře nebo okno po 7 zl. (420 Kč), za menší po 4; za krb po 1 1/2 zl., za krakorce po 1 zl. 45 kr., za desky na ně po 1 1/2 zl.]. Stavbu řídil polír Luragův František Ceresola, jež hrabě zvlášť povolal z Itálie do Čech (Ceresola však býval již dříve v Čechách, neboť uměl česky i německy); s polírem obou kameníků, Janem Sartorinim, učiněna v červenci roku 1667 zvláštní smlouva o stavbu schodiště a o dláždění sálu. Za schod, pravidlem jeden loket viditelné šířky obnášející, dostal po 1 zl. 10 kr. (70 Kč), za desku k dláždění v rozměru čtverečního lokte 1/2 zl. (tj. 30 korun).

¹²⁷ KOL. AUTORŮ [red. KAFKA, Ivan, SAMŠIŇÁK, Karel]. *Krajinou Českého ráje: Sobotecko*. Sobotka: Klub přátel města Sobotky a město Sobotka, 1999, ISBN 80-238-3425-8.

¹²⁸ PEKAŘ, Josef. *Knihy o Kosti*. Praha: Elka Press, 1998, s. 112, ISBN 80-902353-3-6.

¹²⁹ Tamtéž.

Úkol 3) – lavičky pod zámek

I další text na obr. 18 pochází z Pekařovy *Knihy o Kosti* a popisuje požár Humprechtu,¹³⁰ ke kterému došlo pouhých 8 let po dokončení stavby. Vaším úkolem je převyprávět vlastními slovy červeně orámovanou část textu. V textu zvýrazňovačem označte pasáž, která popisuje fyzikální jevy při bouři a pasáž, ve které hrabě vyjadřuje svůj morální postoj k požáru zámku. Pro doplnění – po požáru byl Humprecht v letech 1680-81 přebudován do víceméně dnešní podoby.

*Obr. 18 – text o požáru Humprechtu*¹³¹

Když cizorodá stavba zámku zdomácněla již v obraze krajiny a pahorek kolem něho zazeleнал se mladým, svěžím lesem, přišla katastrofa. Odpoledne v den sváteční Petra a Pavla, dne 29. června roku 1678, strhla se těžká bouře nad Kosteckem a hrom, uhodiv čtyřikrát po sobě do vysoké stavby zámku, jej zapálil. Nejdřív shořela střecha věže a krovny, přehořevše, spadly na půdu hořehního paláce (hořením palácem míní se zde nízký sál nebo „mezzanin“ v úzké vrcholné věži), pod kterou byl pěkný strop štukatérským dílem zdobený. Ten se propadl do prostředního paláce. Druhá dolejší střecha též shořela, ale do pokojů, jež kryla, tj. do pokojů vroubících kolem dokola hlavní sál palácový, se oheň nedostal. Byly tu škody jen na oknech, rámech a kamenném obložení oken; ostatek se podařilo uhájit. Kamenná zeď, která v sobě oba paláce, hořehní a prostřední, obsahovala, vytrvala sic, ale byla od ohně hrubě pokážena. Erby hraběcí, jež byly nade dveřmi hořehního paláce, spadly a rozbily se.

Hejtman panství kosteckého, Matěj Blatenský, poslal ještě za požáru „pospěšný a žalostivý“ lístek se zprávou o neštěstí do Prahy. Posel zastihl dvůr hraběcí ve Vtelně Jizemím. Odtud tedy zodpověděl hrabě smutnou zprávu hejtmanovu, a to tímto listem: „Milej hejtmane. Svět nejní bez příhod, a co se příhodou stane, totiž z ruky Pána Boha všemohoucího, čím nedbalost neb sice jinší příčina lidská vinnou nejní, toho žádněj rozumnej želeti nemůže. Nad to pak křesťan spíše takové boží navštívení vděčně přijíti má a řícti: Pán Bůh dal, Pán Bůh vzal, může zas dáti; buď meno jeho ze všeho pochváleno, neb jest všeho mocným nejvyšším pánem. Co se ale přirozenosti takového povětří, buď jednou neb čtyrykrát nebo kolikrátkoliv udeření dotýče, to dokonce nic nového nejní, nýbrž sama naturální přirozená vlastnost, že vždycky povětří na nejvyšší věže a jinší vysoké stavení bije. Mohou zlí utrační lidé svá zlá ústa o tom broustiti, jak chtějí; nemají však příčiny, neb do klášterů, do kostelů mnohokrát bije a nejčastěji do pana nejvyššího kanclíře nového hlavního domu v Praze (tj. do paláce Nostického) též povětří křížem kolikráte udeřilo a škod nadělalo před některým měsícem ještě v nejobyčejnějším čase než nejníčko, kdež právě obyčej takovejch povětří jest a obzvláštěně včera, kdež z takového hrozného parna nemohlo než takové povětří bejt. Nejní to nic extraordinárního, nýbrž vlastnost naturální sebou to přináší.“ Hned nato následují rady o napravení škody; v postskriptu však vrací se hrabě ještě jednou k myšlence, kterou měl za svou povinnost stůj co stůj prokázati jako všetečnou a bezdůvodnou, že totiž v neštěstí třeba spatřovati zlé znamení, trest boží... „Ještě zlejím lidem utračnejm může se toto obvrcti, že spíšeji z tohoto navštívení božího milost boží znáti jest, že jest toho neráčím dopustiti v mém tam bytu spolu s tak mnoha nejma lidma, takže by snadno i na lidech by se byla škoda státi mohla. Tuto ale jen na stavení, což radši oželuji, než aby ten voheň se byl stal v Sobotce. Což tak na blízce by se bylo snadně státi mohlo, a tu teprv by mi bylo tolik chudejch lidí, obyvatelův Soboteckejch, líto bylo. Buď Pán Bůh pochválen, že radši mou věc trefilo, než mejch milejch poddanejch!“

Úkol 4) – jídelna v přízemí

Stojíte v jídelně přízemí zámku, která je vyzdobena desítkami loveckých trofejí. Lov byl pro šlechtu způsob sebeprezentace vlastní osoby před širokým publikem. Vystavením loveckých trofejí se šlechtic prezentoval coby úspěšný lovec, úspěšný muž. Podle počtu ulovené zvěře pak stoupala jeho prestiž ve společnosti, byť šlo o trofeje fiktivní. Uveďte příklady toho, čím se v současnosti prezentují úspěšní lidé, případně mediální celebrity a tzv. VIP.

¹³⁰ PEKAŘ, Josef. *Kniha o Kosti*. Praha: Elka Press, 1998, s. 113, ISBN 80-902353-3-6.

¹³¹ Tamtéž.

Úkol 5) – kuchyně

Ulovená zvěřina tvořila základ jídelníčku šlechty. Ve skupině zpracujte formou pětílístku slova LOV a ZVĚŘINA. Tvorba pětílístků slouží jako rozcvička pro následující úkol: Vlastními slovy popište proces, který se musel odehrát od zastřelení jelena po jeho naservírování na stůl. Kdo z vás byl někdy na zabijačce prasete či zpracování jiného domácího chovného zvířete (králík, brojler), má určitě výhodu.

Úkol 6) – velká hodovní síň

Na stěnách vidíme fresku, která má čtyři části, pro lepší orientaci jsou před každou z nich cedulky s písmeny A, B, C, D. K písmenům přiřaďte následující výjevy ze života Černínů:

- 1) Humprecht Jan Černín a stavitel Carlo Lurago při stavbě zámku
- 2) Heřman Černín z Chudenic, prastrýc a Zuzana Černínová, matka zakladatele zámku
- 3) Humprecht Jan Černín ve dvorské kanceláři
- 4) Humprecht Jan Černín na diplomatickém pobytu v Benátkách

Tyto fresky jsou v historii zámku poměrně mladé, v roce 1937 je namaloval Richard Wiesner.

Úkol 7) – obrazárna

Největší obraz v místnosti je dílo vlámského malíře Abrahama Tenierse, který se řadí do tzv. žánrové malby 17. století, která byla populární především v Holandsku.

S nadsázkou to lze přirovnat k fotografii zachycující nějakou událost. Nechte se unášet představivostí a přeneste se do obrazu a pokuste se do záznamníku telefonu nahrát reportáž, která popisuje místo, na kterém jsme se ocitli, co se zde asi tak odehrává, jak vypadají jednotliví aktéři a jak to celé může skončit.

Úkol 8) – ochoz zámku

Návštěvník Humprechtu vnímá ochoz jako vyhlídkové místo, odkud se může kochat pohledem do kraje.

- A) Jaký byl ale smysl ochozu v době jeho vzniku? Náповěda je, že to má spojitost s účelem, pro který byl zámek postaven.
- B) Z ochozu určete a vyfotografujte hory Kozákov, Ještěd a Bezděz.
- C) Do pracovního listu napište, co všechno z ochozu nemohl vidět Humprecht Jan Černín.

Úkol 9) – místnosti druhého patra

Na vrcholu zámku je umístěn půlměsíc, který není úplně typickou ozdobou českých zámků a hradů. Nechal ho tam umístit hrabě Evžen Vratislav Netolický (1786-1867), majitel kosteckého panství (a tedy i Humprechtu) v 1. polovině 19. století. Učinil tak v duchu romantismu a dle rodových legend. Do té doby byl na špici zámku jiný symbol, který najdete vystavený na jednom místě zámku. Najděte ho a nakreslete.

Úkol 10) – místnosti druhého patra

Hrabě Evžen Vratislav Netolický mimo to na svém panství provedl řadu stavebních úprav. Na obr. 19 jsou stavby, které určitě znáte – hrad Kost a kostely v Sobotce a Dolním Bousově. Důkladně si je prohlédněte a určete jeden společný znak (jednu společnou podobu), která všechny tři stavby spojuje. Hrabě Evžen tím dal najevo, že Sobotka i Dolní Bousov jsou součástí kosteckého panství.

Obr. 19 – hrad Kost, kostely v Sobotce a Dolním Bousově¹³²

Úkol 11) – lesopark

Jsme v lesoparku, prostoru, který byl původní součástí lovecké obory zámku. Volně se procházejte prostorem, prozkoumejte ho a sestavte seznam stromů a rostlin, na které narazíte a které dokážete rozpoznat. Mimo to si představte, že je kopec je holý a vy máte možnost ho osázet. Jaké stromy a rostliny byste vybrali.

¹³² Kost – www.objevujpamatky.cz, Sobotka – www.cs.wikipedia.org, Dolní Bousov – www.mladoboleslavsko.eu.

4.5 Válka roku 1866 na Sobotecku – pomníky a události

Aktivita pro výuku dějepisu nejen 8. ročníku ZŠ

4.5.1 Metodika a praktické pokyny

Lokalita: sobotecký hřbitov, křižovatka Podkost, Pomníky

Čas: 6 hodin

Aktivita: fotografování, překlad z německého jazyka, chůze na 5 km s přestávkami, práce s textovými prameny, práce s historickou mapou, rozvíjení historického myšlení.

Pomůcky: pracovní listy, mobilní telefony, psací podložka s klipem, psací potřeby, německo-český slovník v papírové nebo elektronické podobě.

Počet žáků: 20-24 (jedna třída) rozdělených do 4-6 skupin po 4-6 žácích ještě před odjezdem do terénu. Každá skupina si zvolí svého kapitána, který je prostředníkem v komunikaci mezi učitelem a ostatními skupinami.

Metodické pokyny a organizace: Vzhledem k tomu, že tato aktivita nemapuje konkrétní historickou lokalitu, ale sleduje stopy historické události, je nutné, aby byla realizována poté, co jsou žáci s příčinami, průběhem a důsledky prusko-rakouské války roku 1866 seznámeni.¹³³ Třída se ráno přesune na sobotecký hřbitov. Skupiny budou jednotlivé úkoly na hřbitově plnit na přeskáčku, aby nedošlo k tomu, že u hrobu budou všichni. Po splnění úkolů bude následovat pěší přesun po silnici směrem na Kost. Žáci půjdou po dvojicích v seřazeném zástupu, kdy v čele a na konci zástupu půjde pedagog či asistent. Z Podkosti půjde třída na křižovatku Podkost, Pomníky již po červené turistické značce. Veškeré aktivity je třeba rozvrhnout tak, aby se dalo vrátit autobusem v 15:04 ze zastávky Libošovice, Podkost, Pomníky zpět do Sobotky.

Vzdělávací cíle: Náplní této aktivity je badatelské poznávání historie průběhu prusko-rakouské války roku 1866 na Sobotecku. Žáci srovnávají, analyzují a hodnotí to, co zjistili a při tom rozvíjí historické myšlení. Tato aktivita slouží i k vytvoření užší vazby s místem, kde žáci žijí a k pochopení toho, jak lidé v minulosti žili a jednali.

Cíle dle RVP:

D-9-1-02 žák uvede příklady zdrojů informací o minulosti; pojmenuje instituce, kde jsou tyto zdroje shromažďovány

D-9-1-03 žák orientuje se na časové ose a v historické mapě, řadí hlavní historické epochy v chronologickém sledu

¹³³ Lze využít výukového programu Válka prusko-rakouská 1866, který pořádá Muzeum přírody Český ráj: <http://www.mpcr.cz/pro-skoly/vyukove-programy/valka-prusko-rakouska-1866/>.

D-9-6-04 žák vysvětlí rozdílné tempo modernizace a prohloubení nerovnoměrnosti vývoje jednotlivých částí Evropy a světa včetně důsledků, ke kterým tato nerovnoměrnost vedla; charakterizuje soupeření mezi velmocemi a vymezení význam kolonií.

Cíle dle The Big Six:¹³⁴

Co z minulosti pokládáme za významné a proč?

- Žák rozlišuje globální a místní podobu významných historických událostí a procesů.

Jak se můžeme o minulosti něco dozvědět?

- Žák interpretuje různé prameny jedné události, kriticky je porovnává a osvětluje jejich rozdílné pohledy na minulost.

K jakým změnám v minulosti docházelo a co zůstalo stejné?

- Žák vyhledá na základě poskytnutých dat jevy trvalé a odlišné a popíše jevy podléhající změně.

Proč se minulost odehrála tak, jak se odehrála, a jak to ovlivnilo budoucnost?

- Žák sestaví na základě bádání a rozboru zdrojů vlastní obraz minulých událostí.

Jak můžeme lépe porozumět jednání lidí v minulosti?

- Žák vnímá specifickou postojů dobových aktérů, identifikuje nejméně dvě odlišné akterské perspektivy v konkrétní historické epoše.

Jak nám povědomí o minulosti pomáhá žít současné životy?

- Žák hodnotí historické jevy z dobové perspektivy, tj. prostřednictvím tehdy platných právních a etických norem.

4.5.2 Pracovní list 5

Válka roku 1866 na Sobotecku – pomníky a události

Úkol 1) – sobotecký hřbitov

Stojíte před hrobem vojáků z války roku 1866. Zjistěte kolik rakouských a kolik pruských vojáků je zde pohřbených a pokuste se přijít na to, proč jen dva z nich mají zvlášť oddělené náhrobky.

Úkol 2) – sobotecký hřbitov

Z pomníku padlým z války 1866 je zřejmé, že jsou na místě pohřbeni rakouští i prusští vojáci. Pokuste se zformulovat závěr proč byli vedle sebe pohřbeni nepřátelé.

¹³⁴ *Koncept revize RVP ZV – D*, Národní ústav pro vzdělávání ČR, 2020. [Interní materiál odborné komise poskytnutý vedoucím diplomové práce, materiál je v souladu se záměry Strategie 2030+].

Úkol 3) – sobotecký hřbitov

Prozkoumejte a zároveň pro další použití v detailu vyfotografujte německé nápisy na hrobech. Každá skupina si vybere jméno jednoho vojáka ze středového pylonu a pokusí se přeložit a rozluštit význam textu. Vzhledem k tomu, že je v textu mnoho dobových zkratek, je zde k dispozici malá nápověda:

k.k. - Kaiserlich-königlich

Inft.Rgts- Infanterieregiment

Oblt. – Oberleutenant

Pommor – Pommeren

kgl.preuss.Prem Lieut. – Königliches preussisch premier leutenant

Úkol 4) – před hřbitovem

Pro srovnání zde vidíte pomník vojákům padlým v průběhu 1. světové války, a také pomník vojákům sovětské Rudé armády padlým během osvobození Sobotecka. Porovnejte tyto pomníky mezi sebou a popište největší rozdíly mezi nimi.

Úkol 5) – před hřbitovem

Představte si, že jsme jednotka rakouských vojáků, kteří mají za úkol se přesunout na pozice za hradem Kost, aby pomohli svým spolubojovníkům čelit očekávanému pruskému útoku. Takže nás bude očekávat vojenský pochod v délce 5 km na křižovatku za Podkostí, známou jako Pomníky. Půjdeme v sevřeném útvaru po dvojicích, svižným vojenským krokem. Naším úkolem bude dostat se k Veseckému rybníku do 25 minut (1,9 km). Tam bude přestávka. Pro vaši představu – „*V poli se vojska přesouvala pěším pochodem rychlostí 110 kroků za minutu a denně měla urazit minimálně vzdálenost 20 km, přičemž každý třetí den byl určen regeneraci organismu.*“¹³⁵ V jedné fázi pochodu tak odměříme jednu minutu a vy budete počítat vaše kroky, abychom se mohli porovnat s pochodem rakouského vojáka.

Úkol 6) – Vesecký rybník

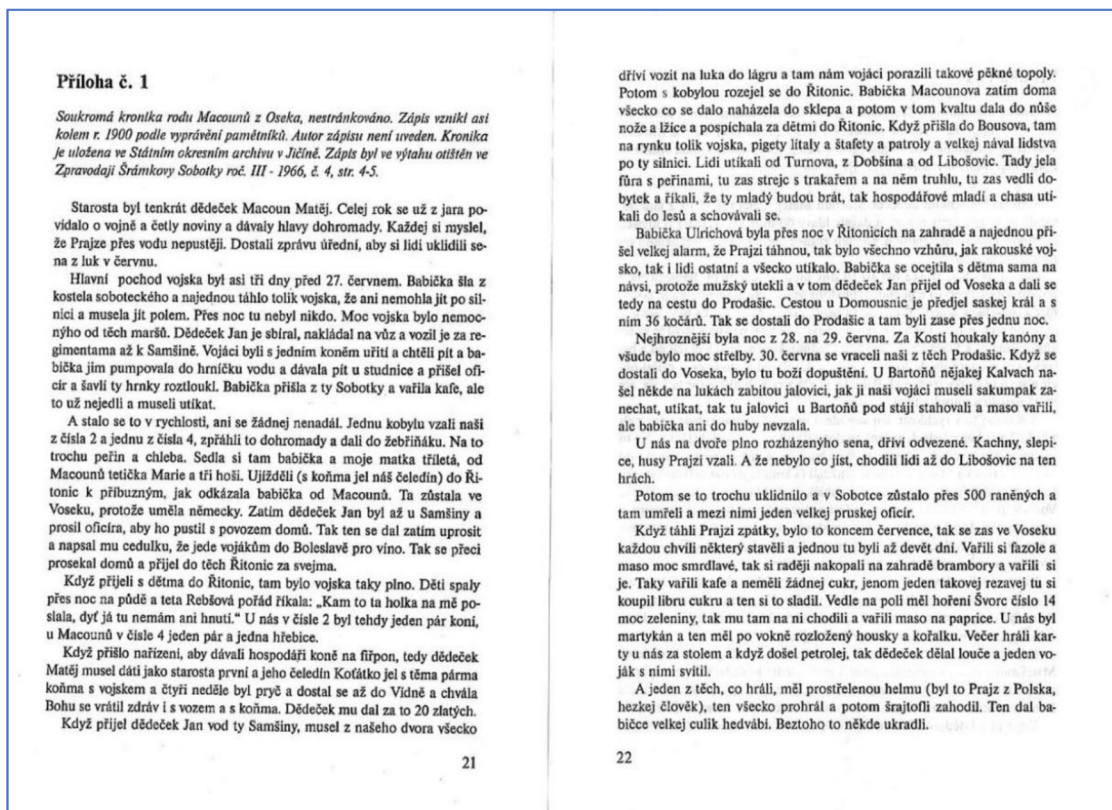
Přestávky v denním pochodu byly nutné. Popište výhody tohoto místa pro odpočinek a sestavte seznam možností, co zde vojáci během odpočinku mohli dělat. Vaším úkolem je vytvořit živý obraz scény odpočívajících vojáků a výjev vyfotografovat. Poté bude následovat další část pochodu směrem na Podkost a úkolem je dorazit tam do 20 minut.

¹³⁵ BĚLINA, Pavel, FUČÍK, Josef. *Válka 1866*. Praha: Havran-Ladislav Horáček-Paseka, 2005, s. 568, ISBN 80-86515-53-2 (Havran) a 80-7185-765-3 (Paseka).

Úkol 7) – Podkost, občerstvení u hotelu Helikar

Zde si dopřejeme luxus v podobě občerstvení, o kterém se rakouským a pruským vojákům ani nesnilo a při té příležitosti si opět ve skupinách přečtete z obr. 20 zápis z kroniky o tom, jak vnímali válku obyvatelé Sobotecka. Pro práci s textem použijte metodu INSERT. Následně nás čeká poslední 1,5 km do cíle pochodu, půjdeme lesem, můžeme zvolnit tempo.

Obr. 20 – text kroniky rodu Macounů¹³⁶

Úkol 8) – křižovatka Podkost, Pomníky

Dorazili jsme do cíle pochodu a stojíme před pomníky připomínající střetnutí, které se odehrálo v těchto místech v noci z 28. na 29. června 1866. Vše začalo vojenským průzkumem pruských vojáků, který je popsán v textu na obr. 21. Na obr. 22 pak vidíte výřez vojenské mapy z let 1836-52, kterou měli vojáci v té době k dispozici. Do mapy zakreslete pozice odkud postupovali Prusové a pozice ustupujících Rakušanů. 29. 6. se pak ustupující Rakušané střetnou ve velké bitvě pouhých 20 km odtud. Víte kde, u jakého města?

¹³⁶ ŠTĚPÁNOVÁ, Emilie. *Válka 1866 na Sobotecku očima kronikářů*. Sobotka: Městská knihovna Fráni Šrámka v Sobotce (Knihovnička Českého ráje – Sobotka, sv.8), 1996.

Obr. 21 – popis střetnutí u Kostí¹³⁷

Pamětníci vyličili počátek tohoto průzkumu neobyčejně poeticky; koncekců se nalézali v jedné z nejhezčích končin Českého ráje. Jenže zhruba hodinu před půlnocí roztrhl velebné ticho výstřel z rakouského mysliveckého „štucu“ a v lese začalo být živo. Myslivci rakouského 26. polního praporu jen zvolna ustupovali podél silnice od Srbska a asi o páté hodině ranní dorazili k výše zmíněnému hradu. Prusové jim takřka v patách vtrhli ostře lomenou cestou do podhradí a ke svému velkému překvapení spatřili na rampě před hradní branou sčelecké čtyřstupy dvou setnin 73. pěšího pluku vévody württemberského. Rakouské salvy podvakrát účinně zadržely nepřátelský postup a teprve po odchodu posledních rakouských jednotek o půl sedmé ráno 29. června mohli Prusové hlučným „hurál“ dát najevo uspokojení nad nepříliš krvavým „dobytím“ vyklizeného hradu – mimochodem jediným v jeho dějinách. V nočním boji činily rakouské ztráty pět důstojníků a 72 mužů, zatímco pruské jen jednoho důstojníka a 13 mužů.

Obr. 22 – vojenská mapa¹³⁸

Úkol 9) – křižovatka Podkost, Pomníky

Posledním úkolem dnešního dne je opět luštění nápisů na pomnících. Překládání nebude již třeba, protože nápisy jsou i v češtině. Přesto se pokuste rozluštit všechny nápisy, zub času na nich zapracoval. Jak je možné, že jeden z padlých rakouských vojáků má italské jméno? A co znamenají záhadné znaky na vrcholu litinového kříže? Dokážete je pomocí internetu rozluštit a stanovit jejich význam?

¹³⁷ BĚLINA, Pavel, FUČÍK, Josef. *Válka 1866*. Praha: Havran-Ladislav Horáček-Paseka, 2005, ISBN 80-86515-53-2 (Havran) a 80-7185-765-3 (Paseka).

¹³⁸ www.oldmaps.geolab.cz.

4.6 Život prvorepublikové Sobotky

Aktivita pro výuku dějepisu nejen 9. ročníku ZŠ

4.6.1 Metodika a praktické pokyny

Lokalita: město Sobotka

Čas: 4 hodiny

Aktivita: práce s prameny (kroniky), srovnávací fotografie, fotografování, pořízení videozáznamu, tvorba reklamy, tvorba plakátu, rozvíjení historického myšlení.

Pomůcky: pracovní list, mobilní telefon, psací potřeby, pastelky, psací podložka s klipem

Počet žáků: 20-24 (jedna třída) rozdělených do 4-6 skupin po 4-6 žácích ještě před odjezdem do terénu. Každá skupina si zvolí svého kapitána, který je prostředníkem v komunikaci mezi učitelem a ostatními skupinami.

Metodické pokyny a organizace: Začátek aktivit je na soboteckém náměstí Míru, ideálně u kašny. Při plnění prvního úkolu je nutné dbát na bezpečnost žáků a informovat je, že při pořizování srovnávacích fotografií budou mnohdy vstupovat do vozovky, a proto bude ideální, když jeden ze skupiny bude fotit a ostatní ohlídkují dopravní provoz. Dobové fotografie jsou záměrně řazeny tak, aby tvořily souvislou trasu bez nutnosti se vracet. Vzhledem k charakteru ostatních úkolů je vhodné je plnit v klidové zóně městského parku (na lavičkách, ale ideálně na trávě pod stromy). Je důležité, aby každá skupina pracovala samostatně a odděleně od ostatních, aby si skupiny vzájemně nenapovídaly, jak plnit jednotlivé úkoly. Učitel ujasňuje cíle výuky a dále jen komentuje, udílí instrukce a rady.

Vzdělávací cíle: Náplní této aktivity je badatelské poznávání historických událostí v Sobotce 20. a 30. let 20. století. Žáci srovnávají, analyzují a hodnotí to, co zjistili a při tom rozvíjí historické myšlení. Dominantní aktivitou jsou srovnávací fotografie a práce s textem městské kroniky. Tato aktivita slouží i k vytvoření užší vazby s místem, kde žáci žijí a k pochopení toho, jak lidé v minulosti žili a jednali.

Cíle dle RVP:

D-9-1-01 žák uvede konkrétní příklady důležitosti a potřeby dějepisných poznatků.

D-9-1-02 žák uvede příklady zdrojů informací o minulosti; pojmenuje instituce, kde jsou tyto zdroje shromažďovány

D-9-1-03 žák orientuje se na časové ose a v historické mapě, řadí hlavní historické epochy v chronologickém sledu

D-9-7-05 žák zhodnotí postavení Československa v evropských souvislostech a jeho vnitřní sociální, politické, hospodářské a kulturní prostředí

Cíle dle The Big Six:¹³⁹

Co z minulosti pokládáme za významné a proč?

- Žák předvede a vysvětlí, jak se historický význam vyjadřuje a předává pomocí příběhu.

Jak se můžeme o minulosti něco dozvědět?

- Žák najde v textu nebo vizuálním pramenu odkazy na zdroj a okolnosti jeho vzniku.

- Žák zformuluje krátkou úvahu na historické téma s konkrétními argumenty a vyjádří vlastní názor.

- Žák zkoumá, za jakým účelem byl pramen vytvořen a vysvětlí význam dobového kontextu pro správné porozumění prameni.

K jakým změnám v minulosti docházelo a co zůstalo stejné?

- Žák vyhledá na základě poskytnutých dat jevy trvalé a odliší a popíše jevy podléhající změně.

Proč se minulost odehrála tak, jak se odehrála, a jak to ovlivnilo budoucnost?

- Žák sestaví na základě vlastního bádání a rozboru zdrojů vlastní obraz minulých událostí.

Jak můžeme lépe porozumět jednání lidí v minulosti?

- Žák zaujímá postoj historického aktéra a „vžije“ se do role lidí v minulosti.

Jak nám povědomí o minulosti pomáhá žít současné životy?

- Žák popíše proměnu vnímání historického jevu / jednání ve vztahu k současným normám lidského chování – tj. vnímá odlišnost hodnot minulosti a současnosti a vysvětlí rozdíly mezi těmito hodnotovými systémy.

4.6.2 Pracovní list 6

Život prvorepublikové Sobotky

Úkol 1) – náměstí u kašny

Vášim prvním úkolem je poznat, kde byly vyfoceny přiložené fotografie (obr. 23-28),¹⁴⁰ pokuste se najít přesné místo, kde stál fotograf a pořídte fotografii současné podoby místa. Zaznamenáte tak, jak se lokalita proměnila.

¹³⁹ *Koncept revize RVP ZV – D*, Národní ústav pro vzdělávání ČR, 2020. [Interní materiál odborné komise poskytnutý vedoucím diplomové práce, materiál je v souladu se záměry Strategie 2030+].

¹⁴⁰ Archiv autora.

Obr. 23

Obr. 24

Obr. 25

Obr. 26

Obr. 27

Obr. 28

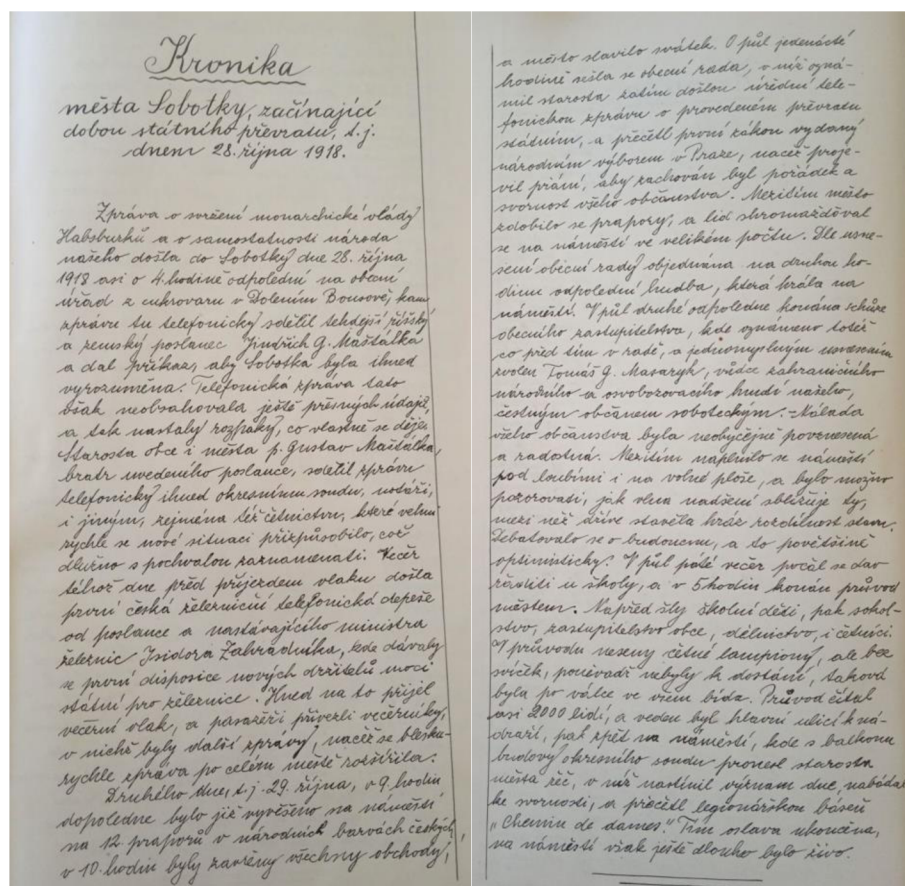
Úkol 2) – městský park

Ke každé fotografii napište 2 až 4 věty o tom, v čem se obě fotografie liší. Vyberte jedno místo, které se podle vás změnilo nejvíce a svůj výběr zdůvodněte.

Úkol 3) – městský park

Na obr. 29 je zápis z městské kroniky, který popisuje dny 28. - 29. října 1918 v Sobotce. Převyprávějte vlastními slovy a následně napište, co se tyto dny ve městě odehrálo.

Obr. 29 – zápis kroniky z roku 1918¹⁴¹

Úkol 4) – městský park

Na obr. 30 vidíte dva pány před budovou, která ve městě stále stojí, dokonce je v blízkosti školy, akorát se za těch zhruba 100 let dost změnila. Poznáváte ji? Napište, kde ji najdete. Váš úkol bude ale jiný – vymyslete si téma, o čem mohli oba pánové hovořit. Stačí, aby to byl dialog na 1 minutu a fantazii se meze nekladou. Dva z vaší skupiny pak scénku rozhovoru obou pánů sehrají a další člen skupiny pořídí videozáznam dialogu.

¹⁴¹ SOKA Jičín, f. MNV Sobotka, kn. č.168, inv. č. 454, *Obecní kronika I. díl*, (1923) – 1958.

Obr. 30 – Škrdlíkův dům¹⁴²

Úkol 5) – městský park

V roce 1924 byla Sobotka elektrifikována. Co to znamenalo, a jak to probíhalo, si můžete přečíst v následujícím zkráceném úryvku z městské kroniky: „...*Nové jednání o zavedení elektrické energie zahájilo město v prosinci 1923...Po usnesení elektrárenské komise rozdány kolem Vánoc po městě tiskopisy přihlášek k odběru elektrického proudu, k nimž nechal městský úřad natisknouti vysvětlení o cenách proudu pro světlo i pohon s příslušnými vysvětlivkami. Tatáž akce provádí se k popudu našemu v Dolením Bousově. Zásadně usneseno jednati o dodávce proudu opětně s firmou Laurin a Klement v Mladé Boleslavi. Firma podmiňuje v této době dodávku proudu minimálním odběrem 60 000 kWhod. ročně. Když odběr tento bude zajištěn, postaví primární linku do Sobotky svým nákladem. 10. ledna 1924 konána v městském divadle informativní přednáška Ing. Frant. Žitného, technického komisaře zemského správního výboru v Praze, jenž byl městem pozván. Přednášející vysvětlil základy praktického použití elektriny. Účast na přednášce byla velmi značná. Při sebrání přihlášek v Sobotce shledáno veliké porozumění občanstva pro zamýšlenou akci a počet přihlášek byl značný, přes polovinu města. V březnu 1924 provedeno nabídkové řízení na sekundární síť a transformátory pro město Sobotku, Dolní Bousov, Osek, Čalovice a Lhotu Staňkovu. Obec Spyšov se k elektrisaci nepřipojila, ač měla usnesení. Na to jednáno o úpravě smlouvy o dodávce a odběru proudu za účelem získání dalších výhod pro konsumující obce. V Dolením Bousově počíná se všakjeviti oposice proti elektrisaci, která nabývá vážných rozměrů. Podněcována je hlavně tamějšími*

¹⁴² Archiv autora.

*obchodníkem Černým (jenž prý se bojí, aby nepřišel o prodej petroleje) a jeho stoupenci. V dubnu jest již vidno, že Dolní Bousov elektrisaci odsune. Přesto zástupci města jednají usilovně o přemožení opozičních dolnobousovských snah. V Sobotce však jednání pokračuje rychlým tempem. Dne 20. května 1924 usnáší se zastupitelstvo města všemi hlasy zásadně na tom, aby elektrisace byla do města Sobotky zavedena, dále schválena současně smlouva o dodávce a odběru elektrické energie s firmou Laurin a Klement, továrna automobilů v Ml.Boleslavi. Učiněno usnesení, aby obec pořídila svým nákladem sekundární síť, rozvodny, transformátory, přípojky a počítadla a schválena výpůjčka obnosu 620 000 Kč na provedení uvedených prací. Rovněž schváleno společné užívání transformačních stanic soboteckých sousedními obcemi Osekem, Čálovicemi a Lhotou Staňkovou. Poprvé na zkoušku počalo se svítiti dne 29. prosince 1924, tedy celé řízení trvalo pouze rok, což jest doba velice krátká, uvážíme-li, že bylo nutno vše od základu organisovati.*¹⁴³

A) Představte si, že jste Ing. František Žitný, který je v textu zmiňován a máte silou argumentů přesvědčit obyvatele Sobotky, proč je dobré si nechat zavést elektrický proud. Jaké to má výhody? Co se všechno může změnit? Jaký druh energie elektrina nahradila? Vaše argumenty запиšte.

B) Zjistíte z článku, zda byly všechny obce pro zavedení elektřiny? Jestli ne, z jakého důvodu?

C) Jak dlouho trvalo zavedení elektřiny do Sobotky, míněno od prvních jednání po první zkušební provoz? Trvalo by to dnes déle, nebo kratší dobu? Svoji volbu zdůvodněte.

D) Víte, že se v počátcích elektrifikace řešilo se, zda bude dodáván stejnosměrný nebo střídavý proud? Z hodin fyziky byste si mohli pamatovat, jaký je mezi nimi rozdíl. Napište jej.

Úkol 6) – městský park

I když je tomu těžké uvěřit, na následujících dvou fotografiích (obr. 31 a 32) je jedno, a to samé místo, pouze s odstupem více jak sto let. Pokuste se vymyslet krátký příběh toho domu – např. co to bylo za dům, kdo v něm mohl bydlet, proč byl postaven apod. A jako druhý úkol napište pár vět o tom, jak by ten dům vypadal a co by v něm bylo, kdyby tu v současnosti stál.

¹⁴³ SOKA Jičín, f. MNV Sobotka, kn. č. 168, inv. č. 454, *Obecní kronika I. díl*, (1923) – 1958.

Obr. 31- Slavikův dům¹⁴⁴

Obr. 32 - křižovatka Jičínské a Předměstské ul.¹⁴⁵

Úkol 7) – městský park

Porovnejte prvorepublikové reklamy a reklamy současné (obr. 33 a 34). Napište hlavní rozdíly mezi nimi. A vytvořte reklamu pro současný libovolný sobotecký obchod v duchu prvorepublikových reklamních sdělení.

Obr. 33 - prvorepubliková reklama¹⁴⁶

Obr. 34 – současná reklama¹⁴⁷

¹⁴⁴ Archiv autora.

¹⁴⁵ Archiv autora.

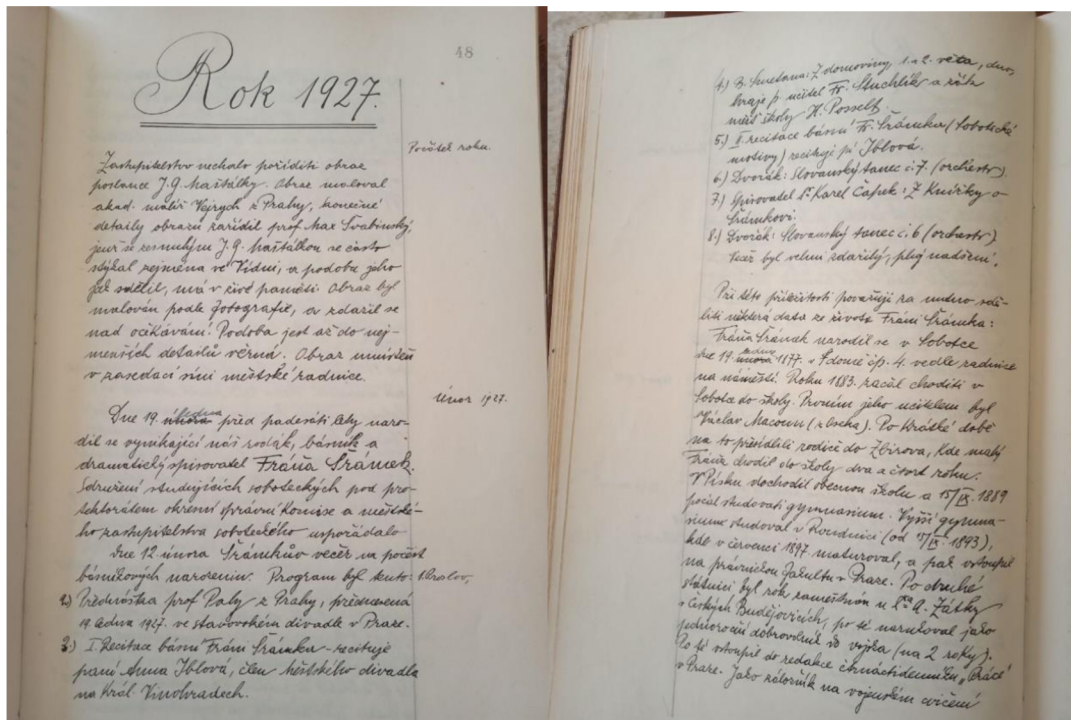
¹⁴⁶ Archiv autora.

¹⁴⁷ www.datart.cz.

Úkol 8) – městský park

V zápisu z kroniky na obr. 35 jsou uvedeny informace o oslavě 50. narozenin Fráni Šrámka. Na základě textu kroniky vytvořte plakát, který zve na zmíněný Šrámkův večer.

Obr. 35 – zápis z kroniky roku 1927¹⁴⁸

4.7 Květen 1945 na Sobotecku a Dolnobousovsku

Aktivita pro výuku dějepisu nejen 9. ročníku ZŠ

4.7.1 Metodika a praktické pokyny

Lokalita: město Sobotka, křižovatka U Pyrámu, Horní Bousov

Čas: 6 hodin

Aktivita: práce s prameny (text kroniky, historické fotografie, historické mapy), fotografování, tvorba reportáže, psaní úvahy, rozvíjení historického myšlení.

Pomůcky: pracovní list, mobilní telefon, psací potřeby, psací podložka s klipem.

Počet žáků: 20-24 (jedna třída) rozdělených do 4-6 skupin po 4-6 žácích ještě před odjezdem do terénu. Každá skupina si zvolí svého kapitána, který je prostředníkem v komunikaci mezi učitelem a ostatními skupinami.

¹⁴⁸ SOKA Jičín, f. MNV Sobotka, kn.č.168, inv.č.454, *Obecní kronika I. díl*, (1923) – 1958.

Metodické pokyny a organizace: Třída se sejde před školou v 9:00 a jednotlivé skupiny plní trasově navazující úkoly před sokolovnou, v Boleslavské ulici před č.p. 340, v parku u nádraží a na náměstí Míru. Odsud ve 12:40 odjíždí linkový autobus Jičín-Mladá Boleslav do zastávky Přepeře (příjezd 12:48). Ze zastávky Přepeře všechny skupiny za dohledu učitele a asistentů společně půjdou cca 150 m po silnici II/268 na křižovatku se silnicí II/279 a odtud dalších cca 150 m po přivaděči k silnici I/16, který na přehledném místě přejdou k pomníku obětem boje u Pyrámu z 8. 5. 1945. Po splnění úkolu se skupiny vrátí stejnou cestou zpět na zastávku Přepeře, odkud jede ve 13:42 autobus zpět do Sobotky. Alternativně dle počasí a nálady lze zvolit pěší návrat do Sobotky po trase z Pyrámu směr Dobšín, kde je po cca 700 odbočka na polní cestu do Střehomi a odtud po okresní silnici s minimálním provozem do Oseka a následně do Sobotky (celkem 6,6 km). Další alternativou je tuto cestu absolvovat v opačném směru po splnění sobotecké části úkolů a z Pyrámu se vrátit autobusem např. ve 14:53 zpět do Sobotky. Cestu lze vyplnit vyprávěním událostí z období 2. světové války, debatou, hrami apod.

Vzdělávací cíle: Náplní této aktivity je badatelské poznávání historických událostí v Sobotce v období protektorátu, ale především seznámení s událostmi května 1945 na Sobotecku a Dolnobousovsku. Žáci srovnávají, analyzují a hodnotí to, co zjistili a při tom rozvíjí historické myšlení. Dominantní aktivitou jsou práce s textem městské kroniky, dobovými fotografiemi a zaznamenanými vzpomínkami účastníků dění. Tato aktivita slouží i k vytvoření užší vazby s místem, kde žáci žijí a k pochopení toho, jak lidé v minulosti žili a jednali.

Cíle dle RVP:

D-9-1-01 žák uvede konkrétní příklady důležitosti a potřebnosti dějepisných poznatků.

D-9-1-02 žák uvede příklady zdrojů informací o minulosti; pojmenuje instituce, kde jsou tyto zdroje shromažďovány

D-9-1-03 žák orientuje se na časové ose a v historické mapě, řadí hlavní historické epochy v chronologickém sledu

D-9-7-05 žák zhodnotí postavení Československa v evropských souvislostech a jeho vnitřní sociální, politické, hospodářské a kulturní prostředí

D-9-8-01 žák vysvětlí příčiny a důsledky vzniku bipolárního světa; uvede příklady střetávání obou bloků

Cíle dle The Big Six:¹⁴⁹

Co z minulosti pokládáme za významné a proč?

- Žák popíše a vysvětlí historické události z různorodé perspektivy, přičemž vykročí z úzce vymezeného pohledu k zobecnění.

Jak se můžeme o minulosti něco dozvědět?

- Žák zformuluje krátkou úvahu na historické téma s konkrétními argumenty a vyjádří vlastní názor.

K jakým změnám v minulosti docházelo a co zůstalo stejné?

- Žák periodizuje sled středoevropských i světových historických epoch pomocí nejvýznamnějších momentů.

Proč se minulost odehrála tak, jak se odehrála, a jak to ovlivnilo budoucnost?

- Žák popíše podmínky, za jakých by konkrétní historická událost nemusela bezpodmínečně nastat (formuluje kontrafaktuální scénář / hypotézu o jiném možném vývoji minulých událostí).

Jak můžeme lépe porozumět jednání lidí v minulosti?

- Žák vnímá specifičnost postojů dobových aktérů, identifikuje nejméně dvě odlišné akterské perspektivy v konkrétní historické epoše.

Jak nám povědomí o minulosti pomáhá žít současné životy?

- Žák zaujímá postoj historických aktérů a hodnotí etický rozměr a dopady jejich jednání.

4.7.2 Pracovní list 7

Květen 1945 na Sobotecku a Dolnobousovsku

Úkol 1) – Sobotka, před sokolovnou

Ještě, než se začneme zabývat událostmi konce 2. světové války, připomeneme si události roku 1942 a heydrichiády. Před sebou máte zápis ze sobotecké městské kroniky, která popisuje události května a června roku 1942: „*Dne 28. května byl proveden atentát na zastupujícího říš. protektora R. Heydricha. Policie i četnictvo horečně pátrá po pachateli. Kde vyskytlo se nejmenší podezření, tam nastávají prohlídky a zatýkání. Dne 3. června časně ráno byla Sobotka obklíčena německým vojskem. Příčinou toho byl hovor*

¹⁴⁹ *Koncept revize RVP ZV – D, Národní ústav pro vzdělávání ČR, 2020. [Interní materiál odborné komise poskytnutý vedoucím diplomové práce, materiál je v souladu se záměry Strategie 2030+].*

neznámého hosta v hostinci „u Hasmanů“ v Ml. Boleslavi, který mluvil o podezřelé osobě cestovavší do Sobotky. Hovor tento vyslechl přítomný tomu horlivec, který učinil oznámení na gestapu. V důsledku toho nastalo pátrání v Sobotce po osobě, která u Hasmanů se o věci rozhovořila. Do všech domů vnikli vojáci nebo gestapáci a konali prohlídky. Všichni muži opatření policejními přihláškami a osobními legitimacemi byli nakládáni do připravených autobusů a sváženi do sokolovny. Poněvadž nikdo ze začátku nevěděl, o co se jedná, nastalo všeobecné vystrašení. U vchodu do sokolovny stáli vojáci a gestapáci, mezi nimi udavač, který měl mezi vstupujícími občany poznati hosta od Hasmanů. Všichni museli sejmuti pokrývku hlavy a byli pozorně prohlíženi. Tato procedura trvala do 11 hodin dopoledne. Akce skončila negativně a občané propuštěni domů. Kdo znal tehdejší bázeň z gestapa, pochopí, jak se všem ulevilo, když bez pohromy vyvázli.¹⁵⁰

A) Pokuste se zformulovat důvody, které vedly neznámého udavače oznámit rozhovor z hostince U Hasmanů na gestapu a napište je. Následně si pokuste představit alternativní historii, ve které by byl dotyčný člověk poznán, a napište možnosti, co by ze strany gestapa mohlo následovat?

B) V textu kroniky najděte větu, která dokládá, že zápis byl pořízen až po válce a napište důvod, proč tomu tak bylo.

Úkol 2) – Sobotka, Boleslavská ul. před domem č.p. 340

Nyní stojíme na místě, kde před druhou světovou válkou žila židovská rodina Neumannových. Zde „pan Ervín Neumann provozoval až do své smrti 28. 4. 1934 výrobu likérů. Žily zde pak jeho děti: student mladoboleslavského gymnázia Jindřich (nar. 5. 7. 1921) a jeho dvě mladší sestry – dvojčata Helenka a Hana (nar. 31. 3. 1923). Všem učaroval skauting, jehož myšlenky a zásady do Sobotky přivedl v roce 1937 učitel Karpíšek a lékař Alois Kafka. Zvláště Jindra se brzy prosadil mezi opory střediska, zprvu jako člen družiny Racků, brzy přešel do funkce vůdce Vlčat. Fašisté si dobře uvědomovali, jaké nebezpečí pro ně představuje skauting, a tak jeho činnost zakázali. Jindra navíc nesměl jako příslušník pronásledované rasy dostudovat, Židé museli nosit na obleku žlutou hvězdu a jejich život byl spoután spoustou omezení. Nakonec se všichni sobotečtí Židé museli v roce 1942 sestěhovat právě do Neumannova domu, kam navíc byla umístěna i rodina jičínského textilního výtvarníka Artura Fischera. Dobří lidé se snažili pomáhat, třeba doktor

¹⁵⁰ SOKA Jičín, f. MNV Sobotka, kn. č. 168, inv. č. 454, *Obecní kronika I. díl*, (1923) – 1958, s. 99.

*Kafka je tajně očkoval proti různým nemocem. Odsud byli 12. ledna 1943 všichni odvezeni do Terezína a pak transportováni do Osvětimi, kde už čekal pověstný doktor Mengele... Nevrátil se nikdo z nich.*¹⁵¹

To byly základní informace k sourozencům Neumannovým, blíže je představí vzpomínky významného soboteckého rodáka a vrstevníka Františka Stašky,¹⁵² který uvádí: „*My, dříve narození, se na sourozence Neumannovy dobře pamatujeme. Nejvíce vzpomínek mám na Jindru. Spolu jsme v roce 1937 začínali v Junáku. On, o tři roky starší, byl mým družinovým rádcem (vedoucím). Byl to člověk střední postavy, možno říci, že byl 'vazba'. Měl kaštanové vlasy, mírně kudrnaté. Dvojčata Hana a Helena byla menší, tmavovlasá, hezká. V roce 1939 po příchodu Němců začala pro ně, jako i pro všechny Židy, tragédie. Konec všem životním nadějím, studiu i normálnímu lidskému žití. Jindra byl v poslední části svého života ve vlasti zaměstnán jako zemědělský dělník u sedláka Josefa Orta v Nepřívěci, kam se dostal za pomoci četnického strážmistra Fr. Sedláčka. Tam měl zaručeno dobré a přátelské zacházení a dobrou stravu. Obě děvčata pracovala ve statku na Rovni, kde byly mimo nich i jiní Židé. Moje poslední vzpomínka na Jindru – asi rok před odvečením do koncentračního tábora si ode mne vypůjčil dva díly Jiráskova F.L. Věka – myslím, že psal některému studentovi obsah z povinné četby.*“¹⁵³

Podoba sourozenců Neumannových se dochovala na několika málo fotografiích – sestry Hana a Helena jako malá děvčata na školní fotografii (obr. 36) a Jindřich jako strážce skautské vaty na táboře soboteckých skautů r. 1938 u Nižních Slovinek (obr. 37).

Obr. 36 – Helena a Hana Neumannovy ve spodní řadě 6. a 8. zleva¹⁵⁴

¹⁵¹ BÍLEK, Karol. Památce sourozenců Neumannových. *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky*. 2014, roč. LI, č. 3, s. 10, ISSN 1212-7906.

¹⁵² BÍLEK, Karol a kol. *Kdo je kdo v dějinách Sobotecka a Dolnobousovska. Malé dějiny Sobotecka – 3. díl*. Město Sobotka: 2015, s. 415, ISBN 978-80-260-9112-7.

¹⁵³ STAŠKA, František. Žilí tu s námi. *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky*. 2000, roč. XXXVII, č. 2, s. 17-19, ISSN 1212-79.

¹⁵⁴ Tamtéž.

Na základě výše uvedených informací a přiložených fotografií napište krátkou úvahu o osudech sourozenců Neumannových. Jinými slovy – jaké emoce ve vás jejich příběh vyvolal, a pokuste se napsat, jak se asi mohly cítit sobotecké děti, když jim takto začali mizet kamarádi a vrstevníci. Mohly vědět o holocaustu?

Úkol 3) – Sobotka, park u nádraží

Nyní si přečtěte zápis z kroniky města, který popisuje události z 3.-10. května 1945: „*Neustálý postup vítězných armád proti Němcům přibližuje rychlým tempem konec okupace. Již dne 3. 5. došla ovšem nepravdivá zpráva, že je konec a v hotelu „Na poště“ vytvořen samovolným způsobem výbor jenž se nazval národním výborem. Jeho trvání bylo jen několikahodinové. Teprve dne 5. května v poledne byl dán signál rozhlasem, když bylo hlášeno, že v budově rozhlasu se střílí a volána byla česká policie ku pomoci. Ihned vyzdobeno město prapory a vlajkami státními. Nastávají rozčilující dny. Rozhlas volá ve dne v noci o pomoc. Štěstí válečné v Praze kolísá. V Sobotce se ustavila dne 5. 5. odpoledne ozbrojená civilní četa. U školy zastaveno první nákladní auto s Němci jedoucí směrem k Jičínu. Vydalo se na pouhé vyzvání J. Kalvacha. Odvezeno k sokolovně, kde zajatí vojíni umístěni a náklad složen. Potom však jelo auto nákladní od Jičína, obsazené vojskem, ale to se již nevzdalo. Začala střelba počínajíc od Benešova. Němci stříleli do oken po celém průtahu i na náměstí. Do zahrady na Novém městě byla hozena a vybuchla pancéřová pěst. Obyvatelstvo žije ve strachu. Za sobotní odpoledne jsme měli tři raněné (Kopecký, Sládek a Balák). Ulice se vyprázdnily. Počasí jest nevlídné, deštivé. O tom, že v Sobotce v sokolovně jsou drženi němečtí zajatci, donesl někdo zprávu do Jičína, odkud v neděli*

¹⁵⁵ Tamtéž.

6. května přijela pro zajatce tři auta s vojskem. Starosta města Fr. Balák vzat na několik hodin jako rukojmí za bezpečnost Němců. Odpoledne Němci odjeli, byl však na ně podniknut útok u mostu na silnici k Samšíně a několik jich tam zůstalo na místě. Někteří nerozumní lidé přišli s návrhem, aby se spustily vojenské závory, aby Němci projíždějící byli zastrašeni. To by znamenalo vypálení města, a proto starosta nechává u závor hasičské hlídky, aby tomu bylo zabráněno. V neděli k večeru se rozšířila zpráva, že k Sobotce táhne větší množství vojska (Němců). Proto v noci v dešti mnoho rodin se stěhuje ze Sobotky do okolních lesů a vesnic. Ráno se zase vrátili. V pondělí dne 7. května utvořen Revoluční národní výbor, jehož předsedou jest Josef Šolc čp. 64, místopředsedou truhlář Jaroslav Sedmidubský. Úřaduje na četnické stanici, později v bytě cukráře Josefa Mrvy. Městský úřad v čele se starostou Fr. Balákem úřaduje však dále až do utvoření místního národního výboru (21. 5. 1945). Partyzáni, kteří se objevili ve městě z opatrnosti stáhli se z města ven a obsadili vhodná místa při hlavních komunikacích venku, kde napadají německá osobní a nákladní auta. Následkem zničení mostu u Samšiny byl hlavní proud Němců zaražen a přesunut na jiné cesty (ku př. přes Spárence). Okolní lesy plní se Němci (SS) a stále se ozývají odtud střelné rány. Dne 8. května konečně proud projíždějících Němců poněkud ustal. Večer hlášena kapitulace Němců v Praze. Dne 9. května byl zastřelen sklář Jar. Havíř, který prchal před tankem v polích u Maštálkova rybníčku. Téhož dne vyzváno bylo občanstvo, aby kromě státních vlajek připravilo i vlajky sovětské. Dne 10. května ve 14 hodin přijeli Rusové. Přijeli silnicí od Turnova a byli přivítáni velikým počtem občanstva na Masarykově náměstí. Ruští vojáci chovali se velmi přátelsky, a zvláště s dětmi to dobře dovedli. Hned jak přijeli, prohlédl si major svoji vojenskou mapu a rozhodl, aby byla postavena rychlopalná děla namířená proti zátočině u lesa Ryje a na silnici od Jičina. Z balkonu u okres. soudu promluvil pak major a poděkoval za milé a přátelské přivítání. Provolal pak slávu Československé republice a Svazu sovětských socialistických republik v čele s maršálem Stalinem. Rusové zde hned zdomácněli a bylo také několik nemilých příhod, což však zavinił alkohol podávaný některým vojínům našimi občany. Celkem však nedošlo k vážnějšímu incidentu. Ruští vojíni byli ubytováni v budově obecných a měšťanských škol i po domech privátních. Příchodem Rusů nastala bezpečnost před Němci. Pokud němečtí civilisté a vojáci procházeli Sobotkou, byli vojenskou stanicí umístěnou v kancelářích továrny Zogalovy podrobováni prohlídce. Některé věci, které chtěli odtud odvézt, a kterých nutně nepotřebovali, byly jim zabaveny a uloženy ve skladišti v sokolovně nebo na Syrovandě. Byl v tom zkušební kámen poctivosti a nepoctivosti některých našich lidí. O tom lze těžko psát. Den příchodu ruské armády přinesl

ruch, který trval až do půlnoci. Večer po setmění byl na náměstí koncert a uspořádáno promítání sovětského filmu (venku).“¹⁵⁶

A) Na mapě z roku 1952, která v podstatě odpovídá i situaci roku 1945 (obr. 38) označte co nejvíce míst, zmiňovaných v textu (postup Němců, příjezd Sovětů, umístění ruských děl atd.)

B) Z textu vypište ty názvy míst, které se v současné době již nepoužívají (byly přejmenovány nebo zanikly) a pokuste se je identifikovat a určit jejich polohu.

C) Vymyslete a napište, co mohl hlásit místní rozhlas před průjezdem německých vojenských kolon. Mohlo to být, co mají obyvatelé dělat? Jak asi mohlo znít varování před zbytečnými ztrátami na životech nebo upozornění na nebezpečí?

Obr. 38 – Sobotka o okolí na mapě z roku 1952¹⁵⁷

Úkol 4) – Sobotka, park u nádraží

Pozorně si prohlédněte všechny tři fotografie (obr. 39-41)¹⁵⁸ a napište odpověď na následující otázky:

1. Kdy a kde jsou fotografie pořízeny?
2. K jaké armádě vojáci patří?
3. Jak byste popsali výrazy vojáků na automobilech?

¹⁵⁶ SOKA Jičín, f. MNV Sobotka, kn. č. 168, inv. č. 454, *Obecní kronika I. díl*, (1923) – 1958, s. 106-108.

¹⁵⁷ <https://ags.cuzk.cz/archiv/>.

¹⁵⁸ Archiv autora.

4. Co asi v daný okamžik můžou cítit?
5. Jak vypadá na snímcích vztah vojáků a obyvatel?
6. K čemu mohla sloužit hromada navršeného materiálu v pozadí jedné z fotografií?¹⁵⁹

Obr. 39

Obr. 40

Obr.41

Úkol 5) – Horní Bousov, křižovatka U Pyrámu

Jsme na místě, které všichni známe z cesty autem do Mladé Boleslavi, a které se jmenuje U Pyrámu. Na internetu dohledejte, co Pyrámu znamená. Zapište to.

Úkol 6) – Horní Bousov, křižovatka U Pyrámu

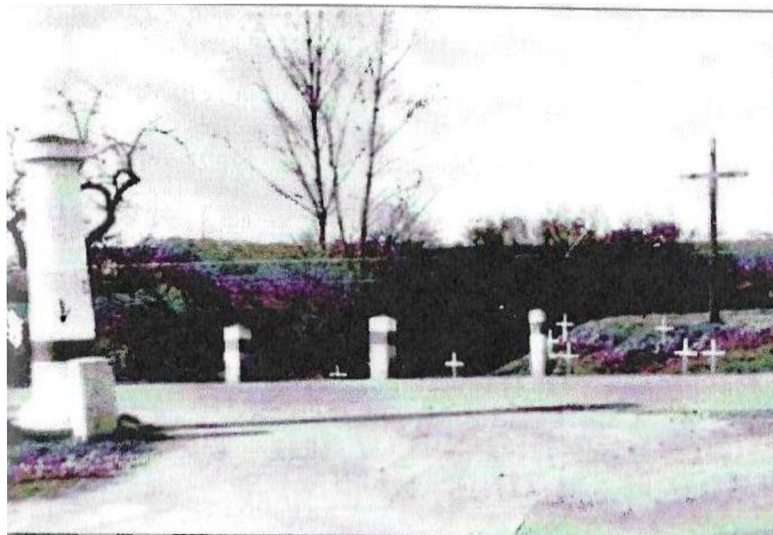
Před sebou máte pomník, na kterém jsou uvedena jména lidí, kteří v boji U Pyrámu padli 8. 5. 1945. Víme, že tento den, známý také jako Den vítězství, podepsalo Německo kapitulaci i se SSSR (o den dříve se západními spojenci) a v Evropě skončila 2. světová válka. Zde ale v tento den padlo 12 lidí. Zkuste se zamyslet a navrhnout, co se tady tehdy mohlo stát.

¹⁵⁹ <https://obrazyvalky.dejepis21.cz>.

Úkol 7) – Horní Bousov, křižovatka U Pyrámu

Porovnejte místo, kde se nacházíte, s fotografií křižovatky (obr. 42) pořízené těsně po válce. Následně podobně porovnejte letecké snímky křižovatky Pyrámu (obr. 43, 44). Popište největší rozdíly.

Obr. 42 – křižovatka Pyrámu po válce¹⁶⁰

Obr. 43 – křižovatka Pyrámu, letecký snímek z roku 1946¹⁶¹

¹⁶⁰ BALATKA, Jaroslav. *Český kotel – květen 1945*. Město Dolní Bousov, 2015, ISBN 978-80-905841-1-2.

¹⁶¹ <https://ags.cuzk.cz/archiv/>.

Obr. 44 – současná podoba křižovatky¹⁶²

Úkol 8) – Horní Bousov, křižovatka U Pyrámu

Abyste se dozvěděli o událostech, které se zde 8. května 1945 odehrály, bude nejlepší, když si přečtete vzpomínky pamětníků (obr. 45). Následně napište svůj názor na celou událost. Kdo podle vás U Pyrámu zapříčinil ztráty na životech v posledním dni války? Svůj názor se pokuste zdůvodnit.

Obr. 45 – popis boje U Pyrámu¹⁶³

Boj u Pyrámu ve vzpomínkách pamětníků

Julie Jírovcová a p. Picková, Horní Bousov
(Ze vzpomínek pamětnic paní Jírovcové z Horního Bousova (r.n. 1910), jejíž manžel se všeho dění zde účastnil, a paní Pickové, její dcery, dne 12. 4. 2011.)

Od 5. května se sledoval a kontroloval pohyb Němců na hlavní silnici od Jičína na Mladou Boleslav. Její muž, p. Jírovec, byl večer 5. května s Helikarem u školy (na křižovatce na Dolní Bousov) na hlídce u zátarasu, které zde byly v dubnu z nařízení Němců zhotoveny z mohutných klád. Zastavili nákladák a Helikar z nerozváženosti hodil pod auto granát, pak utíkali pryč. Auto mělo zaplachtovanou korbou a bylo plné německých vojáků. Němci seskákali, utvořili rojnici a se svítilkami se vydali prohledávat okolí. Naštěstí je nechytili, byla už tma a přišlo. P. Jírovec utíkal až ke Klenici a odsud se plazil strouhou až k Baráčku¹. Při útěku v blátivém poli ztratil boty. Byly tam hlídky našich, co střežili cukrovar, mezi nimi i p. Zaplatílek, který ho poznal, a tak mu dali boty a suché oblečení, aby mohl jít domů. Přišel až druhý den k ránu zmrzlý a prochlazený tak, že z toho onemocněl. Když měl jít 8. května ráno na hlídku k Pyrámu, šel za něho Franta Hrádek, že ho p. Jírovec pak odpoledne vystřídá. A tak u Pyrámu padl Hrádek a ne Jírovec.

Němci projížděli přes Horní Bousov po skupinách převážně na nákladních vozech, nebyly spatřeny souvislé kolony ani žádná obrněná vozidla. Ač byli upozorněni p. Jírovcem, který byl proti takovému neuváženému počínání, že toto místo u Pyrámu je k pozorování nevhodné a v případě napadení se nebude kde schovat a kam před Němci utéct, nedbali jeho rad a na silnici postavili zátaras proti ustupujícím Němcům. Po té došlo k onomu incidentu, kdy ruský uteče-

¹⁶² Mapy.cz.

¹⁶³ BALATKA, Jaroslav. *Český kotel – květen 1945*. Město Dolní Bousov: 2015, s. 26-27, ISBN 978-80-905841-1-2.

nec z nerozváženosti a chutí pomstít se vystřelil proti projíždějícímu vozidlu s Němci, těm se však podařilo ujet a následky byly tragické.

Hučením motorů byl zdejší pozorovatel upozorněn na to, že se blíží vozidla v jiném směru než ustupující Němci od Sobotky a dalekohledem zahlédl německý tank a za ním druhý a auta s pěchotou. Hornobousovští obránci však nedbali na pozorovatelovy výstrahy a nabádání k ústupu. Bylo po 9. hodině, když přijely velikou rychlostí dva tanky a nákladáky s pěchotou. Němci jeli na jisto a palba zahájená z velké dálky byla také přesná. Nedlouho před příjezdem Němců totiž přeletělo nad Horním Bousovem německé pozorovací letadlo. První tank značnou rychlostí přešel křižovatku a blokoval silnici k Turnovu a Přepeřím².

Druhý tank sjel do Horního Bousova a střílel směrem na budovu hospody, kde zastřelili hostinského Ságla, který vyběhl na zahradu a Tůmu, který přijížděl na kole od Dolního Bousova. Místní si nejprve mysleli, že jsou zde již Rusové, protože byl mezi vojáky spatřen místní občan, který ukazoval vojákům směrem k hostinci (není potvrzen důvod tohoto jeho počínání, zda byl Němci donucen pod hrozbou zastřelení), ale když začala střelba, došlo jim, že to jsou Němci. Německá pěchota postupovala v rojnici po obou stranách silnice k Hornímu Bousovu, vojáci měli tmavě šedé uniformy a na hlavách helmy. Bylo spatřeno, jak zaléhají a střílí z kulometu směrem k hostinci. Za stodolou Jírovcových se stočili doleva nahoru, aby se dostali chlapům u Pyrámu do zad ve směru od Sobotky. Další skupina Němců postupovala s tankem od Obrub až do Přepeř, odkud pak přivedli pochytané bojovníky k Pyrámu, kde je postříleli. Nebýt místního starosty Semeckého, který uměl dobře německy, kdo ví, jak by to s obcí dopadlo.

Tak zde byly zmařeny jejich životy díky okolnostem, které se již asi nikdy přesně nedovíme (Hrádek, Král, Mařan, Smolík, Žďánský, Rejsek a dva Slováci. J. Förstera z Přepeř sice Němci nenašli, svým zraněním však podlehl později.)

4.8 Proměny krajiny – kolektivizace na Sobotecku

Aktivita pro výuku dějepisu nejen 9. ročníku ZŠ

4.8.1 Metodika a praktické pokyny

Lokalita: město Sobotka, vesnice Spyšova

Čas: 5 hodin

Aktivita: práce se písemným i audio záznamem pamětníka historické události, práce s prameny (text kroniky, historické fotografie, historické mapy), psaní úvahy, orientace v terénu, ekologické myšlení, historické myšlení.

Pomůcky: mobilní telefony, pracovní listy, psací potřeby, psací podložka s klipem, obuv a oblečení vhodné pro pohyb v terénu.

Počet žáků: 20-24 (jedna třída) rozdělených do 4-6 skupin po 4-6 žácích ještě před odjezdem do terénu. Každá skupina si zvolí svého kapitána, který je prostředníkem v komunikaci mezi učitelem a ostatními skupinami.

Metodické pokyny a organizace: V rámci jednotlivých skupin se žáci dohodnou na vypracování prvního úkolu v podobě domácí práce, do které můžou zapojit i rodiče nebo prarodiče. Pro další úkoly, odehrávající se na dvoře Brixova statku, je s majiteli Jarmilou Ječnou a jejím synem Martinem dohodnuto, že umožní skupinám úkoly na místě vyplnit.

Vzhledem k tomu, že se odtud budou skupiny přesouvat k vesnici Spyšova, bylo pro plnění následujících úkolů vybráno dětské hřiště ve Spyšovské ulici, které nabízí potřebný prostor a klid. Odtud bude třída pokračovat na vyústění Spyšovské ulice na silnici I/16, kterou je nutné s nejvyšší možnou mírou opatrnosti přejít a pokračovat po klidné okresní silnici směrem do Spyšové. Cestou žáci poznávají aktuální podobu zkoumaného místa, kterým je pole v lokalitě Krásný plac a navazující V kolíbkách a místo fotografují. Následující úkoly pak plní na návsi ve Spyšové a splnění posledního úkolu – pokusu dostat se zpět do Sobotky přes pole v trase původní cesty závisí jednak na ročním období, kdy bude pracovní list plněn a rovněž na aktuálním počasí. Ideální by byl suchý zářijový den, kdy je po sklizni a před orbou, ale to nekoresponduje s tematickým plánem výuky dějepisu v 9. ročníku, který se tématu kolektivizace věnuje. Další možností je zimní přechod zasněženým nebo zamrzlým polem, případně brzy na jaře, pokud je sucho. Každopádně kvalitní obuv a oblečení je dobrým základem.

Vzdělávací cíle: Náplní této aktivity je badatelské poznávání historických událostí období kolektivizace 50. let v Sobotce. Jsou přiblíženy osudy sedláka Jindřicha Brixího a dopady kolektivizace na krajinu Sobotecka. Žáci srovnávají, analyzují a hodnotí to, co zjistili a při tom rozvíjí historické myšlení. Dominantní aktivitou jsou práce s textem projektu Paměť národa,¹⁶⁴ textem městské kroniky a dobovými fotografiemi. Tato aktivita slouží i k vytvoření užší vazby s místem, kde žáci žijí a k pochopení toho, jak lidé v minulosti žili a jednali.

Cíle dle RVP:

D-9-1-01 žák uvede konkrétní příklady důležitosti a potřebnosti dějepisných poznatků.

D-9-1-02 žák uvede příklady zdrojů informací o minulosti; pojmenuje instituce, kde jsou tyto zdroje shromažďovány

D-9-1-03 žák orientuje se na časové ose a v historické mapě, řadí hlavní historické epochy v chronologickém sledu

D-9-7-05 žák zhodnotí postavení Československa v evropských souvislostech a jeho vnitřní sociální, politické, hospodářské a kulturní prostředí

D-9-8-01 žák vysvětlí příčiny a důsledky vzniku bipolárního světa; uvede příklady střetávání obou bloků

¹⁶⁴ *Paměť národa – Jiřina Svatošová, roz. Brixí* [online]. [vid. 14.6.2021]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/svatosova-roz-bixi-jaroslava-1938>.

Cíle dle The Big Six:¹⁶⁵

Co z minulosti pokládáme za významné a proč?

- Žák popíše vzájemně soupeřící obrazy minulosti jako výslednici různě sdílených zkušeností, idejí a stereotypů.

Jak se můžeme o minulosti něco dozvědět?

- Žák využívá výstupy z analýzy pramenů, aby formuloval odpověď na badatelskou otázku.

- Žák zformuluje krátkou úvahu na historické téma s konkrétními argumenty a vyjádří vlastní názor.

K jakým změnám v minulosti docházelo a co zůstalo stejné?

- Žák vyjádří vlastními slovy rozdílnost jevů tzv. dlouhého a krátkého trvání a tyto rozdíly doloží příklady proměny krajiny, klimatu, urbanizace.

Proč se minulost odehrála tak, jak se odehrála, a jak to ovlivnilo budoucnost?

- Žák rozlišuje u konkrétních událostí různé příčiny a důsledky.

Jak můžeme lépe porozumět jednání lidí v minulosti?

- Žák vnímá specifickou postojů dobových aktérů, identifikuje nejméně dvě odlišné akterské perspektivy v konkrétní historické epoše.

Jak nám povědomí o minulosti pomáhá žít současné životy?

- Žák zaujímá postoj historických aktérů a hodnotí etický rozměr a dopady jejich jednání.

- Žák vymezí koncept lidských práv a využívá tyto etické a právní normy při hodnocení historických událostí.

4.8.2 Pracovní list 8

Proměny krajina – kolektivizace na Sobotecku

Úkol 1) – domácí úkol i s rodiči

Na webu Paměť národa¹⁶⁶ se seznamte s osudy paní Jaroslavy Svatošové, rozené Brixí, dcery soboteckého rodáka Jindřicha Brixího, rolníka a odbojáře, kterého totalitní

¹⁶⁵ *Koncept revize RVP ZV – D*, Národní ústav pro vzdělávání ČR, 2020. [Interní materiál odborné komise poskytnutý vedoucím diplomové práce, materiál je v souladu se záměry Strategie 2030+].

¹⁶⁶ *Paměť národa – Jiřina Svatošová, roz. Brixí* [online]. [vid. 14.6.2021]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/svatosova-roz-bixi-jaroslava-1938>.

komunistický režim věznil celkem 5,5 roku. Paní Svatošová přibližuje v audionahrávkách i psaném textu život rodiny v 50. letech. K poslechu i četbě můžete pozvat i rodiče, je možné, že podobné osudy byly zaznamenány i ve vaší rodině. Poté odpovězte na několik otázek, které vycházejí z textu i nahrávek:

1. Doložte příkladem z textu, že Jindřich Brixí se choval statečně i za 2. světové války.
2. Pokuste se formulovat důvody, proč Jindřich Brixí odmítal vstoupit do JZD, přestože mu slibovali, že se stane jeho předsedou?
3. Jak reagovala komunistická moc na to, že pana Brixího nezlomí a nedonutí ho vstoupit do JZD?
4. Napište, jak zatčení svého otce prožívala paní Jaroslava Svatošová.
5. Proč pan Brixí označoval vězení a otrockou práci v uranových dolech za univerzitu s profesory a doktory?
6. Vysvětlíte důvody, proč byla maminka paní Jaroslavy Svatošové vyobrazená ve výloze pekařství jako sysel?

Úkol 2) – Brixův statek

Stojíme na dvoře Brixova statku, porovnejte fotografii se skutečností a popište, jak se místo změnilo. V čem jsou největší rozdíly? Co je způsobilo?

Obr. 46 – dvůr Brixova statku v 50. letech¹⁶⁷

¹⁶⁷ Archiv Jarmily Ječné (rodiny Brixí), soukromé vlastnictví.

Úkol 3) – Brixův statek

Na fotografii z roku 1951 vidíte manžele Brixí. Určíte místo, odkud byla fotografie pořízena? Jak na vás manželský pár působí?

Obr. 47 – Manželé Brixí¹⁶⁸

Úkol 4) – hřiště za sokolovnou

Napište krátkou úvahu o tom, jak na vás osud pana Jindřicha Brixího zapůsobil. Co vás nejvíce zaujalo? Je něco v jeho osudech, čemu nerozumíte?

Úkol 5) – hřiště za sokolovnou

Součástí komunistické propagandy, která likvidovala soukromé zemědělce byly i plakáty. Pro sedláky jako byl pan Brixí byl kůň základem hospodářství, symbolizoval staletou tradici polních prací s tažnými koňmi. V 50. letech začali vznikat tzv. Strojní traktorové stanice (STS), ve kterých byly soustředěny a opravovány traktory, které byly dle oficiální propagandy moderní, bezproblémové a připravené udělat více práce než koně a nahradit je. Traktory se tak staly nástrojem propagandy a měly ukázat, jak zemědělství vzkvétá a všem se daří dobře. Prohlédněte si jeden z mnoha plakátů té doby (obr. 48) a detailně ho popište.

1. Jaké postavy, předměty a detaily na něm najdete a proč tam jsou?
2. O čem nás plakát informuje a přesvědčuje? Jaké je podstata jeho sdělení?

¹⁶⁸ Archiv Jarmily Ječné (rodiny Brixí), soukromé vlastnictví.

3. Proč jsou oslovována děvčata, co to vypovídá o tehdejší společnosti?
4. Je pro vás chování tehdejších lidí pochopitelné?
5. Co je bližší vám traktor, nebo kůň?
6. Existují i v naší současné společnosti podobné věci, které jsou pro nás předmětem obdivu, zázraku, který změní společnost? Které to případně jsou a proč tomu tak je?¹⁶⁹

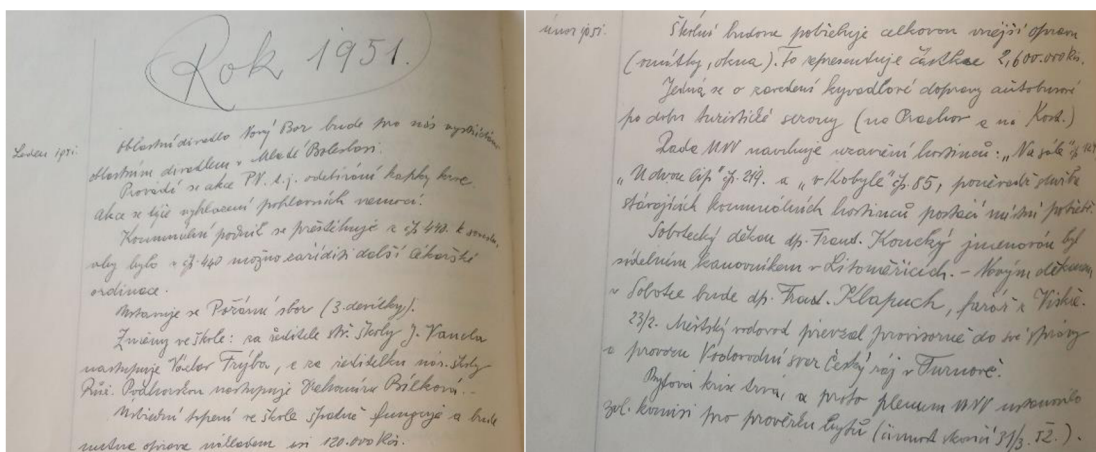
Obr. 48 – dobový plakát z 50. let ¹⁷⁰

Úkol 6) – hříšně za sokolovnou

Začátek 50. let neznamenal jen ničení životů mnoha soukromých zemědělců, ale i cílenou likvidaci dalších soukromníků – třeba hospodských. V textu sobotecké kroniky z roku 1951 (obr. 49) najdete jednu větu o uzavírání některých místních hostinců. V aplikaci Mapy.cz najdete podle čísel popisných, kde se zmíněné hostince nacházely. Co vám na této větě přijde nesmyslné, nepochopitelné nebo dokonce děšivé?

Obr. 49 – zápis v kronice z roku 1951 ¹⁷¹

¹⁶⁹ POSPÍŠIL, Libor. *Kult traktoru*. In: *Čítanka kolektivizace, vzdělávací projekt ÚSTR* [online]. [vid. 16.8.2021]. Dostupné z: <https://www.ustr.cz/uvod/citanka-kolektivizace/ikonografie/kult-traktoru/>.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ SOKA Jičín, f. MNV Sobotka, kn. č. 168, inv. č. 454, *Obecní kronika I. díl*, (1923) – 1958.

Úkol 7) – cesta do vesnice Spyšova

Po pravé ruce máte pole, za ním silnici, kterou jsme přešli a Sobotku. Podívejte se zpět a pořídte pro potřeby dalších úkolů několik fotografií Sobotky a pole se silnicí.

Úkol 8) – Spyšova, náves

Kolektivizace se v průběhu let zásadně, a především negativně promítla do podoby krajiny. Srovnajte následující letecké fotografie polí, které jste vyfotografovali a které leží mezi Sobotkou a Spyšovou, v místech, kterým se říká Krásný plac a V kolíbkách.

1. Napište hlavní rozdíly mezi oběma fotografiemi. V čem spočívaly zásadní proměny krajiny?
2. Na černobílé fotografii z roku 1938 se pokuste najít všechny polní cesty a na snímku vyznačte tu pro vás nejzajímavější trasu, kterou byste se vydali ze Spyšové na sobotecké náměstí.
3. Popište, co byste cestou mohli vidět, co podél cest rostlo, co na polích, jaká zvířata byste mohli potkat.

Obr. 50 – letecký snímek z roku 1938¹⁷²

Obr. 51 – letecký snímek z roku 2021¹⁷³

Úkol 8) – Spyšova, náves

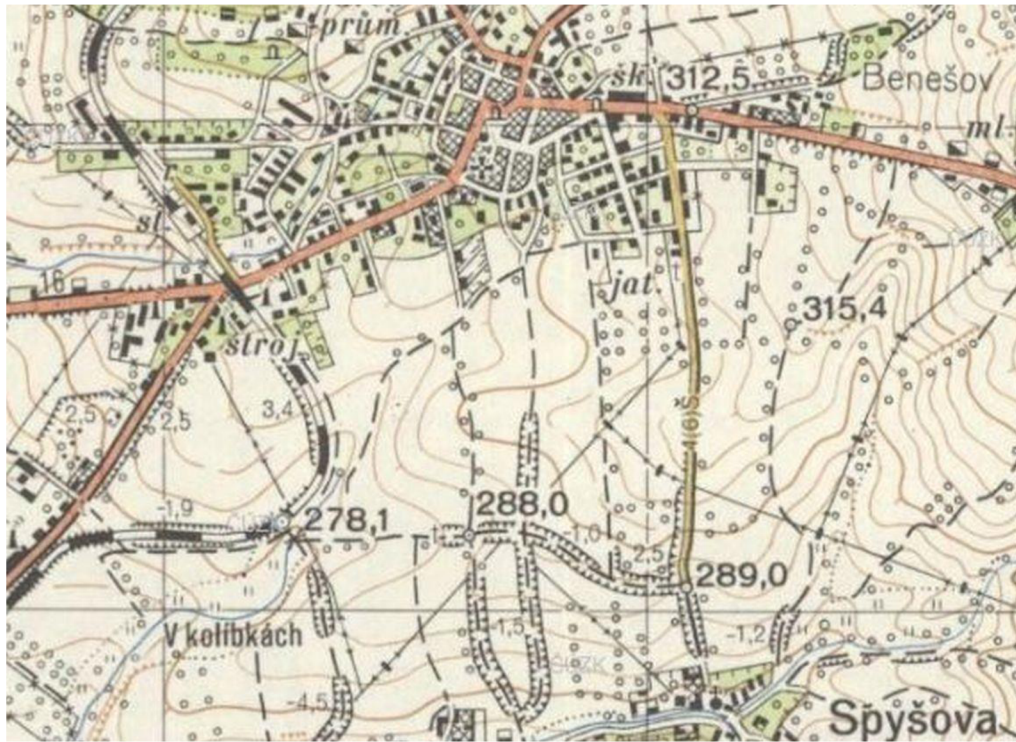
Podívejte se na mapu území mezi Sobotkou a Spyšovou z roku 1952 (obr. 52), na které samozřejmě chybí silniční obchvat, která tudy vede od 2. poloviny 70. let 20. století. Nejsou zde ani ulice Zahradní a Jarmily Glazarové. Představte si, že jste urbanisty a máte

¹⁷² <https://ags.cuzk.cz/archiv>.

¹⁷³ [Mapy.cz](https://mapy.cz).

možnost navrhnout rozvoj Sobotky směrem ke Spyšově. Do mapy nakreslete možnou podobu této části města a je jen na vás, jak to pojmete. Můžete například dokreslit nové ulice, budovy, parky, které lze i pojmenovat. Snažte se, aby dokreslená část nějak logicky navazovala na historickou zástavbu.

Obr. 52 – Mapa Sobotky a okolí¹⁷⁴

Úkol 9) – Spyšova, náves

Na fotografii z roku 1938 (obr. 50) vidíte desítky drobných políček, rozdělených mezemi a polními cestami. Napište několik příkladů toho, jaký vliv mělo rozorání mezí na ekosystém krajiny.

Úkol 10) – Spyšova-Sobotka

Pokuste se dostat se polem k vlakové trati a zpět do Sobotky, ideálně ve stopě některé původní cesty. Pomůže vám opět snímek z roku 1938 (obr. 50), případně pomocí katastrální mapy¹⁷⁵ s katastrálním územím Spyšova a Sobotka a vyznačenými pozemky původních cest.

¹⁷⁴ <https://ags.cuzk.cz/archiv>.

¹⁷⁵ www.ikatastr.cz.

5. Závěr

Cílem této práce bylo připravit didaktický materiál pro výuku dějepisu na základní škole, který by se co nejvíce blížil mé představě netradičně pojaté výuky tohoto předmětu. Jak již bylo zmíněno v úvodu, velkou motivací bylo vytvoření pracovních listů pro výuku v terénu, přímo na místě historických památek či událostí. Na podobný materiál jsem během rešerší nenarazil, samozřejmě s výjimkou dějin 20. století, kterému se v podobném duchu velice kvalitně věnuje portál Dějepis pro 21. století, a o to větší byla motivace pustit se na neprobádané území a pokusit se ho „vykolíkovat“. Na samém začátku jsem rozhodl, že při tvorbě pracovních listů nechci jít klasickou cestou transmisivní pedagogiky plnou faktů, znalostních otázek, jmen a letopočtů doplňovaných do křížovek, osmisměrek nebo textů s vynechanými pasážemi. Velkou inspirací při hledání podoby pracovních listů mi byla koncepce historického myšlení, kdy se žáci učí vyhledávat, analyzovat, interpretovat a hodnotit historické prameny, dokumenty i situace, mnohdy za pomoci současných komunikačních technologií. Jak již bylo zmíněno v teoretické části práce – žáci by se neměli učit dějepis, ale prostřednictvím dějepisu se učit rozvíjet klíčové kompetence a odpovídat na otázky, které obsahuje koncept The Big Six.

Mým úkolem tedy bylo pokusit se využít historická místa v okolí místa, kde žiji a kde učím, k tomu abych na ně koncept historického myšlení aplikoval. Nutno říct, že jsem během samotné tvorby pracovních listů a vymýšlení úkolů narážel na četná úskalí. Pojetí pracovních listů je stavěno chronologicky – od pravěké Poráně po kolektivizaci 50. let na Sobotecku a brzy se ukázaly určité rozdíly mezi tvorbou úkolů určených pro konkrétní historické místo jako je Poráň, Humprecht nebo Kost a úkoly, které čerpají více z konkrétní historické události jako válka roku 1866, květen 1945 nebo kolektivizace. Svá specifika mají i pracovní listy, které se soustředí na Sobotku ať raně novověkou nebo prvo-republikovou. Ukázalo se, že v případě historických míst je snazší zde aplikovat principy zážitkové pedagogiky a terénní výuky než v případě historických událostí, které mnohdy nemají jasně vymezené lokality s hmotnou památkou a úkoly spočívají především v práci s dobovými prameny, hlavně fotografiemi a zápisy z kronik. Lze tedy namítnout, že práce s prameny by se v zásadě dala dělat ve škole a není kvůli tomu nutné sedět například v parku, ale na druhou stranu venkovní prostor umožňuje svobodnější práci jednotlivých skupin, změna prostředí může být inspirativní a místo přece jen vždy nějakým způsobem koresponduje s tématem pracovního listu. Pracovní listy, které staví na aktivitách v Sobotce sebou nesou jistá rizika volného pohybu žákovských skupin po městě. V první řadě

je třeba dbát na bezpečnost žáků, protože dopravní situace zejména na náměstí a v Bole-slavské, Jičínské a Turnovské ulici bývá komplikovaná.

A jsou to právě skupiny, resp. jejich podoba a fungování během plnění úkolů, co lze považovat za velkou, ne-li největší neznámou a potenciální úskalí všech pracovních listů. Teprve pilotáž ukáže, zda a případně jak bude skupinová práce fungovat. Riziko vidím především v udržení samostatného přístupu jednotlivých skupin k úkolům, v tom, jak to udělat, aby si skupiny nenapovídaly, nerušily se a všichni členové skupin si udrželi mo-tivaci pracovat a aktivita tak nebyla přenechána jednomu nebo dvěma žákům, s tím, že ostatní jsou jen pasivními účastníky dění. Stejně tak jsem si kladl otázku u některých úkolů, zda nejsou příliš složité nebo nejasné. Zároveň ale věřím, že hned první práce s pracovními listy v terénu odhalí největší slabiny skupinové práce i jednotlivých úkolů a metodika či zadání úkolů budou na základě této zkušenosti upravené tak, aby šlo opravdu o funkční didaktický materiál.

Počítám tedy s tím, že tato práce nemá podobu hotové věci, odevzdané jen za účelem vytvoření diplomové práce, ale bude nadále otevřeným dokumentem, který může být upravován na základě zkušeností a nových nápadů. Nabízí se například rozšíření o další pracovní listy, protože historie Sobotecka je opravdu bohatá a témat je hodně – nabízí se poznání života šlechtických rodů regionu, poznání dalších hmotných památek jako je např. kostel sv. Maří Magdaleny, sobotecká monstrance nebo nedaleký hrad Trosky. Stejně tak lze žákům přiblížit historii zavedení železnice do Sobotky roku 1905 a postavu Františka Josefa Gerstnera, pohřbeného v Mladějově, dále osobnosti politika, průmyslníka a mece-náře Jindřicha Gustava Maštálky nebo básníka a dramatika Fráni Šrámka. Téma války roku 1866 lze rozšířit o oblast Prachovských skal a okolí Jičina, stejně tak lze více praco-vat s tématem české barokní krajiny tak, jak ji v Jičíně koncipoval Albrecht z Valdštejna a v tzv. Mariánské zahradě František Josef Šlik. Existuje i možnost upravit pracovní listy pro účely tematických procházek rodin s dětmi nebo skupin seniorů se zájmem o historii, případně umístit vyzkoušené a upravené pracovní listy na internet, aby byly k dispozici pro všechny zájemce o historii regionu.

Navzdory výše zmíněným pochybám jsem přesvědčen, že se mi podařilo vytvořit ma-teriál, který pomůže žákům rozvinout historické myšlení, a především jim ukáže, že vý-uka dějepisu může probíhat i jinak, než jsou zvyklí a naučení, že může jít o zajímavé bádání nad zdánlivě okrajovými nebo méně známými skutečnostmi, případně, že jde o zábavné výpravy do naší minulosti. Zároveň věřím, že práce ve skupinách a podoba

zadání úkolů budou rozvíjet soft skills a vybrané klíčové kompetence, tedy dovednosti, na kterých by měla současná česká škola stavět.

Na samotný závěr bych chtěl reflektovat vlastní tvorbu práce z pohledu autora. Celé mnohaměsíční úsilí mi leccos dalo – začalo to tím, že jsem se po mnoha letech vrátil k psaní odborného textu většího rozsahu, což sebou neslo oživení pravidel tvorby takové práce, včetně rozšíření dovedností při používání textového editoru. Mnohem podstatnější ale samozřejmě byla samotná práce s prameny, regionální literaturou a do jisté míry i získávání nových pohledů na důvěrně známá místa na Sobotecku. Velkou roli při výběru tématu hrálo i to, že Sobotka je více jak dvacet let mým domovem. Přestože jsem zde prvních pětadvacet let života nebydlel a nechodil do školy, znám toto město od dětství, protože naše rodina odsud pochází, můj děda patřil na konci 30. let k zakládajícím členům soboteckého skauta a naše rodová historie sahá hluboko do minulosti regionu. Za těch dvacet let mám k regionu skutečně silné vazby, proto mi práce na jednotlivých úkolech pracovních listů dělala opravdu radost. Celá diplomová práce ale nevznikala úplně lehce, mnohdy dostávaly přednost rodinné i pracovní povinnosti, což ale bylo vyváženo okamžiky naprosté několikadenní koncentrace na psaní, která v určitých okamžicích přecházela do stavu „flow“, kdy jsem s psáním končil v pozdních nočních hodinách. Zároveň bylo zajímavé pozorovat, jak se postupně prohlubuje můj vztah k tématu práce i přístup k jednotlivým tématům pracovních listů. Při psaní teoretické části, a především při četbě podkladů věnovaných historickému myšlení jsem si čím dál tím více uvědomoval, že ve vlastní výuce dějepisu chci pokračovat tímto směrem a byla to velká motivace i pro vymýšlení konkrétních úkolů pracovních listů. Z tohoto úhlu pohledu vnímám tvorbu diplomové práce jako začátek vlastního pojetí didaktiky dějepisu.

6. Seznam použité literatury a pramenů

6.1 Sekundární literatura

BALATKA, Jaroslav. *Český kotel – květen 1945*. Město Dolní Bousov: 2015, ISBN 978-80-905841-1-2.

BĚLINA, Pavel, FUČÍK, Josef. *Válka 1866*. Praha: Havran a Ladislav Horáček-Paseka, 2005, ISBN 80-86515-53-2 (Havran) a 80-7185-765-3 (Paseka).

BÍČIŠŤOVÁ, Olga. *Vlastivěda Sobotecka a okolí*. Sobotka: Obecně prospěšná společnost pro Český ráj a MAS Brána do Českého ráje, o. s., 2014, ISBN 978-80-260-7390-1.

BÍLEK, Karol a kol. *Malé dějiny Sobotecka. Příroda, osobnosti, data, události, 1.díl-do roku 1850*, Město Sobotka: 2008, ISBN 978-80-254-2534-3.

BÍLEK, Karol. *Malé dějiny Sobotecka. Příroda, osobnosti, data, události, 2.díl-od roku 1850*, Město Sobotka: 2013, ISBN 978-80-260-5391-0.

BÍLEK, Karol a kol. *Kdo je kdo v dějinách Sobotecka a Dolnobousovska. Malé dějiny Sobotecka – 3.díl*, Město Sobotka: 2015, ISBN 978-80-260-9112-7.

BÍLEK, Karol. *Sobotecko*, Praha-Litomyšl: Ladislav Horáček – Paseka, 2005, ISBN 80-7185-711-4.

BÍLEK, Karol. Památce sourozenců Neumannových. *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky*. 2014, roč. LI, č. 3, s.10, ISSN 1212-7906.

BŮŽEK, Václav, KRÁL, Pavel (edd.). *Člověk českého raného novověku*, Praha: Argo, 2007, ISBN 978-80-7203-694-3.

ČERMÁK, Karel. *Stoleté příběhy. Český ráj na sklonku Rakouska-Uherska*. Jilemnice: Gentiana, 2007, ISBN 978-80-86527-19-2.

ČAPEK, Robert, *Moderní didaktika. Lexikon výukových a hodnotících metod*. Praha: Grada Publishing, 2015, ISBN 978-80-247-3450-7.

ČAPEK, Robert. *Líný učitel. Jak učit dobře a efektivně*. Praha: Raabe, 2017, ISBN 978-80-7496-344-5.

ČAPEK, Robert. *Líný učitel. Cesta pedagogického hrdiny*. Praha: Raabe, 2018, ISBN 978-80-7496-387-5.

DRAPÁK, Martin, KRSEK, Oldřich, TEICHMAN, Radek. *Naučná stezka Bitva u Jičina 29. června 1866*, Hradec Králové: Komitét pro udržování památek z války roku 1866, 2007, ISBN 80-239-8487-X.

GRECMANOVÁ, Helena, URBANOVSKÁ, Eva, NOVOTNÝ, Petr, *Podporujeme aktivní myšlení a samostatné učení žáků*. Olomouc: Hanex, 2000, ISBN 80-85783-28-2.

HANUŠ, Radek, CHYTILOVÁ, Lenka. *Zážitkově pedagogické učení*, Praha: Grada Publishing, 2009, ISBN 978-80-247-2816-2.

HOJDA, Zdeněk, CHODĚJOVSKÁ, Eva, HAJNÁ, Milena, TESAŘÍKOVÁ, Alexandra. *Heřman Jakub Černín na cestě za Alpy a Pyreneje I. Kavalírská cesta českého šlechtice do německých zemí, Itálie, Francie, Španělska a Portugalska*. Praha: NLN, s.r.o., Nakl. Lidové noviny a Národní galerie v Praze, 2014, ISBN 978-80-7422-281-8.

HOJDA, Zdeněk, CHODĚJOVSKÁ, Eva, HAJNÁ, Milena, TESAŘÍKOVÁ, Alexandra. *Heřman Jakub Černín na cestě za Alpy a Pyreneje II. Cestovní deník Heřmana Jakuba Černína z let 1678-1682*. Praha: NLN, s.r.o., Nakladatelství Lidové noviny a Národní galerie v Praze, 2014, ISBN 978-80-7422-281-8.

JANOTKA, Miroslav, LINHART, Karel. *Zapomenutá řemesla*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1984, ISBN 25-126-84.

Josef Pekař a české dějiny 15. - 18. století. (Z Českého ráje a Podkrkonoší – Supplementum 1), Bystrá nad Jizerou: Státní okresní archiv Semily, 1994, ISBN neuvedeno.

JULÍNEK, Stanislav. *Základy oborové didaktiky dějepisu*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, ISBN 978-80-210-3495-5.

J. V. Šimák a poslání regionální historiografie v dnešní době. (Z Českého ráje a Podkrkonoší – Supplementum 2), Semily: Státní okresní archiv Semily, 1996, ISBN 80-901284-5-9.

KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1948-1953, 2. část*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991, ISBN 80-04-25699-6.

KNOP, Karel. *Hrad Kost – události a stavební vývoj: faktografie, úvahy, souhrn informací a několika předpokladů*, Praha: Kanopa, 2015, ISBN 978-80-905814-2-5.

KOL. AUTORŮ [red. ORT, Josef]. *Sobotka, jubilejní sborník k 450. povýšení na město 1498-1948*, Sobotka: Místní národní výbor, 1948.

KOL. AUTORŮ. [red. SAMŠIŇÁK, Karel]. *Sobotka 1958, vlastivědný sborník*, Sobotka: Místní národní výbor, 1958.

KOL. AUTORŮ [red. BÍLEK, Karol, RUDA, Vladimír, SAMŠIŇÁK, Karel]. *Sobotka 1968, vlastivědný sborník*, Sobotka: Osvětová beseda, 1968.

KOL. AUTORŮ [red. KAFKA, Ivan, SAMŠIŇÁK, Karel]. *Krajinou Českého ráje: Sobotecko*. Sobotka: Klub přátel města Sobotky a město Sobotka, 1999, ISBN 80-238-3425-8.

KOL. AUTORŮ [red. BÍLEK, Karol]. *Modrá krev Sobotecka, Sborník k 520.výročí povýšení Sobotky na město 1498-2018*. Město Sobotka: 2018, ISBN 978-80-907305-0-2.

KOL. AUTORŮ. *Historie a současnost podnikání na Jičínsku, Hořicku, Novopacku a Sobotecku*, Žehušice: Městské knihy s.r.o., 2002, ISBN 80-902919-8-8.

KOLDINSKÁ, Marie. *Každodennost renesančního aristokrata*. Praha-Litomyšl: Ladislav Horáček-Paseka, 2001, ISBN 80-7185-364-X.

KYRIACOU, Chris. *Klíčové dovednosti učitele: cesty k lepšímu vyučování*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0052-9.

KUCHAR, Jaromír. Sobotka před šedesáti lety. *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky*. 1972, roč. IX., č. 10.

MAŤA, Petr. *Svět české aristokracie (1500-1700)*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, ISBN 80-7106-312-6.

ORT, Josef. *Kronika a historie venkovského lidu na Sobotecku*. Mnichovo Hradiště: 1999.

PEKAŘ, Josef. *Knihy o Kosti*. Praha: Elka Press, 1998, ISBN 80-902353-3-6.

PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 2013, ISBN 978-80-262-0367-4.

Podíl Františka Kutnara a agrárního dějepiscectví na formování obrazu české minulosti. (Z Českého ráje a Podkrkonoší – Supplementum 4), Semily: Státní okresní archiv-Pekařova společnost Českého ráje, 1998, ISBN 80-901284-9-1.

SAMŠIŇÁK, Karel. Semtinská lípa. Jičín: Základní organizace Českého svazu ochránců přírody Křižánky, 2001, ISBN 978-80-902-7511-9.

SEIXAS, Peter, MORTON, Tom. *The Big Six Historical Thinking Concepts*. Toronto: Nelson, 2012, ISBN 978-0176541545.

STARÝ, Karel, LAUFKOVÁ, Veronika a kol. *Formativní hodnocení ve výuce*. Praha: Portál, 2016, ISBN 978-80-262-1001-6.

STAŠKA, František. Žili tu s námi. *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky*. 2000, roč. XXXVII, č. 2, s. 17-19, ISSN 1212-7906.

Šlechtické rody a jejich sídla v Českém ráji. (Z Českého ráje a Podkrkonoší – Supplementum 13), Semily-Turnov: Státní oblastní archiv v Litoměřicích-Státní okresní archiv Semily pro Pekařovu společnost Českého ráje v Turnově, 2009. ISBN 978-80-86254-19-7.

ŠTĚPÁNOVÁ, Emilie. *Válka 1866 na Sobotecku očima kronikářů*. Sobotka: Městská knihovna Fráni Šrámka v Sobotce (Knihovnička Českého ráje – Sobotka, sv. 8), 1996.

ULRYCHOVÁ, Eva, KRSEK, Oldřich. *Prusko-rakouská válka v roce 1866 na Jičínsku*, Jičín: Okresní muzeum a galerie Jičín, 1996.

URBAN, Jiří. *Venkov pod kolektivizační knutou. Okolnosti exemplárního "kulackého" procesu*. Praha: Vyšehrad, 2010, ISBN 978-80-7429-055-8.

VALIŠOVÁ, Alena, KASÍKOVÁ, Hana, (eds.), *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada Publishing, 2011, ISBN 978-80-247-3357-9.

WALDHAUSER, Jiří. *Český ráj očima archeologie. 300 tajemných míst a jejich příběhy*, Liberec: nakladatelství Květa Vinklátová-Knihy 555, 2006, ISBN 80-86660-15-X.

WALDHAUSER, Jiří. *Archeologie kraje básníků. Archeologie Sobotecka v Českém ráji*, Jičín: Regionální muzeum a galerie v Jičíně, 2016, ISBN 978-80-87486-07-8.

Zdeněk Kalista a kulturní historie (Z Českého ráje a Podkrkonoší – Supplementum 6), Semily: Státní okresní archiv Semily, 2000, ISBN 80-86254-03-8.

6.2 Prameny nevydané

SOkA Jičín, f. MNV Sobotka, kn.č.168, inv.č.454, *Obecní kronika I. díl*, (1923) – 1958.

SOkA Jičín, f. MNV Sobotka, kn.č.382, inv.č.781, *Obecní kronika II. díl*, (1959) – 1981.

SOkA Jičín, f. ONV Jičín, karton č. 498, inv.č.1896, *Jindřich Brixí*.

Archiv Jarmily Ječné (rodiny Brixí), soukromé vlastnictví.

Archiv Olgy Bičišťové, soukromé vlastnictví.

Archiv autora – fotografie, soukromé vlastnictví.

6.3 Online a elektronické zdroje

BENEŠ, Zdeněk. *Co je školní dějepis a co s ním? Dějiny ve škole a škola jako historická dílna*. In: *Historia scholastica* [online]. [vid. 13.5.2020]. Dostupné z: http://www.historiascholastica.com/sites/www.historiascholastica.com/files/HS/hs1/Historia_Scholastica_I_BENES.pdf.

Dějepis v 21.století [online]. [vid. 9.3.2021]. Dostupné z: <http://www.dejepis21.cz/dejepis-v-21-stoleti>.

Encyklopedie portálu 1866 [online] [vid. 12.8.2021] Dostupné z: <https://www.1866.cz/encyklopedie-portalu-1866>.

Geoportál ČÚZK – Archiválie [online] [vid. 12.8.2021] Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>.

HAVLŮJOVÁ, Hana, LEŠNEROVÁ, Jana (edd.). *Kulturní dědictví a udržitelný rozvoj místních komunit ve školní praxi: Metodická doporučení a příklady dobré praxe pro učitele základních a středních škol.* [online]. [vid. 13.5.2020]. Praha: Brontosauří ekocentrum Zelený klub (BEZK), o.s., 2012, ISBN 978-80-905254-0-5. Dostupné z: <http://www.historickededitvi.com/wp-content/plugins/downloads-manager/upload/metodikaKHD.pdf>.

HAVLŮJOVÁ, Hana, NAJBERT, Jaroslav a kolektiv. *Paměť a projektové vyučování v dějepise.* [online]. [vid. 13.5.2020]. Praha: Ústav pro stadium totalitních režimů, 2014. ISBN 978-80-87912-12-6. Dostupné z: <http://www.dejepis21.cz/userfiles/pagefiles/pamet-projektova-vyuuka-1.pdf>.

HAVLŮJOVÁ, Hana – NAJBERT, Jaroslav: *Hledání nového konsensu: Učíme dějepis ve veřejném zájmu? Historie – otázky – problémy*, [online]. [vid. 13.5.2020]. Public history – Dějiny ve veřejném prostoru. 2018, č. 1, s. 15–31. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/104529/Jaroslav_Najbert_%E2%80%94_Hana_Havlujova_15-31.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

HES, Milan. *Místa paměti: Zamyšlení nad inspirací nejen pro didaktiku dějepisu.* In: Metodický portál RVP [online] [vid. 13.6.2021]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/20649/mista-pameti-zamysleni-nad-inspiraci-nejen-pro-didaktiku-dejepis.html/>.

HES, Milan. *Práce se školním historickým pramenem.* In: Metodický portál RVP [online] [vid. 13.6.2021]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/g/20055/PRACE-SE-SKOLNIM-HISTORICKYM-PRAMENEM.html/>

Historické myšlení a historická gramotnost. In: Dějepis v 21.století [online]. [vid. 13.5.2020]. Dostupné z: <http://www.dejepis21.cz/historicke-mysleni-a-historicka-gramotnost>.

JIRÁSEK, Ivo. *Vymezení pojmu zážitková pedagogika.* In: Gymnasion-časopis pro zážitkovou pedagogiku 2004, číslo 1, s. 6-16 [online]. [vid. 30.6.2021] Dostupné z: https://gymnasion.org/wp-content/uploads/2017/09/G01_rek_170908_web.pdf.

KAŠOVÁ, Jitka. *Prožitek jako způsob učení.* In: Metodický portál RVP [online]. [vid. 26.5.2021] Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/17861/PROZITEK-JAKO-ZPUSOB-UCENI.html/>.

Klíčové kompetence v základním vzdělávání [online]. [vid. 18.6.2021]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/klicove-kompetence>.

Koncept revize RVP ZV – D, Národní ústav pro vzdělávání ČR, 2020. [Interní materiál odborné komise poskytnutý vedoucím diplomové práce, materiál je v souladu se záměry Strategie 2030+] [vid. 18.6.2021].

Krajina v širších souvislostech [online]. [vid. 27.5.2021] Dostupné z: <https://www.cestyvenkova.cz/index.php?id=45>.

LABISCHOVÁ, Denisa, GRACOVÁ, Blažena. *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu* [online]. [vid. 4.4.2021]. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2010, ISBN 978-80-7368-584-3. Dostupné z: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/1084984/mod_resource/content/1/Labischova%20-%20Prirucka%20ke%20studiu%20didaktiky%20dejepisu.pdf.

Mapový portál Mapy.cz [online]. [vid. 9.3.2021]. Dostupné z: <https://mapy.cz/>

Muzeum 3000 – Zpravodajský portál Národního muzea pro 3. tisíciletí [online]. [vid. 24.8.2021]. Dostupné z: <http://muzeum3000.nm.cz/>

NAJBERT, Jaroslav, PALATKA, Stanislav. *Expedice Podyjí. Devět mlýnů a Podmolí: náměty na badatelské aktivity pro žáky základních a středních škol.* [online]. [vid. 3.2.2020]. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, Znojmo: Správa národního parku Podyjí, 2017. ISBN 978-80-87912-06-5. Dostupné z: <http://www.dejepis21.cz/expedice-podyji>.

Oficiální stránky města Sobotka [online] [vid. 12.8.2021] Dostupné z: www.sobotka.cz.

Paměť národa – Jiřina Svatošová, roz. Brixí [online]. [vid. 14.6.2021] Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/svatosova-roz-bixi-jaroslava-1938>.

PINKAS, Jaroslav. *Historické myšlení a historická gramotnost* [online]. [vid. 14.6.2021] Dostupné z: <https://prezi.com/cbxpvlslx3w/historicke-mysleni-a-historicka-gramotnost>.

PINKAS, Jaroslav. *Hodnoty a hodnocení v dějepise. Historie – Otázky – Problémy. Etika historikova / historického soudu*, [online] 2017, roč. 9, č. 2, s. 57–71. [vid. 14.6.2021] In: <http://www.dejepis21.cz/knihovna> Dostupné z: https://sites.ff.cuni.cz/historieotazkyproblemy/wp-content/uploads/sites/11/2017/11/Jaroslav_Pinkas_57-71.pdf.

POSPÍŠIL, Libor. *Kult traktoru*. In: *Čítanka kolektivizace, vzdělávací projekt ÚSTR* [online]. [vid. 16.8.2021] Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/citanka-kolektivizace/ikonografie/kult-traktoru/>.

Projekt historického myšlení. [online]. [vid. 23.6.2021]. Dostupné z: <https://historicalthinking.ca/>.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělání [online]. Praha: MŠMT, 2021. [vid. 24.8.2021] Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>.

Sebehodnocení žáků: praktické tipy [online]. [vid. 1.8.2021] Dostupné z: <https://zapojmevsechny.cz/clanek/detail/sebehodnoceni-zaku-practicke-tipy?activate=metodika-a-aktivity>.

SVOBODOVÁ, Hana, DURNA, Radek, MÍSAŘOVÁ, Darina, HOFMANN, Eduard. *Komparace formálního ukotvení terénní výuky ve školních vzdělávacích programech a její pojetí v modelových základních školách*. In: *Orbis Scholae* [online]. 2019, roč. 13, č. 2, s. 95-116 [vid. 20.5.2020] E-ISSN: 2336-3177. Dostupné z:

<https://karolinum.cz/casopis/orbis-scholae/rocnik-13/cislo-2/clanek-7441>.

SVOBODOVÁ, Hana, MÍSAŘOVÁ, Darina, DURNA, Radek, ČEŠKOVÁ, Tereza, HOFMANN, Eduard. *Koncepce terénní výuky pro základní školy* [online]. [vid. 20.5.2020]. Brno: Masarykova univerzita, 2019 ISBN 978-80-210-9246-4. Dostupné z: <https://munispace.muni.cz/library/catalog/book/1238>.

Školní vzdělávací program Základní škola, Sobotka, okres Jičín [online]. Sobotka, 2016. [vid. 10.9.2021] Dostupné z: <https://www.zssobotka.cz/inpage/skolni-vzdelavaci-program/>.

Zapojme všechny – interaktivní aplikace pro pedagogy a rodiče [online]. [vid. 29.8.2021]. Dostupné z: <https://zapojmevsechny.cz/>

Zážitková pedagogika. Handouty pro učitele. [online]. [vid. 3.2.2020] Dostupné z: http://pslold.psl.cz/projekt-klicovy-rok/tymoveprojekty/docs/handouty_2013_final.pdf.